

Львівський державний університет
внутрішніх справ

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Збірник тез
Міжнародної науково-практичної
конференції

5 листопада 2021 року

Львів

УДК 343.43
Т 33

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
Вченою радою Львівського державного
університету внутрішніх справ
(протокол від 28 листопада 2021 року № 3)

Упорядники:
Г. Я. Савчин, кандидат юридичних наук;
У. О. Цмоць

Теорія та практика протидії злочинності у сучасних
Т 33 умовах : збірник тез Міжнародної науково-практичної
конференції (5 листопада 2021 року) / упор.: Г. Я. Савчин,
У. О. Цмоць. Львів : Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2021. 172 с.

У збірнику вміщено тези доповідей учасників Міжнародної
науково-практичної конференції «Теорія та практика протидії
злочинності у сучасних умовах», яка відбулася 5 листопада 2021
року у Львівському державному університеті внутрішніх справ.

Опубліковано в авторській редакції. Відповідальність за
достовірність фактів, статистичних даних, точність викладеного
матеріалу покладається на авторів.

УДК 343.43

Шановні учасники міжнародної конференції!

Проблеми теорії та практики протидії злочинності у сучасних умовах обговорюють на наукових форумах уже тривалий час. Але досі українське суспільство потерпає від стрімких соціально-політичних перетворень, насичених значущими, іноді, на жаль, трагічними подіями; надалі змінюються і час, і люди, і всі сторони життєдіяльності соціуму, а реальність трансформується у нові, ще не вивчені та непередбачувані форми.

Сучасні зміни соціально-економічних і політико-правових передумов функціонування правоохоронної системи в Україні, курс на євроінтеграцію вимагають рішучого подальшого підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів, адже саме на них покладено важливі завдання у боротьбі зі злочинністю.

Тому концептуальне переосмислення і переоцінка протистояння таких фундаментальних понять, як право і злочин, непросте завдання для всієї наукової спільноти. Ця проблематика є, безперечно, актуальною з огляду на певні кризові явища в сучасній кримінологічній методології, її неспроможність випереджати реалії сучасного світу і злочинності як його невіддільної частини. Без осмислення і чіткого усвідомлення того, що протидія злочинності набуває якісно нових ознак, неможливо підібрати принципово нові методи її дослідження та знайти адекватні шляхи вирішення означених проблем.

Для посилення спроможності держави у сфері боротьби зі злочинністю актуалізується роль Національної поліції України, яка сьогодні активно трансформується

за європейськими стандартами. Важливе місце в цій системі посідає кримінальна поліція, чиї функції та повноваження віднедавна суттєво змінилися, адже поява нових видів кримінальних правопорушень вимагає принципово нового підходу в діяльності оперативних підрозділів і служб Національної поліції, залишаючи основним завданням забезпечення надійної охорони законних прав та інтересів людини, суспільства і держави.

Зокрема, протидія насильницьким кримінальним правопорушенням передбачає цілісну систему завдань і напрямів правоохоронної діяльності, їх інформаційного, правового, кадрового, ресурсного забезпечення в межах єдиної державної політики щодо протидії злочинності в Україні.

З огляду на те, що саме підрозділам Національної поліції відводиться важлива роль у протидії злочинності, цілком закономірно, що Інститут з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Львівського державного університету внутрішніх справ виступив ініціатором та організатором такого широкомасштабного заходу, який об'єднав колег із різних галузей знань і сфер діяльності. Головним завданням сьогоднішньої науково-практичної конференції визнано формування вираженого та послідовного підходу до протидії злочинності та мінімізації впливу цього явища в контексті реалізації цілісної державної безпекової політики, яка має ґрунтуватися на принципах відкритості, публічності, плановості та системності.

Щиро вітаю науковців і практиків, готових долучитися до вирішення проблем протидії злочинності в складну епоху постмодерну. Сучасний світ потребує стратегічності вашого мислення, концептуальності ідей, небайдужості та відповідальності за прийняті рішення, професіоналізму й водночас оптимізму та наполегливості у досягненні спільної мети.

До обговорення задекларовано низку актуальних, гострих і дискусійних тем, розкриття яких сприятиме

розвитку багатьох галузей, формуванню новітньої дослідницької методології в швидко змінюваній реальності, розробленню практичних рекомендацій на основі глибинних етичних засад спілкування в соціумі, спрямованих загалом на безкомпромісну боротьбу зі злочинністю.

Сподіваюся, що наша конференція стане вагомим внеском у вирішення пріоритетної для всіх держав проблеми – протидії злочинності в сучасному світі. Учасникам засідання бажаю цікавих дискусій та продуктивного наукового пошуку, а вашим сім'ям зичу здоров'я, добробуту та мирного неба!

Роман Благуца,
*ректор Львівського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор,
заслужений юрист України*

Акімов М. О.,
доцент кафедри кримінального права,
кандидат юридичних наук, доцент
(Національна академія внутрішніх справ)

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПРОТИДІЯ ЖОРСТОКОМУ ПОВОДЖЕННЮ З ТВАРИНАМИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО СТ. 299 КК УКРАЇНИ

Цієї осені виповнилось 20 років чинності Кримінального кодексу (далі – КК) України [1]. За час, що минув із 1 вересня 2001 року, до вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність були внесені сотні змін та доповнень. Проте поряд із об'єктивно необхідним удосконаленням суттєва частина таких змін (а надто доповнень) спрямована не на модернізацію закону, не на приведення його до у відповідність до реалій сьогодення, а на втілення швидкоплинних уподобань певних політичних партій та на задоволення передвиборних популістських обіцянок. Посилення (пом'якшення) кримінально-правових санкцій чи розширення переліку кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) обставин далеко не завжди узгоджується з іншими положеннями закону про кримінальну відповідальність, не враховує потребу одночасного внесення змін до інших законів. Між тим юридична термінологія, як справедливо наголошується в науковій літературі, повинна бути однозначною, стійкою та системною, тобто перебувати у взаємозв'язку з іншими термінами Кримінального кодексу України [2, с. 16].

Розглянемо це на прикладі змін, що були внесені до ст. 299 КК України. Вказане питання актуалізується, зокрема, через збільшення кількості випадків жорсткого поводження з тваринами. Статистика Офісу Генерального прокурора свідчить, що у січні–серпні 2020 року обліковано 228 таких кримінальних правопорушень (загалом відкрито 365 проваджень, закрито 137, найбільше у Харківській, Дніпропетровській, Донецькій областях та в м. Києві), а у січні–липні 2021 року – 156 (загалом відкрито 194 провадження, закрито 38, найбільше у Донецькій, Одеській, Київській та Херсонській області) [3; 4]. Водночас якщо звернутись до результатів судового розгляду відповідних справ, то судами загальної юрисдикції було постановлено: у 2019 році – 26, а у 2020 році – 35 обвинувальних вироків [5; 6]. Таким чином, з одного

боку зменшується кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень, з іншого – зростає кількість засуджень за жорстоке поводження з тваринами. На нашу думку, викладене свідчить як про проблеми в діяльності органів досудового слідства і прокуратури, так і про недоліки законодавчого характеру.

Ст. 299 КК України вперше стала предметом уваги законодавця чотири роки тому, коли Законом України від 22 червня 2017 року № 2120-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження гуманного ставлення до тварин» [7] її редакцію було істотно розширено. Згодом Законом України від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» було запроваджено ще одне покарання – штраф – за вчинення діяння, передбаченого частиною першою цієї статті [8]. Нарешті, Законом України від 15 липня 2021 року № 1684-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації положень деяких міжнародних угод та директив Європейського Союзу у сфері охорони тваринного та рослинного світу» [9] (далі – Закон № 1684-IX), що набуває чинності 8 листопада п. р., запропоновані нові редакційні зміни до ст. 299 КК України.

Здавалося б, така увага законодавця протягом якихось чотирьох років мала призвести до бездоганного формулювання всіх ознак кримінально протиправного діяння та передбачення обґрунтованого покарання за його вчинення. І дійсно, порівняно з попередньою редакцією норми вдалося усунути деякі недоліки, зокрема, одночасне передбачення вчинення діяння в присутності малолітнього чи неповнолітнього як кваліфікуючої та як особливо кваліфікуючої обставини, а також посилення щодо нацькування тварин «на інших тварин» (за наявності формулювання «нацьковування ... одна на одну»). На ці недоліки вже звертали раніше увагу науковці-криміналісти [10, с. 688].

Ще одним позитивним кроком законодавця є включення даного кримінального правопорушення до числа діянь, відповідальність за які наставатиме з 14-річного віку (шляхом внесення ст. 299 КК України до відповідного переліку, передбаченого частиною другою ст. 22 КК України). Кримінальна противність жорстокого поводження з тваринами поза сумнівом повинна бути зрозуміла навіть у цьому віці, і відповідне виховання підлітків має сприяти цьому.

Водночас слід наголосити, що низка проблемних питань статті, що розглядається, так і залишилась невирішеною законодавцем. Почнемо з того, що так і не була викладена належним чином назва статті. Якщо тлумачити словосполучення «жорстоке поводження з тваринами» буквально, то для визнання діяння закінченим необхідним є вчинення певних кримінально протиправних діянь щодо принаймні двох тварин. Застосовувати відповідну норму у випадку, коли жертвою жорстокого поводження стає одна тварина, означатиме тлумачити закон про кримінальну відповідальність ширше за його зміст.

Але цим невідповідність між назвою та диспозицією статті (у редакції Закону № 1684-IX) не обмежується. Запропонована редакція містить у частині третій особливо кваліфікуючу обставину – вчинення дій, передбачених частинами першою або другою, щодо двох і більше тварин. Таким чином, при буквальному тлумаченні одне і те ж саме діяння одночасно підпадає під ознаки простого та особливо кваліфікованого складу. Для вирішення ситуації, що склалася, уникнення суперечності між назвою та змістом статті і належного застосування особливо кваліфікуючої обставини вчинення кримінального правопорушення щодо двох і більше тварин достатньо було б викласти назву у такій редакції: «Жорстоке поводження з твариною» (і відповідно вжити це ж словосполучення у диспозиції частини першої даної статті).

Наступним дискусійним питанням є збереження у ст. 299 КК України вказівки на обов'язковий мотив (хуліганський чи корисливий) нацьковування тварин одна на одну як однієї з форм жорстокого поводження з тваринами. Така редакція кримінально-правової норми унеможливорює її застосування у разі вчинення зазначених дій з інших мотивів). Мотив – факультативна ознака, але будучи передбаченим у законі, він набуває якостей обов'язкової ознаки. Тому при нацьковуванні тварин одна на іншу з мотиву помсти відповідальність за ст. 299 КК України виключається. Доцільніше було б взагалі виключити хуліганський мотив (як найчастіше притаманний даному діянню), а корисливий передбачити як кваліфікуючу чи особливо кваліфікуючу обставину.

Не були усунуті і невідповідності у особливо кваліфікуючих обставинах, а саме вчинення діяння «активним способом» та «з особливою жорстокістю». Навряд чи можна заперечити, що дія – це вияв саме активної поведінки особи. Так само і жорстокість та особлива жорстокість – оціночні поняття, зміст яких

треба з'ясовувати у кожному випадку окремо з огляду на обставини справи. Тому формулювання жорстокого поводження з тваринами як активної поведінки активним способом (як і жорстоке поводження, вчинене з особливою жорстокістю) є просто недоречними, а збереження у чинному КК України подібних оціночних понять свідчить про явну несистемність внесення змін.

Наостанок звернемося до найбільш суттєвого недоліку нової редакції ст. 299 КК України. Ще 11 червня 2020 року набрав чинності Закон України від 19.05.2020 № 619-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення процедури внесення змін» [11] (далі – Закон № 619-IX), що встановив певний порядок внесення змін до чинного вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність. Згідно частини шостої ст. 3 КК України такі зміни можуть вноситися виключно законами про внесення змін до цього Кодексу, та/або до кримінального процесуального законодавства України, та/або до законодавства України про адміністративні правопорушення. Натомість Закон № 1684-IX, що вносить зміни до чинного КК України та Кодексу України про адміністративні правопорушення, а одночасно змінює низку інших законів. Це суперечить ст. 3 КК України та ставить під сумнів як легітимність Закону № 1684-IX, так і перспективи подальшого застосування нових редакцій ст.ст. 22 та 299 КК України.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 12.09.2021).
2. Тростюк З. А. Понятійний апарат Особливої частини Кримінального кодексу України : монографія. К. : Атіка, 2003. 114 с.
3. З початку року в Україні обліковано понад 150 кримінальних правопорушень через жорстоке поводження з тваринами. URL: [Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.](#) (дата звернення: 12.09.2021).
4. З початку року в Україні обліковано понад 200 кримінальних правопорушень через жорстоке поводження з тваринами. URL: [Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.](#) (дата звернення: 12.09.2021).
5. Стан здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення судами загальної юрисдикції у 2019 році. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Zbirka_analit_tablic_2019.pdf (дата звернення: 12.09.2021).
6. Стан здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення судами загальної юрисдикції

у 2020 році. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Stan_Pravosuddya_Criminal_2020.pdf (дата звернення: 12.09.2021).

7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження гуманного ставлення до тварин : Закон України від 22 червня 2017 року № 2120-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-19#n17> (дата звернення 12.09.2021).

8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : Закон України від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#n404> (дата звернення: 12.09.2021).

9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації положень деяких міжнародних угод та директив Європейського Союзу у сфері охорони тваринного та рослинного світу : Закон України від 15 липня 2021 року № 1684-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1684-20#n40> (дата звернення: 12.09.2021).

10. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. О. М. Джужи, А. В. Савченка, В. В. Чернея. 2-ге вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.

11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення процедури внесення змін : Закон України від 19 травня 2020 року № 619-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/619-20#Text> (дата звернення: 12.09.2021).

Ангеленюк А.-М. Ю.,
старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
проблем правового та організаційного
забезпечення діяльності Міністерства внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук
(Державний науково-дослідний
інститут МВС України)

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОКАЗУВАННЯ ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ ЯК СКЛАДОВА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Доказування стороною обвинувачення прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою у досудовому розслідуванні є важливою складовою під час досудового розслідування, оскільки від якості його проведення залежить виконання завдань кримінального процесу загалом.

Питання, що стосуються доказування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою досліджували О. В. Баганець [1], А. І. Шило [2], Д. О. Шумейко [3] та інші.

Поняття доказів, їх належність та допустимість у кримінальному процесі закріплені у параграфі 1, Глави 4 Кримінального процесуального кодексу України [4].

Слід зауважити, що помилки в процесі проведення окремих слідчих розшукових дій, в тому числі негласних слідчих розшукових дій, можуть призвести до визнання доказів по кримінальному провадженні недопустимими і як наслідок до неможливості протидіяти злочинності у тому чи іншому конкретному випадку.

Таким чином, слід звернути увагу на слідчо-розшукові дії, які найбільш часто застосовуються під час доказування одержання неправомірної вигоди службовою особою.

Беручи до уваги судову практику, слід виділити обшук, що враховуючи доктрину «плодів отруєного дерева», займає одне з важливих місць в процесі доказування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою.

Помилки сторони обвинувачення під час процедури проведення обшуку і вилучення при цьому предметів чи документів нерідко використовуються стороною захисту для скасування результатів цієї дії з акцентом на порушення конституційних прав особи. Це може виявлятися в поданні клопотань щодо неправомірності проведення відповідної слідчої (розшукової) дії чи визнання виявлених і вилучених документів недопустимими тощо. Тому для уникнення подібних «непорозумінь» зі стороною захисту слідчому потрібно вживати належних заходів для забезпечення присутності під час проведення обшуку осіб, чий права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені. Зокрема, потрібно вжити всіх заходів щодо забезпечення присутності при обшуку представників адміністрації підприємства, організації чи установи, у приміщеннях якої проводиться обшук.

В окремих випадках, ефективне збирання доказів під час розслідування злочинів, можливе при одночасному проведенні ряду обшуків. Тому, старшому групи слідчих у конкретному кримінальному провадженні необхідно ретельно спланувати реалізацію їх проведення, визначити наявні сили та засоби, розстановку сил, процесуально оформити участь кожної особи під час проведення обшуку, провести детальний інструктаж осіб, які залучаються, оскільки нерідко трапляються випадки, коли до складу

групи слідчих включаються слідчі для проведення тільки однієї слідчої (розшукової) дії – обшуку, які будь-якого відношення до розслідування кримінального провадження не мали.

Вжиття зазначених заходів дозволить ефективно зібрати необхідні слідству докази та виключити можливість визнання судами протоколів обшуку недопустимими доказами.

У випадку застосування негласних слідчих (розшукових) дій, слід зауважити, що основним їх функціональним призначенням в оновленій системі кримінального процесу України є забезпечення оптимальних шляхів використання у кримінальному провадженні інформації, здобутої слідчим або за його дорученням співробітниками оперативного підрозділу з використанням негласних сил та засобів.

Проблемні питання, що пов'язані зі застосуванням негласних розшукових дій можуть виникати як під час їх планування так і під час їх безпосереднього виконання чи використання у матеріалах кримінального провадження результатів їх проведення.

Аналіз практики розслідування прийняття пропозиції, обіцянки, одержання неправомірної вигоди службовою особою дозволяє виділити контроль за вчиненням злочину у формі спеціального слідчого експерименту (ст. 271 КПК України), що поряд з іншими негласними слідчими (розшуковими) діями, досить часто застосовується.

Слід звернути увагу на порядок проведення та заходи, що проводяться у межах контролю за вчиненням злочину. Так, останній проводиться за постановою прокурора на підставі розсекречених протоколів. Зазвичай, має місце використання імітаційних коштів, предметів (грошей, накладних, чеків про оплату, банківських карточок). Також, ефективним в процесі доказування та в межах контролю за вчиненням злочину є негласний оперативний огляд частини грошей, переданих в якості неправомірної вигоди, з фото та відео фіксація.

Враховуючи вищенаведене, зауважимо, що факт прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою може мати місце під час злочинної діяльності організованих угруповань у різних сферах, а тому результативне доказування, що забезпечує покарання винних у цьому злочині є вкрай важливим для протидії злочинності загалом.

Список використаних джерел

1. Баганець О. В. Доказування стороною обвинувачення прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою у досудовому розслідуванні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2017. 269 с.
2. Шило А. І. Методика розслідування хабарництва в контексті нового антикорупційного законодавства України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2013. 244 с.
3. Шумейко Д. О. Розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2015. 181 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

Басиста І. В.,
професор кафедри кримінального
процесу та криміналістики,
доктор юридичних наук, професор
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ЩОДО МОЖЛИВОСТІ ОСКАРЖЕННЯ НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ ПОТЕРПІЛИМ, ЙОГО ЗАКОННИМ ПРЕДСТАВНИКОМ, ПРЕДСТАВНИКОМ В АПЕЛЯЦІЙНОМУ ПОРЯДКУ УХВАЛИ СЛІДЧОГО СУДДІ ПРО СКАСУВАННЯ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ

Непоодинокими у практиці судових палат Верховного Суду є різні підходи та погляди суддів щодо тих кримінальних процесуальних проблем, які мають місце, як у процесі досудового розслідування, так і судового розгляду, а також у перебігу апеляційного та касаційного перегляду. Не винятком стала і така ситуація, коли дві сторони кримінального провадження, та й різні судові палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, маючи різні аргументи щодо можливості оскарження на досудовому розслідуванні потерпілим, його законним представником, представником в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про скасування повідомлення про підозру, не відступали від власних позицій, а правозастосовна практика потребувала єдності

та формування висновку щодо застосування норм права, які містяться у частині 3 статті 306, частині 3 статті 307, частинах 1–2 статті 309, частині 3 статті 392 та пункті 7 частини 1 статті 393 КПК України. Зокрема, у ході касаційного розгляду кримінального провадження колегією суддів Третньої судової палати у власній ухвалі від 2 червня 2021 року було наведено ймовірні підстави для відступу від висновку, викладеному у постанові колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 18 лютого 2020 року у справі № 359/10654/18 (провадження №51-4366 км 19) щодо можливості оскарження потерпілим ухвали слідчого судді про скасування повідомлення про підозру. Провадження було передано на розгляд об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду, а на адресу учасників Науково-консультативної ради при Верховному Суді направлено відповідне звернення, яке потребувало вирішення двох комплексних питань¹. Спробую запропонувати на розсуд наукової спільноти та практикуючих юристів власні судження щодо задекларованої проблематики.

*Отож, яким чином змінюється процесуальний статус потерпілого щодо апеляційного оскарження судових рішень залежно від стадії кримінального провадження (досудове розслідування/судове провадження)? З огляду на положення кримінального процесуального закону, чи мають потерпілий або його законний представник чи представник право на апеляційне оскарження ухвали слідчого судді про скасування повідомлення про підозру?*²

Проведеним мною науковим пошуком встановлено, що серед науковців та практикуючих юристів відсутнє єдине переконання щодо належності потерпілого до сторони кримінального провадження. Частина дослідників стверджують, що потерпілий належить до сторони обвинувачення [1, с. 125; 2, с. 16], а інші – цілком підставно, провівши аналіз горстки статей КПК України, переконані, що потерпілий не відноситься до сторін кримінального провадження (за виключенням випадків, коли прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення в суді або зменшив його обсяг) [3, с. 84–85]. Мною вже висловлювалася думка про те,

¹ Звернення судді Касаційного кримінального суду Верховного Суду із реєстраційним вхідним номером Верховного Суду 417/0/26-21 від 12.07.2021, супровідний лист від 12.07.2021 №79/0/27-21.

² Звернення судді Касаційного кримінального суду Верховного Суду із реєстраційним вхідним номером Верховного Суду 417/0/26-21 від 12.07.2021, супровідний лист від 12.07.2021 №79/0/27-21.

що частково поділяю таку наукову позицію, так як, як мені видається, що загалом вона слідує із положень чинного КПК України за винятком другої її частини, де авторка веде мову про зменшення прокурором обсягу обвинувачення. Схильна вважати, що потерпілий, в силу положень чинного КПК України, є «безстороннім» учасником кримінального та, відповідно, судового провадження за виключенням випадку, коли прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення в суді, а потерпілий погодився його підтримувати. При цьому, тут радше правильніше вести мову про наявність підстави для користування правами сторони обвинувачення в судовому розгляді, ніж про підставність належати до сторони обвинувачення. Загалом, що стосується законодавчих положень, то по-перше, на моє переконання із аналізу пункту 19 частини 1 статті 3 КПК України слідує, що потерпілий, його представник та законний представник не у всіх випадках, тобто не на загальних підставах, а лише у випадках, установлених КПК України, можуть належати до сторони обвинувачення. Хоча серед науковців наявна й інша інтерпретація цього пункту статті 3 КПК України, де упущено посилання законодавця на «...випадки, установлені КПК України» [2, с. 16]. По-друге, пункт 25 частини 1 статті 3 КПК України, де наводиться визначення учасників кримінального провадження містить наступне формулювання: «учасники кримінального провадження – сторони кримінального провадження, потерпілий, його представник та законний представник....». Як ми бачимо, законодавець відділяє потерпілого, його представника та законного представника від сторін кримінального провадження і, як на мене, ще раз дає зрозуміти, що потерпілий, його представник та законний представник не належать на загальних підставах до сторін кримінального провадження. Цю ж ситуацію ми можемо простежити і у пункті 26 частини 1 статті 3 КПК України, де унормовано перелік учасників судового провадження [4]. По-третє, конструкція третьої глави КПК України (Суд, сторони та інші учасники кримінального провадження) є такою, що її параграф 2 (Сторона обвинувачення) не включає в себе статей щодо розуміння такого учасника як потерпілий та переліку його прав і обов'язків. Своєю чергою, окремий четвертий параграф третьої глави КПК України, зокрема статті 55–57 КПК України присвячені потерпілому, наведено перелік його прав та обов'язків. На моє переконання, така логіка законодавця є очевидною та свідчить лише про одне – потерпілий на загальних підставах не належить до сторони обвинувачення. При такому

стані справ, у цьому ракурсі, не бачу жодних проблем із юридичною технікою, а також не вбачаю прогалин чи колізій на які посилаються окремі дослідники, відносячи, всупереч вище наведеним законодавчим положенням, потерпілого у всіх випадках та на загальних підставах до сторони обвинувачення. Отже, потерпілий є учасником кримінального та судового провадження, однак, на загальних підставах, до жодної із двох сторін кримінального провадження він не належить. Лише у випадку, коли прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення в суді, а потерпілий погодився підтримувати обвинувачення в суді, то такий потерпілий користується усіма правами сторони обвинувачення в судовому розгляді. Потерпілий на стадії досудового розслідування правами сторони обвинувачення не наділений та, відповідно, не користується, а перелік його прав та обов'язків передбачений у статтях 56-57 КПК України [5, с. 13-16; 6, с. 11-14; 7, с. 245-250]. При цьому, різні підходи у розумінні та сприйнятті положень, які слідує із не зовсім вдалої власної конструкції, мають частини 2 та 3 статті 56 КПК України, в яких виокремлено той перелік прав, якими наділений потерпілий під час досудового розслідування та судового провадження відповідно. Як видається, то такий «штучний» і безпредметний поділ деяких прав та віднесення їх в окремі частини статті позбавлений будь-якої логіки, адже у частині 1 статті 56 КПК України передбачено, як ті права потерпілого, якими він наділений під час досудового розслідування, так і під час судових стадій.

Не дивлячись на те, що для прикладу, правом на самостійне звернення під час досудового розслідування до слідчого судді про провадження та правом подальшої реалізації тимчасового доступу до речей та документів (як й інших заходів забезпечення кримінального провадження) потерпілий не наділяється, так як на загальних підставах не належить до жодної із двох сторін у кримінальному провадженні, які змагаються між собою, при цьому, він в силу положень пункту 7 частини 1 статті 56 КПК України вправі оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність не лише слідчого, прокурора, а й суду та слідчого судді, в порядку, передбаченому КПК України [4]. Зокрема, порядок оскарження ухвал слідчого судді, які постановлені під час досудового розслідування та їх перелік передбачені частинами 1-2 статті 309 КПК України. Серед таких ухвал значиться й ухвала слідчого судді про скасування повідомлення про підозру чи відмову у задоволенні скарги на повідомлення про підозру, яка в силу положень частин 1, 2 цієї ж

норми КПК України може оскаржуватися під час досудового розслідування в апеляційному порядку [4].

Що ж до можливості та підставності законного представника потерпілого чи представника оскаржувати в апеляційному порядку на досудовому розслідуванні ухвали слідчого судді про скасування повідомлення про підозру, то саме право на представника у потерпілого визначене пунктом 8 частини 1 статті 56 КПК України та частиною 1 статті 58 КПК України, де також унормовано, що представником є особа, яка у кримінальному провадженні має право бути захисником, *яка користується процесуальними правами потерпілого, інтереси якого представляє, крім процесуальних прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо потерпілим і не може бути доручена представнику* (частина 4 статті 58 КПК України). Аналогічне положення стосується і законного представника потерпілого (частина 5 статті 44 та частина 2 статті 59 КПК України), який залучається, якщо потерпілим є неповнолітня особа або особа, визнана в установленому законом порядку недієздатною чи обмежено дієздатною (частина 1 статті 59 КПК України) [4].

Що ж стосується пункту 7 частини 1 статті 393 КПК України, то повідомлення про підозру є тим процесуальним рішенням і процесуальним документом, який однозначно стосується інтересів потерпілого, адже від нього залежить чи будуть взагалі і в якій мірі виконані завдання кримінального провадження, а також, серед іншого, чи буде, коли саме... відшкодовано завдану кримінальним правопорушенням шкоду потерпілому, на що потерпілий має право в силу пункту 10 частини 1 статті 56 КПК України. Саме тому не можу погодитися із цього приводу із таким твердженням, що потерпілий не є суб'єктом оскарження на досудовому розслідуванні в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про скасування повідомлення про підозру³, бо вважаю, що хоча й таке провадження може належати до так званих «забезпечувальних процесуальних проваджень»⁴, що теж не всіма процесуалістами

³ Ухвала колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 2 червня 2021 року у справі №756/10189/20 (провадження 51-517 км 21). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>

⁴ Ухвала колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 2 червня 2021 року у справі №756/10189/20 (провадження 51-517 км 21). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>

підтримується, однак *потерпілий, його представник, законний представник можуть належати до їх суб'єктного складу*. Підкреслю, що у даному випадку мова йде про першу стадію кримінального провадження – досудове розслідування, а не про судові стадії. Погоджуюся із правовою позицією, що не можна висувати вимогу до потерпілого та/або його представника щодо необхідності підтвердження ними участі у судовому провадженні, якщо мова йде про першу стадію кримінального провадження – досудове розслідування, бо така вимога є алогічною, так як жодного судового провадження на цій першій стадії не може і не могло бути. Варто виходити лише із того, що право потерпілого, його представника чи законного представника на оскарження ухвали слідчого судді може бути обмежене лише сферою інтересів потерпілого, яку слід визначати із сукупності усіх обставин кримінального провадження⁵. Звісно, що тут є ще одна проблема – розширення застосування оцінних понять та суддівського розсуду, на що вже неодноразово зверталася увага у юридичній літературі [6, с. 11–14].

Висновки.

Потерпілий, його законний представник, представник мають право на оскарження на досудовому розслідуванні в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про скасування повідомлення про підозру. Право потерпілого, його представника, законного представника на оскарження такої ухвали слідчого судді може бути обмежене лише сферою інтересів потерпілого, яку слід визначати із сукупності усіх обставин кримінального провадження⁶.

Повідомлення про підозру є тим процесуальним рішенням і процесуальним документом, який однозначно стосується інтересів потерпілого, адже від нього залежить чи будуть взагалі і в якій мірі виконані завдання кримінального провадження, а також, серед іншого, чи буде, коли саме відшкодовано завдану

⁵ Постанова колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 18 лютого 2020 року у справі №359/10654/18 (провадження №51-4366 км 19). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>

⁶ Постанова колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 18 лютого 2020 року у справі №359/10654/18 (провадження №51-4366 км 19). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>

кримінальним правопорушенням шкоду потерпілому, на що потерпілий має право в силу пункту 10 частини 1 статті 56 КПК України⁷.

Список використаних джерел

1. Лобойко Л. М., Банчук О. А. Кримінальний процес : навчальний посібник. Київ, Ваіте. 2014. 280 с.
2. Тertiшник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Вид. 13-те, доповн. і перероб. Київ : Правова Едність, 2017. 824 с.
3. Демура М. І. Процесуальне становище потерпілого під час досудового розслідування : монографія. Харків : Право, 2018. 224 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. у редакції від 08.08.2021. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page8>
5. Басиста І. В. Чи існують обмеження для прав потерпілого, як сторони кримінального провадження та чи має право потерпілий звернутися до слідчого судді з клопотанням про надання тимчасового доступу до речей і документів? *Кримінально-правове, кримінологічне та кримінально-виконавче забезпечення прав і свобод людини в Україні : матеріали круглого столу* (23 грудня 2020 р., м. Запоріжжя). Запоріжжя: КПУ, 2020. С. 13–16.
6. Басиста І. В. Чи входить до компетенції слідчого судді надання дозволу потерпілому тимчасового доступу до речей і документів та чи підлягає таке рішення слідчого судді апеляційному оскарженню? *Теоретичні та практичні проблеми розвитку кримінального права і процесу : матеріали IX Всеукраїнського науково-практичного семінару* (м. Івано-Франківськ, 04 грудня 2020 року). Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2020. С. 11–14. URL: https://drive.google.com/file/d/1irKHvd14U3BVHY3aTGY_25ZMYE96h5tj/view
7. Басиста І. В. Чи є потерпілий стороною кримінального провадження і чи має право користуватися усіма процесуальними правами, передбаченими Кримінальним процесуальним кодексом України, для сторони кримінального провадження? *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф.* (м. Львів, 11 грудня 2020 р.) / Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 245–250. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/biblioteka/nauk_konf/11_12_2020.pdf

⁷ Науковий висновок члена НКР при Верховному Суді д.ю.н., професора Ірини Басистої «Щодо можливості оскарження на досудовому розслідуванні потерпілим, його законним представником, представником в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про скасування повідомлення про підозру» від 26.08.2021.

Беленок В. П.,
здобувач вищої освіти
наукової лабораторії з проблем протидії злочинності
навчально-наукового інституту № 1
(Національна академія внутрішніх справ)

ЛАТЕНТНІСТЬ ПОГРОЗ АБО НАСИЛЬСТВА ЩОДО ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Серед пріоритетних завдань розбудови України як правової держави європейського зразка є створення ефективної правоохоронної системи, важливою складовою якої є забезпечення високого рівня захисту правоохоронців. Адже ефективність діяльності вітчизняних правоохоронних органів у певній мірі залежить від захисту їх прав і свобод, який з огляду на виконувані ними функції, повинен бути на високому рівні.

Серед усіх посягань проти авторитету правоохоронних органів погрози або насильство найбільш поширені. У 2013 р. зареєстровано 540 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 345 КК України, 2014 р. – 684 (+26,7 %), 2015 р. – 705 (+3,1 %), 2016 р. – 967 (+37,2 %), 2017 р. – 1115 (+15,3%), 2018 р. – 817 (-26,7 %), 2019 р. – 821 (+0,5 %), 2020 р. – 909 (+10,7 %). Динаміка злочинів, передбачених ст. 345 КК України, свідчить про їх зростання в середньому на 8,4 % щорічно протягом останніх 8 років.

Водночас є підстави вважати, що офіційні статистичні дані Офісу Генерального прокурора не відображають реального стану вчинення таких кримінальних правопорушень, а тому слід звернути увагу на їх рівень латентності та врахувати його у розробці заходів запобігання цим кримінально-протиправним діям. У кримінології та правоохоронній практиці під латентною злочинністю розуміють сукупність злочинних діянь, що були реально вчинені, але не були відображені у державній статистичній звітності щодо злочинності, і не розслідувалися у встановленому законодавством порядку [1].

Більшість латентних випадків погроз і насильства щодо працівників правоохоронних органів, належать саме до природно-латентної злочинності, оскільки інформація про такі суспільно небезпечні діяння не надходить до правоохоронних органів, не вноситься до ЄРДР і відповідно не відображена належним чином в офіційній статистиці.

Важливо звернути увагу на той факт, що рівень латентності цих діянь різний, оскільки в межах ст. 345 КК України об'єднані

різні за характером та ступенем суспільної небезпеки діяння (від погроз до тяжкого тілесного ушкодження). Цей рівень характерний, насамперед, умисному заподіяння працівникові правоохоронного органу або його близьким родичам тяжкого тілесного ушкодження у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків (ч. 3 ст. 345 КК України), рідше – умисному заподіяння зазначеним суб'єктам середньої тяжкості тілесних ушкоджень (ч. 3 ст. 345 КК України), оскільки ці протиправні діяння складніше приховати.

Середній та високий рівень латентності характерний погрозам вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо працівника правоохоронного органу, його близьких родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків, а також умисному заподіяння працівникові правоохоронного органу чи його близьким родичам побоїв, легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків (ч. 1, 2 ст. 345 КК України), оскільки ці діяння складніше довести і легше приховати потерпілому, який не бажає розголошу події або через нез'ясований мотив і мету такі дії хибно кваліфікують за іншими статтями КК України (наприклад, за ст. 125 чи 296 КК України).

Причини латентності розглядуваного посягання можна поділити на дві групи: 1) небажання потерпілих заявляти про вчинене; 2) неправильна кваліфікація вчиненого як потерпілим, так і правозастосовними органами.

Правоохоронці не бажають заявляти про вчинене з різних причин, серед яких:

1. *Наявність конфлікту (або інших суб'єктивних причин) із особою, яка вчинила погрозу або насильство, який потерпілий не бажає розголошувати.* Наприклад, поліцейський поза службою в стані алкогольного сп'яніння поведився нетактовно, спровокував конфлікт з групою осіб в розважальному закладі, а через деякий час, вже при виконанні службових обов'язків здійснював відносно цих же осіб правоохоронні або правозастосовні функції. Така поведінка правоохоронця спровокувала різке та негативне ставлення до нього правопорушників, які через наявні образи/огиду відмовилися сприймати поліцейського як представника органу державної влади та вчинили відносно нього протиправні дії. Інший приклад: потерпілий поліцейський мав конфлікт інтересів, оскільки був родичем або близькою особою однієї зі сторін конфлікту. Внаслідок чого його автоматично, а може і підсвідомо

сприймають не як правоохоронця, а як сторону протистояння (дільничний офіцер поліції в межах певної територіальної громади є кумом/зятєм фермера – орендаря та прибув для забезпечення публічного правопорядку на орендовані поля, де другою стороною конфлікту виступають місцеві мешканці – орендодавці).

2. *Вчинення потерпілим неправомірних дій, які спровокували відповідні погрози чи насильство.* На практиці мають місце випадки, коли правоохоронці одержують неправомірну вигоду, однак повністю або частково не виконують обіцяного (наприклад, слідчий одержав неправомірну вигоду за зняття накладеного арешту на майно, однак своє зобов'язання не виконав); під час проведення обшуку підкидають певні предмети (наприклад, поміщають заборонені предмети до кишені підозрюваного); перевищують владу; стають на захист осіб, які вчиняють неправомірні дії (наприклад, під час рейдерського захоплення підприємства керівник правоохоронного органу умисно вчиняє дії не на користь законних власників/розпорядників майна).

3. *Прохання осіб, які вчинили ці злочини, чи їх близьких не подавати заяву про вчинене* (у певних випадках особи, які вчинили злочин, передбачений ст. 345 КК України, відшкодовують потерпілим завдану шкоду поза межами кримінального провадження та звертаються з проханням не подавати заяву про вчинене кримінальне правопорушення);

4. *Небажання потерпілих проходити через увесь процес досудового розслідування, витратити свій час.*

5. *Погрози з боку злочинця чи інших осіб, які йому допомагають, про можливе настання більш тяжких наслідків для потерпілого або членів його родини.*

6. *Зневіра у систему кримінальної юстиції через наявність в осіб, які вчинили відповідні посягання на правоохоронців, покровителів серед правоохоронних та інших органів державної влади, а також міцних корупційних зв'язків з ними тощо.*

Щодо неправильної кваліфікації вчиненого, то вона може бути здійснена як правозастосовними органами, так і потерпілими. Неправильна кваліфікація погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів може мати місце зокрема у випадку, коли потерпілий чи злочинець не називають справжніх мотивів і мети вчиненого суспільно небезпечного діяння або ж оцінюють погрози та/або фізичне насильство як адміністративне правопорушення (наприклад, як злісну непокору, або опір працівнику правоохоронного органу), або потерпілі взагалі

не сприймають погрозу правопорушника як реальну, хоча останній її саме такою вважає і в подальшому має намір досягти своєї мети. На рівень латентності може впливати нерозуміння окремими правоохоронцями у повній мірі підстав кримінальної відповідальності за діяння, передбачені ст. 345 КК України (окремі молоді працівники можуть навіть і не знати, що за погрозу насильством або знищенням чи пошкодженням майна, а також завдання удару може наставати кримінальна відповідальність). Неправильна кваліфікація (наприклад, не як злочину, передбаченого ст. 345 КК України, а як адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 185 КУпАП) може бути обумовлена позицією прокуратури, яка інколи не вбачає відповідної суспільної небезпеки чи усіх необхідних ознак складу кримінального правопорушення, що ускладнюватиме пред'явлення підозри та подальше досудове розслідування.

Важливим фактором впливу на рівень латентності кримінальних правопорушень цієї категорії є позиція не лише потерпілих, але й їх близьких осіб, колег по службі, керівників підрозділів та служб, де працює потерпілий, осіб, які вчинили ці злочини, свідків тощо. Оскільки їх поведінка може впливати на вибір потерпілим варіанту поведінки після вчинення злочину (подання заяви про вчинення кримінального правопорушення чи відмова зробити це). Зазначений факт слід враховувати, насамперед, під час виявлення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 345 КК України, та кримінально-правової протидії їм.

Необхідність відповідного реагування на ту частину погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів, яка залишається латентною, обумовлена тим фактом, що відсутність належної реакції на відповідні делікти, породжує впевненість порушників у своїй безкарності та сприятиме подальшому повторенню аналогічних чи інших суспільно небезпечних діянь. Відсутність відповідної реакції на погрози або насильство щодо працівників правоохоронних органів сприятиме формуванню у правопорушників уявлення про низьку ефективність роботи правоохоронної системи та зміцненню рішучості вчинення посягань на правоохоронців у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Кримінологія : підручник [Текст] / О. М. Джужа, В. В. Василевич. В. В. Черней, С. С. Чернявський та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. В. Чернея ; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужі. Київ : ФОП Маслаков, 2020. С. 60.

Бурак М. В.,
старший науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем
протидії злочинності,
кандидат юридичних наук
(Національна академія внутрішніх справ),

Шевчук О. Ю.,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності,
кандидат юридичних наук, доцент
(Національна академія внутрішніх справ)

ЗНЯТТЯ ІНФОРМАЦІЇ З ТРАНСПОРТНИХ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ МЕРЕЖ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ РОЗБОЇВ

На сьогодні, для ефективного розслідування розбоїв, доцільно невідкладно проводити комплекс негласних слідчих (розшукових) дій (НСРД), використовуючи сучасні можливості установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж та з електронних інформаційних систем, можливості візуального спостереження тощо.

Власне, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК України) є різновидом втручання у приватне спілкування, яке проводиться без відома осіб, які використовують засоби телекомунікацій для обміну інформацією. Оскільки проведення зазначеної негласної слідчої дії пов'язане із обмеженням прав особи, гарантованих статтями 30, 31, 32 Конституції України, вона здійснюється за ухвалою слідчого судді та у випадках, якщо іншим шляхом отримати інформацію з метою розслідування злочину неможливо [1].

Водночас, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж - один із найефективніших способів отримання інформації про осіб, які становлять інтерес при розслідуванні розбоїв. Він може дати позитивний результат за умови дотримання принципу наступальності, лише в разі проведення відповідних дій оперативного і технічного характеру.

Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж покладається на уповноважені підрозділи органів Національної поліції, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань та органів безпеки. Керівники

та працівники операторів телекомунікаційного зв'язку зобов'язані сприяти виконанню дій із зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, вживати необхідних заходів щодо нерозголошення факту проведення таких дій та отриманої інформації, зберігати її в незмінному вигляді.

Так, у процесі підготовки клопотання про отримання дозволу на зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж слідчий або прокурор повинні зазначити у даному клопотанні такі відомості: найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; короткий виклад обставин вчиненого розбою, у зв'язку з розслідуванням якого подається клопотання; правову кваліфікацію кримінального правопорушення; відомості про особу (осіб), яка (які) вчинила розбій, місце або річ, щодо яких необхідно провести негласну слідчу (розшукову) дію; обставини, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні розбою; вид негласної слідчої (розшукової) дії (в даному випадку це зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж) та обґрунтування строку її проведення; обґрунтування неможливості отримання відомостей про розбій та особу, яка його вчинила, в іншій спосіб; відомості залежно від особливостей негласної слідчої дії зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж про ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання тощо; обґрунтування можливості отримання під час проведення зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж доказів, які самостійно або в сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин вчинення розбою або встановлення осіб, які його вчинили. До клопотання слідчого, прокурора додається витяг з ЄРДР щодо кримінального провадження, у рамках якого подається клопотання [2].

Відповідно до поданого клопотання про проведення зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж слідчого або прокурора слідчий суддя не пізніше як за шість годин з моменту отримання даного клопотання виносить ухвалу про надання дозволу або відмови проведення зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж. У випадках надання дозволу в ухвалі обов'язково конкретизується строк зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, який не може перевищувати два місяці. Також дозволяється продовжити ці строки за наявності відповідних підстав та визначається загальний

строк, протягом якого в одному кримінальному провадженні може тривати проведення НСРД, (дозвіл на проведення якої дає слідчий суддя), який не може перевищувати шести місяців.

В ухвалі слідчого судді про дозвіл на втручання у приватне спілкування в цьому випадку додатково повинні бути зазначені ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, транспортну телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання, на якому може здійснюватися втручання у приватне спілкування. Такими ознаками можуть бути: номер абонента в телефонній мережі загального користування у форматі: код країни – код зони або оператора – номер абонента в мережі; міжнародний ідентифікаційний номер мобільного терміналу (IMEI); міжнародний ідентифікаційний номер мобільного абонента (IMBI) [3].

Безпосередньо ініціювати проводити зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж має право як сам слідчий, так і за дорученням уповноважений ним оперативний підрозділ шляхом надання відповідних матеріалів до уповноважених підрозділів на проведення зняття інформації з каналів зв'язку. Зокрема, клопотання слідчого (прокурора) та ухвали слідчого судді на зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж разом з іншими матеріалами по кримінальному провадженню (наприклад: довідки, виписки щодо приналежності каналу зв'язку конкретній особі; відомості щодо оператора телекомунікації; інші ознаки, які ідентифікують кінцеве обладнання тощо), надаються уповноваженим підрозділам для проведення даної НСРД.

Оперативні підрозділи, здійснюючи зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, можуть встановити: факт передавання інформації в режимі реального часу з фіксацією змісту відомостей, що передаються, установленням їх отримувача, кінцевого обладнання тощо; дані про початок, кінець, тривалість і зміст з'єднання, що передаються в режимі реального часу; зміст електронної пошти або SMS, MMS повідомлень, (як відкритих й прочитаних абонентом, так і невідкритих й непрочитаних); зміст телефонних розмов підозрюваного або іншої особи [3].

Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж полягає в отриманні мовної інформації за допомогою технічних засобів та організаційно-тактичних прийомів її правомірного застосування (переважно негласного), що містить необхідні

відомості для вирішення завдань в процесі досудового розслідування. Це комплекс дій із застосуванням технічних засобів для запису на магнітних (цифрових) носіях інформації розмови особи (відносно якої проводиться негласна слідча (розшукова) дія) з іншими людьми міжнародним, міжміським, відомчим, телефонним, стільниковим, транкінговим радіотелефонним зв'язком, контролю за телеграфним передаванням даних й іншим видом документального зв'язку. Для з'ясування доцільності прослуховування телефонних переговорів аналізують діяльність особи (групи осіб), що становить інтерес, зважаючи на її особисті якості, погляди, манеру поведінки тощо.

Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж може проводитись також з метою конспіративної фіксації та відтворення у формі, придатній для автоматизованої обробки засобами ПЕОМ даних, що передаються мережею Інтернет та іншими мережами передачі даних.

Разом з тим, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж з метою контролю та фіксації інформації, що передається через Інтернет та іншими мережами передачі даних, може здійснюватись за ідентифікаційними ознаками аналогічними тим, за якими проводиться контроль за телефонними розмовами. Зняття інформації з каналів зв'язку може здійснюватись за такими ознаками: за адресою електронної пошти у форматі «ім'я поштової скриньки @домен. домен верхнього рівня» (наприклад, info@ssu.gov.ua); адресою в мережі передачі даних з комутацією пакетів, у тому числі IP-адреса для мережі Інтернет у форматі xxx.xxx.xxx.xxx (наприклад, 010.011.012.130); апаратною адресою (MAC-адреса) пристрою, приєднаного до мережно-го середовища [3].

За результатами зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж може бути зафіксована інформація, що вказує на ознаки вчинення розбою в діях підозрюваного, обвинуваченого, а також відомості про протиправну діяльність окремих осіб, що контактували із цими особами через канали телекомунікаційної мережі у проміжок проведення негласної слідчої (розшукової) дії. Ці відомості у ході проведення НСРД фіксуються на матеріальних носіях у форматі, придатному для відтворення слідчим, прокурором або судом з метою проведення інших процесуальних дій (допитів, призначення експертиз тощо).

За результатами проведення зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж складається протокол, у якому

зазначаються: місце і час проведення цієї НСРД, правові підстави здійснення, описуються отримані результати або розшифровуються окремі епізоди звукозапису розмов, що містять інформацію, яка має значення для кримінального провадження.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. : В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. К. : Юстініан, 2012. 1328 с.

2. Протидія розбоям підрозділами Національної поліції України [Текст] : метод. рек. / [М. В. Бурак, О. М. Брисковська, Р. С. Горбач та ін.]. К. : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 130 с.

3. Стаття 263. Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж. URL :https://pidruchniki.com/1782100149396/pravo/znyattya_informatsiyi_transportnih_telekomunikatsiynih_merezh

Васюк С. В.,

заступник начальника
організаційно-аналітичного відділу
(Головне управління Національної поліції
у Львівській області)

ВІДДІЛ СЛУЖБИ «102» ЯК БАЗОВИЙ ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ОПЕРАТИВНОГО РЕАГУВАННЯ ОРГАНІВ ТА ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІЦІЇ

У відповідності до Звіту Національної поліції України про результати роботи у 2020 році [1], організація єдиного безпечного простору, де кожна людина відчуває себе захищеною – основна мета Національної поліції. Одним із вагомих показників діяльності поліції виступає оперативність реагування на заяви та повідомлення громадян про кримінальні, адміністративні правопорушення або інші події. Слід зауважити, що першим, базовим елементом системи реагування виступає відділ служби «102» підрозділів організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування Національної поліції України (далі – відділ служби 102).

Інструкцією з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України (далі – Інструкція), затвердженої

наказом МВС України від 27.04.2020 № 357 [2], встановлений порядок реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події, а також оперативного інформування в центральному органі управління поліції, міжрегіональних територіальних органах Національної поліції України, територіальних органах поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві, їх територіальних відокремлених підрозділах.

У відповідності до її вимог, під поняттям «відділ служби «102»», слід розуміти, підрозділ, працівники якого за допомогою автоматизованого робочого місця оператора «102» системи ІПНП у цілодобовому режимі здійснюють приймання екстрених викликів і реєстрацію повідомлень про правопорушення або події, що надходять телефоном за скороченим номером «102», а також за допомогою інших видів зв'язку. Зокрема, до них ми відносимо смс-повідомлення, електронна пошта, мобільні додатки й інші спеціалізовані програмно-технічні та технічні засоби.

Приймання екстрених викликів здійснюється централізовано зі всієї території обслуговування відповідного органу поліції. Важливим є те, що кожен оператор відділу служби «102» має забезпечуватись автоматизованим робочим місцем та використовувати авторизований доступ до системи ІПНП.

Так Я. С. Посоха, відзначає, що служба «102» забезпечує виконання ряду завдань, таких-як оптимізація нарядів поліції, скорочення часу реагування на повідомлення та дотримання якості реагування нарядами поліції [3, С. 257]. У відповідності до вимог Інструкції, одним із основних завдань операторів відділу служби «102» виступає прийняти протягом двох хвилин від заявника інформацію про правопорушення або подію та внести її до електронної картки АРМ «оператора 102» ІПНП.

Так, до прикладу, протягом травня 2021 року на спеціальну лінію «102» надійшло 47238 повідомлень. За результатами опрацювання операторами відділу служби «102» УОАЗОР ГУНП у Львівській області отриманих повідомлень, а також проведених вихідних викликів на пропущені дзвінки, створено 49453 електронних карток, які для реагування надіслано до відділу диспетчерської служби ситуаційного відділу УОАЗОР ГУНП у Львівській області. При цьому, кожен оператор відділу служби «102» УОАЗОР ГУНП у Львівській області у середньому за годину створив 7 електронних карток.

Як недолік, що негативно впливає на якість та оперативність реагування на заяви та повідомлення про кримінальні,

адміністративні правопорушення або події, слід зазначити неналежне функціонування бази «ІТС ІПНП», програмного комплексу «CallWay Contact Centr» та мапи. За звітний період встановлено понад 205 фактів тривалих неполадок, або ж повністю призупинення роботи ІПНП (в окремих випадках несправності тривали понад 10 годин), що призвело до пропущення 6996 дзвінків, на які в подальшому було здійснено віддзвін. Такі випадки призводять до збільшення часу призначення та реагування на повідомлення, а також до ненадання своєчасної допомоги громадян, які її потребували, що у свою чергу негативно впливає на ставлення населення до поліції.

Окрім цього, згідно вимог Інструкції на оператора (інспектора) відділу служби «102» покладається низка інших завдань. Зокрема, під час спілкування із заявником дотримуватися принципів професійної етики та моралі; при надходженні повідомлень про факти вчинення домашнього насильства, злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості, а також інших злочинів запитати заявника, з оператором якої статі він бажає спілкуватися; під час прийняття повідомлення про правопорушення або подію, спілкуючись із заявником, одночасно вносити отриману інформацію до системи ІПНП; унесену до системи ІПНП інформацію в електронному вигляді автоматично передавати для реагування працівникам поліції, уповноваженим здійснювати організацію реагування на правопорушення або події; у разі пошкодження основних і резервних каналів передачі інформації в електронному вигляді відомості про правопорушення або подію передавати уповноваженим працівникам, використовуючи інші види зв'язку; уносити до системи ІПНП інформацію про правопорушення або події, отриману за допомогою інших видів зв'язку, у текстовому, аудіо- або відеоформаті та передавати на розгляд відповідним працівникам поліції або оперативно-диспетчерським службам інших органів державної влади, уповноваженим здійснювати організацію реагування на них; уносити до системи ІПНП первинну інформацію про правопорушення або події, які перебувають у стадії незавершеності та потребують негайного реагування; у разі наявності технічних можливостей та необхідності залучати до спілкування із заявником у режимі конференції працівника поліції, уповноваженого здійснювати реагування на правопорушення або події та/або іншого працівника, визначеного керівником (старшим зміни), для уточнення інформації про правопорушення або подію; після встановлення первинних даних зберегти в системі ІПНП початкові відомості,

які направити відповідним працівникам поліції або оперативно-диспетчерським службам інших органів державної влади, уповноваженим здійснювати організацію реагування на правопорушення або події, повідомити заявника про виїзд наряду поліції та, за необхідності, продовжити з'ясування та доповнення первинних даних необхідною інформацією; після внесення всіх додаткових необхідних даних до системи ІПНП зберегти інформацію; невідкладно доповідати старшому чергової зміни про надходження скарг громадян на дії/бездіяльність працівників поліції, порушення їх прав і свобод, повторних звернень щодо неналежної організації реагування працівниками поліції на повідомлення та внести відповідну інформацію в систему ІПНП; у разі раптового переривання дзвінка негайно зателефонувати заявнику для з'ясування обставин події чи правопорушення. Якщо заявник не відповідає на дзвінок і виникла підозра про вчинення стосовно нього протиправних дій (крики, шум боротьби та інші ознаки), уносити до системи ІПНП інформацію про те, що «зв'язок із заявником втрачено» та проставити відмітку «інформувати чергового». Якщо адреса місця вчинення правопорушення та/або місця перебування заявника невідома, проставити маркер на електронній мапі за місцем розташування підрозділу «102»; уносити до системи ІПНП відомості про повідомлення підрозділів екстреної допомоги населенню за скороченим номером «112» («101», «103», «104») та передавати для реагування відповідним працівникам поліції або оперативно-диспетчерським службам інших органів державної влади, уповноваженим здійснювати організацію реагування на них; негайно проставляти відмітку «інформувати чергового» для здійснення відповідного реагування, якщо під час прийняття заяви або повідомлення стало відомо про те, що заявник або особа, яка вчинила правопорушення, перебуває в розшуку; якщо в заяві чи повідомленні йдеться про питання, що не належать до компетенції поліції, та про дії, що не містять ознак правопорушення, звернення має довідково-консультативний характер або в ньому не викладено суті порушеного питання, заявник висловлює особисте ставлення до події, що відбувається, не називає своїх персональних даних, ввічливо роз'яснювати заявнику його подальші дії тощо [2].

Отже, основна роль діяльності посадових осіб відділу служби «102» у системі оперативного реагування полягає у прийомі, опрацюванні та реєстрації заяв і повідомлень про правопорушення та події по всій території обслуговування. Це у свою чергу надає можливість у повній мірі реалізувати пріоритетні цілі Уряду,

що закладені у Програму діяльності Кабінету Міністрів України, що затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 12.06.2020 № 471 [5]. Відповідно до її вимог, людина, яка потрапила у біду (надзвичайну чи іншу життєву ситуацію, що загрожує її життю чи здоров'ю) отримає допомогу навіть у найвіддаленіших куточках країни.

Список використаних джерел

1. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2020 році. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2020/npu-zvit-2020.pdf>.

2. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : Наказ МВС України від 27 квітня 2020 року № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text>.

3. Посохова Я. С. Оператор служби «102» – ключова ланка в системі роботи Національної поліції України. Міжнародна науково-практична конференція. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми* : тези доповідей. 2016. С. 257–261.

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020 року № 471 «Про затвердження Програми діяльності Кабінету Міністрів України». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-programi-diyalnosti-kabinetu-ministriv-t120620>.

Вдовитченко В. О.,

керівник, кандидат юридичних наук,
(Спеціалізована прокуратура
у військовій та оборонній сфері Західного регіону),

Луців М. З.,

начальник відділу організаційного та правового забезпечення,
кандидат юридичних наук,
Спеціалізована прокуратура
у військовій та оборонній сфері Західного регіону

ВІЙСЬКОВА ЮСТИЦІЯ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ: ВИКОРИСТАННЯ ВІРМЕНО-АЗЕРБАЙДЖАНСЬКОГО ДОСВІДУ ДЛЯ УКРАЇНИ

Збройна агресія проти України зумовила об'єктивну необхідність у наближенні створюваної на сучасному етапі системи органів військової юстиції України до стандартів розвинених держав,

що, у свою чергу, спрямовує вектор нашої уваги на ретельне дослідження багаторічного досвіду провідних країн світу у сфері забезпечення законності, правопорядку та протидії злочинності у відповідних військових формуваннях. Наприклад, у США базовим нормативним актом у сфері забезпечення законності та правопорядку у військовій сфері визначено Єдиний кодекс військової юстиції США. Одними з основних компонентів системи військової юстиції США є військові органи кримінальних розслідувань і військова поліція. Втім, розслідування серйозних злочинів у Збройних силах США здійснюють спеціалізовані органи, створені у різних видах Збройних сил та їх окремих структурних елементах: а) Командування кримінальних розслідувань Сухопутних військ; б) Служба кримінальних розслідувань ВМФ; в) Відділ спеціальних розслідувань ВПС. Названі органи мають власну систему і не підпорядковані командирам військових підрозділів.

У контексті дослідження окресленого питання особливу актуальність і виняткову цінність набуває досвід країн, які знаходяться в ситуації близькій або схожій із ситуацією в Україні. Так, держава Ізраїль із початку її створення існує в умовах перманентного воєнного конфлікту, тому ефективне виконання збройними силами покладених на них завдань з метою забезпечення правопорядку у військових формуваннях має надзвичайно важливе значення для суспільства і держави. Питання протидії злочинності у військовій сфері врегульовано Законом про військову юстицію Ізраїлю. Основним органом розслідування кримінальних правопорушень у збройних силах Ізраїлю є Відділ кримінальних розслідувань військової поліції, не підпорядкований жодному командиру поза межами системи військової юстиції; уповноважений проводити кримінальні розслідування в Армії оборони Ізраїлю.

Ще однієї «гарячою» точкою до якої донедавна була прикута увага світової спільноти – це вірмено-азербайджанського конфлікт, війна за територію Нагірного Карабаху. Зауважимо, що цей військовий конфлікт триває вже понад 30 років.

Гаряча фаза із широкомасштабними бойовими діями, що призвела до втрати Азербайджаном частини своєї території, яка відбувалася у період від 1988-го по 1994-й роки. Далі – 26 років відносного затишшя із періодичними сутичками на лінії розмежування. І ось знову – широкомасштабні бойові дії із застосуванням наземних сил та авіації.

Безперечно, досвід функціонування військової юстиції Азербайджану та Вірменії, котрі вже понад три десятиліття перебувають в умовах перманентного воєнного конфлікту, є вкрай цікавим і важливим для України, оскільки у нашій державі за три десятиліття Незалежності, незважаючи на фактичний стан війни протягом останніх 6 років, так і не спромоглися збудувати дієву систему військової юстиції, а у 2019 році шляхом внесення законодавчих змін зруйнували останній її елемент – військову прокуратуру.

Слід зауважити, що у кожній із цих країн існують органи військової юстиції, але їхні системи мають свою специфіку, зумовлену особливостям правових систем цих держав. Військово-політичне керівництво Республіки Азербайджан, здійснюючи розбудову власного сектору національної безпеки і оборони та чітко усвідомлювало необхідність зміцнення військової дисципліни у Збройних Силах та інших військових формуваннях. Відповідно до Закону Азербайджанської Республіки «Про прокуратуру» від 07 грудня 1999 року (зі змінами), військова прокуратура цієї Республіки є спеціалізованою прокуратурою і здійснює повноваження прокуратури у Збройних силах та інших військових формуваннях, окрім інших функцій, вона здійснює контроль за дотриманням законів і військових статутів в місцях тримання затриманих і заарештованих військовослужбовців, дисциплінарних частинах, а також при приведенні у виконання покарань у військових частинах, витребує матеріали внутрішніх управлінських перевірок, які проводяться у Збройних силах Азербайджанської Республіки. Військову прокуратуру Азербайджанської Республіки очолює військовий прокурор Азербайджанської Республіки, який – відповідно до займаної посади – є заступником Генерального прокурора. У військовій прокуратурі Республіки можуть бути створені управління, відділи та інші структурні підрозділи керівники яких вважаються старшими помічниками і помічниками військового прокурора. Військові прокуратури також створюються – на територіях розміщення військових гарнізонів Збройних сил Азербайджанської Республіки із урахуванням кількості військових частин, віднесених до сфери діяльності даної прокуратури. У структуру військової прокуратури Азербайджанської республіки наразі входять військова прокуратура Нахічеванської Автономної Республіки та військові прокуратури Баку, Сумгаїті, Гянджі, Газахи, Татару, Карабаху, Фізулі, Ленокарану та Загатали. Призов громадян на військову службу в органи

військової прокуратури та їхнє звільнення у запас здійснюється військовим прокурором Азербайджанської Республіки. Оскільки прокуратура є органом досудового розслідування, то – відповідно до вимог кримінально-процесуального законодавства – досудове слідство у справах про військові злочини і злочини проти військової служби, а також злочини, вчинені військовослужбовцями, проводиться військовою прокуратурою (якщо зазначені злочини вчинені за участю особи, яка не є військовослужбовцем, то досудове слідство у кримінальній справі стосовно нього також проводиться військовою прокуратурою).

Окрім того, КПК Азербайджанської Республіки передбачено, що командири військових частин та керівники військових установ – є керівниками органу дізнання та здійснюють дізнання щодо злочинів скоєних на території військової частини (установи), а також військових злочинів. Дізнанням –відповідно до цього кодексу – є виконання невідкладних слідчих дій у кримінальних провадженнях по яких здійснення досудового розслідування є обов'язковим (такі провадження – не пізніше, ніж протягом 10 днів, – передаються органу досудового розслідування), а також спрощене досудове розслідування – по деяких очевидних злочинах, які не являють великої суспільної небезпеки, – що здійснюється органом дізнання у повному обсязі.

У Азербайджанській Республіці існує також система військових судів. Відповідно до Закону Азербайджанської Республіки «Про суди та суддів» від 10 червня 1997 року, який – із відповідними змінами – діє на даний час, військовий суд, як суд першої інстанції, розглядає кримінальні справи, а також справи про адміністративні проступки, віднесені законом до його компетенції.

Військові суди діють як суди першої інстанції. справи, розглянуті військовими судами, переглядаються – у апеляційному та касаційному порядку – відповідними апеляційними судами та Верховним Судом Азербайджанської Республіки. Судді військових судів мають однаковий статус із суддями інших судів та не являються військовослужбовцями.

Свою систему військової юстиції має також і Республіка Вірменія. На сьогоднішній день органи військової прокуратури у Республіці Вірменія продовжують функціонувати. Чинний Закон «Про прокуратуру» передбачає, що військова прокуратура забезпечує здійснення повноважень прокуратури у Збройних силах. Військова прокуратура складається із Центральної військової прокуратури та військових прокуратур гарнізонів –

згідно дислокації гарнізонів Збройних сил. Військовий прокурор за посадою є заступником Генерального прокурора Республіки Вірменія.

Центральній військовій прокуратурі підпорядковані дев'ять прокуратур гарнізонної ланки: військові прокуратури Єреванського, Гориського, Лорійського, Севанського, Ширакського та Ехегнадзорського гарнізонів, а також – військові прокуратури гарнізону № 1, № 2 та № 3, які розташовані у містах: Аскеран, Гадрут та Мартакерт незвіданої республіки Арцах (Карабах).

Працівники військових прокуратур не мають статусу військовослужбовців, але їм присвоюються відповідні класні чини, які передбачені для працівників прокуратури та прирівнюються до відповідних військових звань, а також їм видається відповідний формений одяг. При цьому, формений одяг військових прокурорів відрізняється від форменого одягу їхніх територіальних колег, оскільки вони носять погони армійського зразка на плечах кітеля, а не на його лацкані.

У 2007 році відбулись зміни у законодавстві Республіки Вірменія, та органи прокуратури – у тому числі і військової – втратили право здійснювати досудове розслідування. У зв'язку із цим створено Слідчу службу Міністерства оборони Республіки Вірменія на чолі із відповідним начальником та підпорядкованими слідчими відділами у гарнізонах. Особовий склад цієї служби комплектувався військовослужбовцями.

10 червня 2014 року прийнято закон Республіки Вірменія «Про Слідчий комітет Республіки Вірменія», відповідно до якого система Слідчого комітету включає Головне військове слідче управління Слідчого комітету. Підрозділами Головного військового слідчого управління є управління, відділи та гарнізонні слідчі відділи, яких налічується 10 (з 1 по 10). Начальник Головного військового слідчого управління Слідчого комітету за посадою є заступником голови Слідчого комітету. Відповідно Слідча служба МО була ліквідована, а матеріали кримінальних справ – передані до Слідчого комітету.

Головне військове слідче управління організовує і проводить досудове розслідування злочинів, пов'язаних з ухиленням від строкової військової або альтернативної служби, тренувальних зборів або мобілізації, злочинів, спрямованих проти порядку проходження військової служби, а також злочинів, скоєних на території військових частини, військовослужбовцями або особами, що проходять службу у державних уповноважених органах та організаціях у сфері оборони.

Окрім того, у Республіці Вірменія діє військова поліція в системі державного уповноваженого органу в галузі захисту Республіки Вірменія та бере участь у захисті Республіки Вірменія – в якості окремого військового з'єднання. Військова поліція, відповідно до закону, наділена правом здійснювати оперативно-розшукову діяльність та дізнання у Збройних силах у справах про військові злочини, а також у справах про діяння, вчинені на території військової частини, або скоєних військовослужбовцям строкової служби. Дізнання, пов'язане зі злочинами за участю військовослужбовців, скоєних за межами територій військових частин, інших військових формувань, спільно з Поліцією Республіки Вірменія. Органом дізнання також є і командири військових частин та керівники військових установ.

На нашу думку інформація про діяльність військової юстиції Азербайджану та Вірменії в умовах збройного конфлікту є вкрай цікавою для вивчення та аналізу ефективності виконання функцій органів військової юстиції воюючих сторін при існуючій структурі, а також складнощів, що виникали при досудовому розслідуванні в умовах військового конфлікту.

Отже, для створення дієвої моделі військової юстиції в Україні безумовно необхідним буде використання багаторічного позитивного досвіду функціонування таких органів іноземних держав, однак така екстраполяція у вітчизняний правовий простір унікальних позитивних практик іноземних країн має відбуватися з урахуванням автентичності національної правової системи та відповідати реальним умовам сьогодення.

Вознюк А. А.,

завідувач наукової лабораторії з проблем протидії злочинності
навчально-наукового інституту № 1,
доктор юридичних наук, професор
(Національна академія внутрішніх справ)

ЗЛОЧИННА СПІЛЬНОТА ЯК ФОРМА СПІВУЧАСТІ

27 червня 2020 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою»)» від 4 червня 2020 р. Він вніс суттєві зміни до КК України, що стосувалися учасників організованих злочинних об'єднань. Зокрема, ст. 255 КК України доповнено частиною четвертою такого змісту:

«Створення злочинної спільноти, тобто об'єднання двох чи більше злочинних організацій, керівництво такою спільнотою» – карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна». Внаслідок введення до закону про кримінальну відповідальність злочинної спільноти змінилася система норм, що входять до інституту співучасті, та виникла потреба з'ясуванні питання про кримінально-правову природу цього злочинного об'єднання та його місце серед форм співучасті з метою правильного застосування відповідних положень КК України.

Злочинна спільнота як своєрідна «кримінальна надорганізація» – це, з огляду на законодавчу вказівку (ч. 4 ст. 255 КК України), об'єднання двох чи більше злочинних організацій.

Для доведення наявності злочинної спільноти необхідно встановити кримінально-правові ознаки двох чи більше злочинних організацій (кожної окремо взятої), а потім додаткову ознаку – факт їх (організацій) об'єднання. Про об'єднання злочинних організацій може свідчити: 1) встановлення єдиного керівництва злочинної спільноти, яке можуть здійснювати як одна, так і декілька осіб; 2) спільне планування або безпосереднє вчинення злочинів учасниками злочинних організацій, що входять до злочинної спільноти. Для доказування об'єднання злочинних організацій слід встановити його спосіб, причини, обставини [1, с. 19].

Кримінально-правові ознаки злочину, вчиненого злочинною спільнотою, не визначені у ст. 28 КК України, а тому виникає закономірне питання про кримінально-правову природу цього злочинного об'єднання. Аналіз ч. 4 ст. 255 КК України свідчить про те, що злочинна спільнота – одна з форм співучасті у злочині. З огляду на сучасну неузгодженість ст. 28 та ч. 4 ст. 255 КК України можна зробити висновок, що злочинна спільнота є самостійною формою співучасті, поряд з тими, що передбачені ст. 28, 143, 181, 257, 258-3, 260, 392 КК України.

Важливо звернути увагу на доцільність доповнення КК України положенням про злочинну спільноту. Видається, що єдина користь із такого кроку законодавця – це можливість призначення більш суворого покарання, оскільки санкція ч. 4 ст. 255 КК України містить покарання у вигляді позбавлення волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна. Аналогічні дії (йдеться про створення та керівництво) щодо злочинної організації караються позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років з конфіскацією майна. З огляду на практику призначення покарання для учасників злочинних організацій,

важливе значення має нижня межа позбавлення волі у зазначених санкціях, оскільки для цих суб'єктів досить часто покарання призначається у мінімальних межах, а в певних випадках – нижче нижчої межі⁸. Нижня межа санкції ч. 1 ст. 255 КК України відрізняється від нижньої межі санкції ч. 4 ст. 255 КК України на 3 роки. Водночас як мінімальна межа санкції ч. 1 ст. 255 КК України (7 років позбавлення волі), так і мінімальна межа ч. 4 ст. 255 КК України (10 років позбавлення волі) фактично не дозволяють застосувати звільнення від покарання з випробуванням, якщо звісно не буде призначене покарання із застосуванням ч. 1 ст. 69 КК України або ч. 5 ст. 65 КК України.

Аналіз кримінально-правових ознак цієї форми співучасті, а також предмету доказування у кримінальних провадженнях щодо створення цього злочинного об'єднання чи керівництва ним дає підстави стверджувати, що пропозиція щодо введення нової форми співучасті є не просто необґрунтованою, а навіть шкідливою.

По-перше, органам досудового розслідування необхідно буде довести кримінально-правові ознаки кожної окремо взятої злочинної організації, а потім додаткову ознаку – факт об'єднання злочинних організацій. За таких обставин правоохоронці замість того, щоб припинити діяльність першої злочинної організації відразу після завершення її документування, здійснити якомога швидше розслідування відповідного кримінального провадження (яке на практиці як правило навпаки занадто тривале) та передачу його до суду, повинні будуть «притримувати» відповідні матеріали розслідування, поки не буде задокументована друга злочинна організація та факт її об'єднання з першою. За таких обставин терміни розслідування кримінальних проваджень будуть

⁸ Дослідження судової практики призначення покарання учасникам злочинних організацій, які були засуджені протягом 2007–2016 рр. ще за старою редакцією ст. 255 КК України, свідчить про те, що призначення покарання для 41,3 % осіб відбувалося із застосуванням ч. 1 ст. 69 КК України, а 45,6 % засуджених одержало позбавлення волі в мінімальній межі санкції (строком на 5 років). Тобто 86,9 % учасникам злочинної організації позбавлення волі призначено в максимально можливій мінімальній межі санкції та нижче такої межі. Отже, лише 13,1 % засуджених за вчинення злочинів, передбачених ст. 255 КК України, одержали покарання не в максимально можливій його мінімальній межі, закріпленій у санкції цієї статті. У результаті засудження учасників злочинних організацій за сукупністю злочинів у 57,8% випадків строк позбавлення волі також не перевищує 5 років, тобто відповідає мінімальним межам санкції [2, с. 747, 907–908].

ще довгими, а сторона захисту матиме ще більше можливостей затягнути процес досудового розслідування. Водночас правоохоронні органи не в повній мірі виконуватимуть функцію запобігання кримінальним правопорушенням (в аспекті несвоєчасного, мабуть «запізнілого» реагування на факти кримінально протиправної діяльності). Фактично доказування злочинної спільноти – це «зайва робота» для правоохоронців.

По-друге, очевидно, що будуть виникати проблеми з кваліфікацією дій учасників злочинної спільноти, адже у ст. 255 КК України відсутня така форма об'єктивної сторони як участь у злочинній спільноті. Слід звернути увагу й на те, що об'єднання злочинних організацій може бути як тимчасовим, так і постійним, що також може вносити певні корективи у кваліфікацію. Якщо учасники злочинних організацій об'єднуються назавжди, то як кваліфікувати їх дії – як вчиненні у складі злочинної організації чи злочинної спільноти?

Наявність таких проблем підтверджують логічні міркування вчених. О. О. Кваша припускає, що об'єднання двох чи більше злочинних організацій означає лише їх злиття в одну, більш розгалужену, з більшою кількістю структурних частин злочинну організацію. Поєднуючи два тотожних складових елемента, ми не отримуємо нову якість [3, с. 46]. Фактично злочинна спільнота – це злочинна організація, якій характерна складна ієрархічна структура. Натомість злочинна організація з введенням до КК України злочинної спільноти перетворилася на організоване злочинне об'єднання з найбільш простою ієрархічною структурою.

В. Речицький слушно зазначає, що оновлена редакція ст. 255 КК України не дає відповіді на запитання про те, чи втрачає «злочинна організація», яка разом з іншими увійшла до складу «злочинної спільноти», свій колишній юридичний і організаційний статус. Якби за таких обставин статус «злочинної організації» втрачався, то більшість її учасників перетворилися б на звільнених від кримінальної відповідальності неофітів «злочинної спільноти». Адже кримінальної відповідальності просто за участь у «злочинній спільноті» не передбачено. Але якщо статус «злочинної організації» при входженні її до «злочинної спільноти» залишається незмінним, то що передбачає КК України для тих, хто після об'єднання двох і більше «злочинних організацій» вийшов зі складу своєї злочинної організації й перейшов під пряме підпорядкування керівникам «злочинної спільноти»? Аналогічне запитання може виникнути також у випадку безпосереднього входження до складу «злочинної спільноти» нових учасників

на індивідуальній основі. Якщо жодна з організацій-засновників «злочинної спільноти» не погодиться включити їх до свого складу, то чи підлягатимуть вони кримінальній відповідальності через пряме членство у «злочинній спільноті»? Адже частина четверта оновленої ст. 255 КК України передбачає кримінальну відповідальність лише за «створення» «злочинної спільноти» та «керівництво» нею [4].

Фахівці Головного юридичного управління Верховної ради України слушно звертають увагу на те, що проектом не вносяться зміни до статті 28 КК, які дозволяли б сформулювати уявлення про спільність діяльності учасників злочинної спільноти (наприклад, спрямованість їх умислу на вчинення певного злочину; єдність наміру всіх співучасників вчинити одне й те саме кримінальне правопорушення тощо). Такий законодавчий підхід не дає змоги належним чином провести відмежування таких суміжних форм співучасті, як «злочинна організація» та «злочинна спільнота» [5].

По-третє, недоліком нормативного формулювання досліджуваного злочинного об'єднання є з-поміж іншого неврахування тієї обставини, що до складу злочинної спільноти можуть входити й організовані групи. Варто погодитися з М. В. Фоменко, що викликає сумнів, чому основою створення злочинної спільноти постають тільки злочинні організації. Адже в міжнародно-правових актах, які ратифіковані Україною (наприклад, Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності) йдеться саме про організовану злочинну групу та структурно оформлену групу, які за змістовними характеристиками свідчать про високий ступінь суспільної небезпеки. Для прикладу, кримінальні кодекси РФ, Молдови передбачають створення злочинної спільноти шляхом об'єднання злочинних (організованих) груп або структурованою організованою групою (КК РФ). І це далеко не єдиний приклад такого підходу у розумінні аналізованого явища у законодавствах країн європейського простору [6, с. 270].

По-четверте, у КК України й так багато норм, які створюють невинуватену конкуренцію, а в подальшому формується різна практика кримінально-правової оцінки одних і тих же діянь. В якості прикладу можна назвати кваліфікацію діянь учасників «ДНР» та «ЛНР», а також осіб, які їм сприяють, яка відбувається за ст. 255, 256, 258-3, 260 КК України. Ні теоретики, ні практики не можуть виробити єдиних підходів до ідентифікації цих злочинних об'єднань, а введення злочинної спільноти лише ще більше заплуває практику.

По-п'яте, і саме головне можна прогнозувати, що такі об'єднання якщо і виявлятимуть, то не більше 1–2 у рік. Водночас вироків варто очікувати ще менше, тобто не більше одного на декілька років [7, с. 180].

Таким чином, наявних у КК України форм співучасті цілком достатньо для ефективної диференціації кримінальної відповідальності учасників організованих злочинних об'єднань. Вони повністю охоплюють усі можливі форми існування злочинних об'єднань, а введення нових – є зайвим навантаженням як на закон про кримінальну відповідальність, так і на роботу органів кримінальної юстиції.

Список використаних джерел

1. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені злочинною спільнотою (статті 255, 255¹, 255², 255³, 256 Кримінального кодексу України) : науково-практичний коментар / А. А. Вознюк, О. О. Дудоров, С. С. Чернявський. Київ : Норма права, 2021. 130 с.

2. Вознюк А. А. Кримінальна відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них: монографія. Київ: ФОП Маслаков, 2018. 928 с.

3. Кваша О. О. Злочинна спільнота: критичний погляд на новелу Кримінального кодексу України. *Українська модель кримінальної юстиції: блукаючи задзеркаллям. VI (XIX) Львівський форум кримінальної юстиції*: матеріали наук.-практ. конф. (м. Львів, 17–18 верес. 2020 р.). Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 45–48.

4. Речицький В. Критичний аналіз ст. 255 Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за злочини, вчинені «злочинною спільнотою» (станом на 22.07.2020). Харківська правозахисна група. *Інформаційний портал «Права людини в Україні»*. URL: <https://khpgrg.org/1595421303>.

5. Зауваження Головного юридичного управління до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою» (реєстраційний № 2513). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2513&skl=10.

6. Фоменко М. Ф. Створення злочинної спільноти як новела кримінального закону України: проблеми теоретичного та прикладного характеру (ч. 4 ст. 255 КК). *Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності: тенденції та інновації*: матеріали наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті члена Правління Кримінологічної асоціації України, проф. Т. А. Денисової (м. Харків, 16 квіт. 2021 р.). Харків : ХНУВС, 2021. С. 269–271.

7. Вознюк А. Протидія організованій злочинності в Україні: перспективи удосконалення кримінального законодавства. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2020. № 1 (11). С. 176–194. <https://doi.org/https://doi.org/10.34015/2523-4552.2020.1.18>.

Гловюк І. В.,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін
Інституту права,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМ КПК УКРАЇНИ ЩОДО ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ ПОТЕРПІЛОГО ТА СВІДКА (В АСПЕКТІ ЮСТИЦІЇ, ДРУЖНЬОЇ ДО ДИТИНИ)

У межах реалізації Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року (від 18 грудня 2018 р. № 1027-р) підготовлено та внесено на розгляд Парламенту проєкт Закону «Про юстицію, дружню до дитини» (№ 5617 від 04.06.2021). Відповідно, є і пропозиції щодо внесення змін до КПК України задля впровадження норм цього закону у сфері кримінальної юстиції. Відповідно, проєктом Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо юстиції, дружньої до дитини» № 5618 [1] передбачено ряд змін та доповнень до КПК України стосовно допиту дитини. Відмітимо, що пропонується передбачити окрему статтю 496-2 «Особливості проведення слідчих (розшукових) дій з неповнолітнім, який є потерпілим чи свідком», яка регламентує і допит.

Ключовими новелами проведення слідчих (розшукових) дій з неповнолітнім, який є потерпілим чи свідком, є наступні.

1. Вказується, що слідчі (розшукові) дії здійснюються в умовах, що мінімізують та не допускають повторного проведення слідчих дій. Відмітимо, що Керівні принципи правосуддя, дружнього до дітей, вказують на те, що кількість опитувань повинна бути максимально обмежена, а Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція) передбачає вимогу якомога меншої кількості опитувань і настільки, наскільки це є вкрай необхідним для цілей кримінального провадження, тому відповідні пропонувані положення повністю корелюються із міжнародними стандартами опитування дітей у кримінальному провадженні.

2. Передбачається необхідність ставити особі, яка допитується питання через психолога, використовувати спеціальні методики («Зелена кімната», «Барнахус» тощо). Хоча методика «Зелена кімната» використовується і зараз, проте, на рівні КПК України вона не згадується, хоча Національна стратегія реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року передбачає, що слід забезпечити єдиний підхід до допиту дітей незалежно від їх статусу у кримінальному провадженні (підозрюваний, обвинувачений, свідок, потерпілий тощо), зокрема з використанням таких спеціальних методик, як «Зелена кімната». Така пропозиція корелюється із положенням Керівних принципів правосуддя, дружнього до дітей: «Всі зусилля мають бути направлені на те, щоб діти надавали свідчення у найбільш сприятливому оточенні та за найсприятливіших умов...».

3. Указується, що педагог, психолог та лікар мають право на одержання наявної інформації щодо особи неповнолітнього та повинні за необхідності пояснювати неповнолітньому значення подій і надавати поради слідчому або судді щодо належного поведіння з неповнолітнім. Таке формулювання враховує потребу активної участі цих суб'єктів у допиті задля забезпечення комфортного середовища для допиту та дотримання принципу найкращих інтересів дитини. Крім того, до початку слідчої дії психологу, педагогу та лікарю має бути надана можливість зустрітися з неповнолітнім потерпілим, свідком перед початком слідчої дії і пояснити йому свою роль. Відмітимо, що за чинними нормами КПК України немає обов'язку педагога, психолога та лікаря надавати поради слідчому або судді щодо належного поведіння з неповнолітнім, а їх участь у допиті нормативно обмежена правом заперечувати проти запитань та ставити запитання (ст. 226 КПК України), за дозволом ставити уточнюючі запитання (ст. 227 КПК України), що, без сумніву, явно недостатньо для реалізації положень Керівних принципів правосуддя, дружнього до дітей, що «опитування та збір заяв дітей повинні, наскільки це можливо, проводитись кваліфікованими фахівцями. Всі зусилля мають бути направлені на те, щоб діти надавали свідчення у найбільш сприятливому оточенні та за найсприятливіших умов, з урахуванням віку, зрілості та рівня розуміння, а також будь-яких труднощів, які вони можуть мати.» Разом з тим, слід відмітити, що на практиці роль педагогів та психологів значно більша і важливіша і не вичерпується лише запитаннями та запереченнями проти запитань. Адже активність психолога повинна проявлятися

не лише під час опитування. Його завданням має бути також підготовка дитини до свідчень, врахування рівня її розвитку, пояснення її ролі у провадженні. Крім того, він повинен подбати про якнайсприятливішу емоційну форму дитини, що служить належній мотивації до співпраці та свободі викладу інформації, а також про її підтримку під час проведення процесуальної дії [2, с. 81].

4. Передбачається обов'язок забезпечити повноту з'ясування всіх необхідних питань з метою уникнення повторних або додаткових допитів і вправі провести додатковий допит лише у разі необхідності додаткового з'ясування обставин кримінального правопорушення чи перевірки нових обставин. Ця вимога корелюється із вищезитованими положеннями, зокрема, Керівних принципів правосуддя, дружнього до дітей, та Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція). Відмітимо також, що Керівні принципи, які стосуються правосуддя в питаннях, пов'язаних з участю дітей-жертв та свідків злочинів передбачають, що повинні застосовуватися спеціальні процедури отримання показань свідків дітей-жертв і свідків з метою скорочення числа опитувань, заяв і заслуховувань.

5. Наголошується, що слідчий, дізнавач, прокурор має право у разі необхідності провести також одночасний допит неповнолітнього потерпілого чи свідка та інших осіб. При цьому за бажанням неповнолітнього потерпілого чи свідка замість повторного надання ним показань оголошується протокол його попереднього допиту в частині, яка підлягає перевірці. Після цього слідчим, дізнавачем, прокурором можуть бути поставлені запитання і надається можливість допитуваним особам, їх захисникам чи представникам ставити запитання, що стосуються предмета допиту. Хоча такої норми і немає у загальному порядку проведення одночасного допиту, вважаємо, що саме стосовно неповнолітніх свідків та особливо потерпілих вона є доречною, зважаючи на стан стресу, у яких вони перебувають, та психофізіологічні особливості у силу віку. Тим більше, що, по-перше, як вказувалося вище, міжнародні стандарти вказують на потребу мінімізації кількості опитувань, по-друге, протокол оголошується лише за бажанням неповнолітнього потерпілого чи свідка, по-третє, такий механізм не суперечитиме праву конфронтації, адже залишається можливість допитуваним особам, їх захисникам чи представникам ставити запитання неповнолітньому потерпілому чи свідку.

Таким чином, пропоновані зміни та доповнення, нарешті, врахують положення міжнародних стандартів опитування дитини, що, беззаперечно, позитивно вплине на забезпечення найкращих інтересів дитини у кримінальному провадженні.

Проте, слід звернути увагу на те, що не реалізовано положення Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року, що слід забезпечити єдиний підхід до допиту дітей незалежно від їх статусу у кримінальному провадженні (підозрюваний, обвинувачений, свідок, потерпілий тощо), зокрема з використанням таких спеціальних методик, як «Зелена кімната». Ці вимоги у проєкті передбачені лише для свідка, потерпілого, що викликає питання, оскільки міжнародні стандарти опитування дитини, закріплені, зокрема, у Керівних принципах Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей, стосуються усіх дітей, безвідносно їх статусу.

Разом з тим, невирішеними залишилися питання стосовно специфіки допиту неповнолітнього свідка, потерпілого слідчим суддею (крім правил ст. 496-2 КПК України). Передбачається як нову підставу депонування показань передбачити отримання показань неповнолітнього, і це слід повністю підтримати, проте, не конкретизовано, по-перше, про неповнолітнього у якому процесуальному статусі йдеться (адже за загальним правилом ст. 225 КПК України мова іде лише про свідка, потерпілого), по-друге, не уточнено роль педагога або психолога саме у цьому різновиді допиту. Останнє є важливим у розрізі пропонованої норми ст. 496-3, що суд в судовому засіданні відтворює відеозапис допиту неповнолітнього свідка чи потерпілого, отриманого в порядку статті 225 цього Кодексу під час досудового розслідування, без їх виклику і безпосереднього допиту в судовому засіданні, якщо не визнає необхідним додатковий допит за вмотивованим клопотанням сторони кримінального провадження або за власною ініціативою або якщо неповнолітній не подасть заяву про бажання особисто дати показання в судовому засіданні. Наприклад, за КПК Республіки Молдова, допит неповнолітнього свідка у віці до 14 років у кримінальних справах про злочини сексуального характеру, про торгівлю дітьми або про насильство в сім'ї, а також в інших випадках, якщо того вимагають інтереси правосуддя або неповнолітнього, здійснюється суддею по кримінальному переслідуванню. Неповнолітній свідок і допитувач знаходяться в кімнаті для допитів, відокремлені від судді по кримінальному переслідуванню і інших осіб, що беруть участь в цій процесуальній дії.

У спостережній кімнаті знаходяться суддя по кримінальному переслідуванню, прокурор, захисник підозрюваного або обвинуваченого, психолог, судовий секретар, законний представник допитуваного неповнолітнього, законний представник потерпілого і, за необхідності, інші особи відповідно до закону. Особи, беруть участь в допиті, адресують питання судді по кримінальному переслідуванню, який передає їх допитувачу усно – за допомогою технічних пристроїв або письмово – під час перерви. При необхідності допитувач має право переформулювати питання, здатні травмувати неповнолітнього свідка, не змінюючи при цьому їх суті. Допит неповнолітнього свідка проводиться так, щоб не чинити негативного впливу на його психічний стан. При цьому, за КПК Республіки Молдова допитувач – особа, яка запрошена компетентним органом для участі в кримінальному процесі в якості посередника при допиті неповнолітнього – потерпілого / свідка злочину. Як допитувач можуть залучатися спеціально підготовлені для цього особи з юридичною або психологічною освітою. У процесі допиту неповнолітнього допитувач має статус спеціаліста. Як видається, цей механізм є збалансованим і мінімізує ризики як травматизації дитини, так і порушення права на перехресний допит, адже питання задаються, проте, у формі, доступній та доречній для дитини. Як видається, є потреба оцінки можливості подібного процесуального механізму за КПК України. Для цього, як видається, має бути передбачена окрема стаття (наприклад, 225-1 КПК України) для регламентації відповідного механізму.

Отже, загалом пропоновані у проєкті Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо юстиції, дружньої до дитини» № 5618 положення, які регламентують допит неповнолітнього потерпілого та свідка, відповідають міжнародним стандартам опитування дитини, викладеним, зокрема, у Керівних принципах правосуддя, дружнього до дітей, Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція), Керівних принципах, які стосуються правосуддя в питаннях, пов'язаних з участю дітей-жертв та свідків злочинів. Проте, потребує поширення на неповнолітнього підозрюваного та обвинуваченого положення щодо використання спеціальних методик допиту (зокрема, «Зелена кімната»), оскільки у викладені Керівних принципах Комітету

міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей, стосуються дітей у провадженні безвідносно їх статусу. Крім того, потрібно передбачити спеціальні норми стосовно стосовно процедури депонування неповнолітнього свідка, потерпілого.

Список використаних джерел

1. Проект Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо юстиції, дружньої до дитини» № 5618. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72138

2. Методичні рекомендації щодо опитування дітей, що стали свідками та/або жертвами насильства, а також вчинили насильство : метод. посіб. / автори-упоряд.: Д. Пукас, О. Калашник, О. Кочемировська; Т. Цюман; за заг. ред. Т. Цюман. К. : ФОРМ Клименко, 2015. 114 с.

Гурковська К. А.,

викладач кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
(Львівський державний університет
внутрішніх справ),

Синиця С.-А. А.,

здобувач вищої освіти
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Громадський контроль є інструментом громадської оцінки виконання органами влади та іншими підконтрольними об'єктами їхніх соціальних завдань. Тому саме такий контроль - невід'ємна складова системи публічного управління та незамінний чинник розвитку соціуму в умовах розбудови демократичної, соціальної, правової держави.

Громадське життя є складною системою взаємопрямованих дій суб'єктів, у ході яких відбувається своєрідний обмін, взаємна обумовленість і взаємопроникнення їх діяльності. Сучасна ситуація пред'являє людині і сучасному суспільству особливості, підвищені вимоги. Участь людей у суспільному житті може мати різну спрямованість [1, с. 43].

Проблема громадського контролю за діяльністю органів державної влади є надзвичайно актуальною для України, адже на сьогодні влада, фактична вільна від нього, не забезпечує повною мірою дотримання норм закону. Причини слабкого розвитку громадського контролю полягають у ряді чинників: відсутності прозорості в діяльності влади; відсутності соціальної бази інституту громадського контролю – середнього класу; відсутністю знань про сутність, форми, методи, інструменти та особливості застосування громадського контролю. Таким чином, формування та функціонування ефективної держави, про що говорять представники всіх політичних сил країни - як провладних, так і опозиційних – об'єктивно вимагає встановлення громадського контролю, що дозволить владі компетентно виконувати свої обов'язки та враховувати інтереси громадян. Сьогодні вже визначені конкретні напрями подолання вказаних проблем. В Україні протягом останніх років інтенсивно формується нормативно-правове поле, що сприяє розширенню функціональних можливостей інститутів громадянського суспільства. Законодавчо покращуються умови впливу інститутів громадянського суспільства на державно-управлінську діяльність органів державної влади, у тому числі засобами громадського контролю.

Не можна не погодитися із думкою Пухкал О. Г., який виділяє громадський контроль невід'ємною складовою частиною демократичного державного управління та місцевого самоврядування. Він потрібен як самій публічній владі (для загального підвищення ефективності своєї діяльності, а також вироблення альтернативних шляхів впровадження політик та програм), так і інститутам громадянського суспільства (адже посилює їх вплив на вироблення рішень у сфері внутрішньої та зовнішньої політики). Принциповим моментом для встановлення чіткого громадського контролю за діяльністю органів державного управління є їх інформаційна прозорість, відкритість і доступність для громадян.

Відсутність чіткої нормативно-правової бази щодо використання механізмів громадського контролю перешкоджає його ефективному впровадженню в систему державного управління [2, с. 58].

Контроль, з одного боку, є заключною стадією управлінського процесу й основною, самостійною та загальною функцією, а з іншого – маючи юридично-владний зміст і цим відрізняючись від інших, контрольна функція є допоміжною, бо вона пронизує всі стадії управлінського процесу: від підготовки та прийняття

управлінського рішення до перевірки його виконання. Саме контроль дозволяє виявити фактичний стан справ на кожному етапі виконання управлінського рішення, оцінити доцільність і якість конкретного управлінського рішення, підвищує почуття відповідальності, сприяє вдосконаленню діяльності об'єкта управління [3, с. 13].

Для підвищення рівня демократизації та ефективності державного управління необхідно розвивати на центральному та регіональному рівнях постійно діючий механізми співробітництва у вигляді громадських рад, консультативно-дорадчих органів, комісій, робочих груп з законотворчої роботи, участі у формуванні державних галузевих та регіональних програм розвитку.

Забезпечення високого ступеня підзвітності й відповідальності органів державної влади та контролю громадськості потребує як посилення вимог безпосередньо до звітності, так й активізації дотичних інструментів, заходів.

Зокрема, це стосується посилення контролю в системі органів державної влади щодо: – забезпечення повноцінної політики повного, достовірного, своєчасного інформування громадськості, публікування на вебсайтах, інших електронних ресурсах необхідної інформації, її висвітлення в державних, комунальних засобах масової інформації; – здійснення регулярних (щорічних, щоквартальних), за необхідності позачергових, звітів профільних органів державної та місцевої влади по ключових соціально-економічних параметрах: доходах, зайнятості, безробіттю, демографічним показникам (народжуваності та ін.), «соціальним хворобам», рівню злочинності тощо; – надання в оперативному порядку звітності профільних органів щодо використання фінансових та матеріальних ресурсів, отриманих у результаті громадських ініціатив, спрямованих на забезпечення військових формувань та підвищення обороноздатності України; – оприлюднення звітів про хід розслідувань щодо дій посадових осіб органів державної влади, які призвели до масових порушень прав громадян, порушення національних інтересів та ін.; – превентивних процедур (спеціальних перевірок, переатестацій та ін.) при конкурсному доборі посадових осіб, передусім тих, які претендують на керівні посади в органах державної та місцевої влади, у правоохоронних органах, судах, а також установах, організаціях, що здійснюють управління об'єктами державної, комунальної власності.

Отже, з аналізу загального стану громадянського суспільства та рівня взаємодії органів державної влади з його інститутами

випливає гостра необхідність створення умов, без яких ефективний громадський контроль є неможливим. Питання покращення рівня мотивації органів державної влади до взаємодії з інститутами громадянського суспільства, забезпечення інституційної спроможності органів влади та організацій громадянського суспільства, покращення ресурсного потенціалу органів державної влади (передусім їхніх структурних одиниць, відповідальних за комунікацію з громадськістю), удосконалення основних механізмів участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики, мають вийти в сучасних умовах на передній план. Це дасть можливість створити противагу несистемному та незбалансованому підходу до здійснення державної політики в сфері сприяння розвитку і функціонуванню громадянського суспільства та його важливого механізму – громадського контролю.

Список використаних джерел

1. Взаємовідносини держави та суспільства : навчальний посібник / В. М. Алексєєв, Н. А. Липовська. Дніпро : ГРАНІ, 2019. 172 с.
2. Пухкал О.Г. Громадський контроль як важливий чинник демократизації та ефективності державного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 14. С. 56–58.
3. Організація контролю в системі органів державної влади : Інформаційно-методичний матеріал / М. І. Баюк, М. І. Войт, Г. В. Матковський. Хмельницький : Центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій, 2013. 135 с.

Дерев'янюк Т. М.,

старший викладач кафедри теорії права та кримінально-процесуальної діяльності,
кандидат психологічних наук

(Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького)

ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЕСТОНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Потреба у реформуванні правоохоронної системи України справедливо визнається усіма зацікавленими сторонами:

суспільством, правоохоронцями, політиками. Діяльність окремих структур, до повноважень яких відноситься захист прав громадян, наражається на критику, а поточний стан справ вимагає щоб реформування системи правоохоронних органів відбувалося не як окрема вузько спрямована галузева реформа в одній із визначених сфер, а у комплексі реформ правоохоронного сектору. Вона має торкнутися усіх інститутів, що забезпечують виконання правоохоронних функцій держави, як об'єктів, так і суб'єктів реформування.

Одним із прикладів ефективного реформування органів поліції є досвід реформування поліції Естонської Республіки. Національні поліцейські органи було сформовано на тлі розпаду СРСР, зокрема після набуття чинності 3 березня 1991 року Закону «Про поліцію». На початковому етапі реформування було обмежено перейменуванням районних відділів міліції у префектури поліції. Питання оновлення кадрів відбувалось шляхом звільнення зі служби російськомовних працівників. Проте вже до початку 2005 року було сформовано сучасну поліцейську систему Естонії. Цьому передував вступ країни до Європейського Союзу у 2004 році та приведення національного законодавства у відповідність до загальноєвропейських норм. Одночасно з цим стартувала програма «Електронна поліція» (E-Police), яка являла собою комплекс технічних засобів, що дозволяють забезпечити значне підвищення ефективності роботи та координацію поліцейських органів. Зокрема кожен патрульний автомобіль було обладнано технічними засобами, які забезпечували поліцейським доступ до всієї інформації оперативної обстановки. Одночасно у штаб-квартирі поліції в режимі реального часу здійснюється спостереження за місцем знаходження та переміщенням всіх патрулів. Було зроблено поліцейський сайт, який забезпечував громадянам можливість розміщення офіційних запитів, контролю за процесом провадження власних адміністративних та кримінальних справ, сплачувати державне мито тощо.

Наступний етап реформи у 2008 році засвідчив прагнення продовжувати пошук оптимальних шляхів подальшого розвитку правоохоронної системи. Поліція Естонії у структурі Міністерства внутрішніх справ було представлено Департаментом поліції і прикордонної охорони (Politsei-ja Piirivalveamet), що замінила Департамент поліції (Politseiamet). Створення нової поліцейської організації було регламентовано Законом Естонської Республіки «Про поліцію і прикордонну охорону». Зокрема реформа

не передбачала ліквідацію раніше діючих структурних одиниць, а полягала в об'єднанні таких окремих відомчих структур як Департамент поліції, Поліція безпеки, Центральна кримінальна поліція, Департамент прикордонної охорони, Департамент громадянства і міграції. Укрупнення зазнали регіональні префектури, які з 2012 року належали до складу об'єднаного департаменту. Повноваження префектур зазнали змін і передбачають насамперед забезпечення охорони зовнішніх кордонів об'єднаної Європи. Крім того до їх завдань віднесено відання питаннями громадянства; оформлення (видачі) документів; провадження у кримінальних та адміністративних справах; попередження, припинення, розкриття злочинів; забезпечення безпеки та громадського порядку.

Мета даної реформи полягала в об'єднанні органів внутрішньої безпеки та залученні усіх ресурсів, таких як професійний досвід правоохоронців, фінансування, засоби забезпечення єдиного ефективного управління поліцейською діяльністю. Безумовною позитивною детермінантою процесу реформування стало подолання наслідків економічної кризи, а важливим здобутком – підвищення окладів працівникам поліції до відповідного європейського рівня, економія фінансових ресурсів за рахунок об'єднання посад допоміжного персоналу (кадри, бухгалтерія та ін.).

Результатом реформи 2012 року стала реорганізація роботи Департаменту поліції та прикордонної охорони, Рятувального департаменту та Єдиного центру тривоги у складі МВС Естонії з метою узгодження безпосередніх контактів центрального апарату та регіональних структур, уникнення дублювання правоохоронних функцій, що в свою чергу забезпечувало скорочення матеріальних витрат на органи поліції. Разом з тим, слід відмітити, було забезпечено високий рівень контролю за поліцейською діяльністю органами законодавчої та виконавчої влади, прокуратури, судами в умовах збереження широких повноважень МВС.

Підсумком зазначених організаційних реформ стало визнання в Європі централізованої поліцейської системи Естонії як ефективно діючої моделі, яка складається як з органів поліції та прикордонної охорони, так і органів державної безпеки, органів із захисту інформації; структур контролю за міграційними процесами, рятувальними роботами; органів з організації цивільної оборони, з контролю за діяльністю місцевих органів влади; правового захисту населення та ін.. Особливістю органів поліції Естонії є її діяльність як організації, що «надає послуги громадянам», тим самим набуваючи додаткові соціальні функції

(турбота про хворих, дітей позбавлених батьківського піклування, самотніх осіб похилого віку і т. д.).

Перед Україною постають аналогічні складні завдання, у вирішенні яких доречним буде подальше вивчення досвіду успішних реформ правоохоронної діяльності, насамперед, розвинутих демократичних зарубіжних країн з метою попередження можливих негативних результатів відповідних реформ, забезпечення належного виконання правоохоронних функцій. Разом з тим уніфікація стандартів правоохоронної діяльності сприятиме підвищенню її ефективності, співпраці правоохоронних органів, зміцненню правопорядку і законності, цілісності держави, захисту прав і свобод людини та громадянина, особливо у сучасних умовах розвитку України.

Дідик Н. І.,

доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ),

Заболотний Б. О.,

здобувач вищої освіти 2-го курсу
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ

Відповідно до статті 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1].

Захист прав людини є однією з найважливіших галузей сучасного законодавства як в Україні, так і в світі. Встановлення цього процесу складалося дуже важко. Історія захисту прав людини йде далеко в минулі століття. Так, що стосується перших норми, що регулюють правовий статус індивіда, то вони були присутні

в національних законодавствах таких країн як Стародавнього Риму та Стародавньої Греції, а також Англії, Франції та Сполучених Штатах Америки, а саме:

- Велика Хартія вольностей 1215 року [2];
- Акт про краще забезпечення свободи підданого і про попередження, заточений за морями 1679 року [3];
- Білль про права 1689 року США [4];
- Декларація незалежності 1776 року [5];
- Конституція США 1787 року [6];
- Білль про права 1789 року [7];
- Декларація прав людини і громадянина 1789 року Франції [8].

Що стосується концепції прав людини та основних свобод як категорії вона з'явилася в XIII столітті у Європі. Вона була сформульована в працях таких відомих мислителів, як Г. Гроцій, Д. Локк, Е. Бурк, і отримала свій розвиток в працях Т. Пейна [9, с. 83].

Думка про необхідність регулювання прав дітей виникло в недалекому минулому. Провідне значення у цьому зіграли і наслідки Першої світової війни щодо людей, і зростаючий інтерес до проблеми захисту дітей у більшості країн Європи. В 1919 році Лігою Націй був створений Комітет дитячого благополуччя. Комітет займався розробкою заходів, які необхідно було прийняти в відношенні безпритульних дітей, рабства, дитячої праці, торгівлі дітьми та проституції неповнолітніх [10].

Проаналізувавши історичні джерела, можна зробити висновок, що основними визначальними періодами в розвитку та популяризації ідеї існування та захисту прав дітей можна поділити на:

- 1923 рік це початок правової діяльності в галузі захисту прав дитини, тут був створений Міжнародний союз захисту дітей.
- 1924 рік де Міжнародний союз захисту дітей розробляє і затверджує перший міжнародний акт, в якому ставилася проблема прав дитини, зокрема це Декларацію прав дитини [11]. Вона увійшла в історію як Женевська декларація, яка включала п'ять основних принципів і відіграла важливу роль у створенні атмосфери боротьби за права дитини. Уній вперше було порушено питання про зобов'язання держав встановлення обов'язкової освіти для дітей як майбутнього розвитку людства. Це був крок, на який більшість країн світу змушені були піти не за умови гуманного підходу, а з врахуванням розвитку економічних відносин [12, с. 27].

– 925 рік тут відбулася П'ята асамблея Ліги Націй, маючи систему нового розвитку економічних відносин, систему комунікацій та формуючи філософські, ідеологічні погляди щодо гуманізації суспільства, затвердила Декларацію і закликала уряди країн-учасниць керуватися її принципами.

– 1948 рік був важливим для прийняття документа щодо захисту дітей Генеральною Асамблеєю ООН – це Загальна декларація прав людини [10]. Де було вперше зафіксовані основи захисту прав дітей. Свій розвиток Декларація отримала в пактах прав людини, що гарантували рівні права всім дітям і забезпечення їх основних соціальних потреб.

– 1989 році Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй було прийнято Конвенцію про права дитини [13], що правомірно вважається міжнародною дитячою конституцією.

Підсумовуючи ці періоди, необхідно зазначити, що наша держава визнала: діти є особливо уразливою групою з огляду на їх вік, психічний і фізичний розвиток і що вони потребують спеціального постійного догляду і захисту, а також узяла на себе низку зобов'язань у рамках Конвенції, зокрема здійснити реформування законодавства відповідно до міжнародних стандартів.

Тому до числа основних міжнародно-правових актів у галузі прав людини, що були прийняті Організації Об'єднаних Націй і які слід вважати тими, що започаткували новий етап в розвитку прав людини і одного з напрямів захисту прав дитини слід віднести:

– Конвенцію про запобігання злочинів геноциду і покарання за нього [14];

– Європейську конвенцію захисту прав і основних свобод людини [15];

– Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права [12];

– Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року [16];

– Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року [16];

– Конвенція про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок [17] та ряд інших міжнародних документів.

Якщо проаналізувати всі нормативно-правові акти що стосуються захисту прав дитини, то можна дійти висновку, що істотною вадою українського законодавства, на відміну від європейського, є відсутність реальних дієвих гарантій забезпечення, охорони та захисту прав, свобод і законних інтересів дитини.

А тому інколи ці гарантії мають суто декларативний характер, і тому фактично не діють на практиці.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Основний Закон від 28 червня 1996 року № 254к. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Велика Хартія вольностей 1215 року. URL: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Engl/XIII/1200-220/>
3. Акт про краще забезпечення свободи підданого і про попередження, заточення за морями 1679 року. URL: http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/a1_9_2s2.html
4. Білля про права 1689 року. URL: <http://ru.wikipedia.org/wiki>
5. Декларація незалежності 1776 року. URL: <http://ru.wikipedia.org/wiki>
6. Конституція США 1787 року. URL: <http://ru.wikipedia.org/wiki>
7. Білля про права 1789. URL: <http://ru.wikipedia.org/wiki>
8. Декларація прав людини і громадянина 1789 року. URL: <http://ru.wikipedia.org/wiki>
9. Томас Пейн. Права людини. 2000. 255 с.
10. Bek A., Veun D. Police. L. 1998. 321с.
11. Загальна декларація прав людини 1948 року. URL: <http://ru.wikipedia.org/wiki>
12. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 року. URL: <http://ru.wikipedia.org/wiki>
13. Конвенція про права дитини 1989 року. URL: <http://ru.wikipedia.org/wiki>
14. Конвенція про запобігання злочинів геноциду і покарання за нього 1948 року. URL: <http://ru.wikipedia.org/wiki>
15. Європейська конвенція захисту прав і основних свобод людини 1950 року. URL: <http://ru.wikipedia.org/wiki>
16. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року. URL: <http://ru.wikipedia.org/wiki>
17. Конвенція про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року. URL: <http://ru.wikipedia.org/wiki>

Долинська М. С.,
завідувач кафедри господарсько-правових дисциплін
Інституту права,
доктор юридичних наук, професор
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ДО ПИТАННЯ РОЗШИРЕННЯ ВИДІВ СУБ'ЄКТІВ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В УКРАЇНІ

Загально відомо, що корупція, як явище, має свою давню історію.

Боротьба з корупцією продовжується у всьому світі і до сьогодні, в тому числі в європейських країнах та в Україні, зокрема.

Варто пригадати, що Україна у 2006 році приєдналася «Конвенції ООН проти корупції» від 11 грудня 2003 року.

Також наша держава приєдналася до численних європейських конвенцій, які присвячені протидії корупції, серед яких слід виокремити: Конвенцію Європейської Комісії про боротьбу з корупцією від 4 листопада 1999 року та Кримінальну конвенцію Європейської комісії щодо протидії корупції.

Як зазначають І. Кульчій та М. Боцва, сучасний аналіз актів антикорупційного законодавства України свідчить про триваючий характер його становлення. Ми погоджуємося з авторами, що в останні роки відбулося прийняття значної кількості нормативних актів, які присвячені боротьбі з корупцією [1, с. 131–132].

З точки зору дослідження, ми вважаємо за доцільне охарактеризувати суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення звертаючись до основоположних законодавчих актів, які присвячені протидії корупції в Україні.

Так, Законом України від 7 квітня 2011 року № 3206-VI «Про засади запобігання і протидії корупції», вперше в незалежній Україні на законодавчому рівні встановлено досить великий перелік суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення.

Варто наголосити, що законодавець у статті 4 акту виокремив п'ять основних груп суб'єктів такої відповідальності.

Самою великою, за обсягом, була перша група суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення – це особи, що уповноважені на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, яка в свою чергу поділялася на дев'ять підгруп.

Другу групу за кількістю суб'єктів відповідальності, становили особи, які законодавцем порівнювалися до осіб, що уповноважені на виконання функцій держави та місцевого самоврядування.

Зауважуємо, що до переліку вищевказаних суб'єктів було віднесено, в тому числі нотаріусів, незалежно від того чи вони працюють в державних нотаріальних конторах та державних нотаріальних архівах, чи займаються приватною нотаріальною діяльністю.

Верховною Радою України 14 жовтня 2014 року за № 1700-VII було прийнято новий законодавчий акт, присвячений боротьбі з корупцією, а саме: Закон України «Про запобігання корупції» [2].

Із аналізу норм статті 3 у первинній редакції вищевказаного закону вбачається, що перелік суб'єктів, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», в основному, повторює перелік суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення, який був передбачений Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції» 2011 року.

Однак, законодавцем в окремі групи було виокремлено лише три основні групи суб'єктів.

При цьому у третю групу суб'єктів (підпункт три частини першої статті 3 Закону «Про запобігання корупції») віднесено майже повністю всіх суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення, що були перераховані в третьому та четвертому підпунктах частини першої статті 4 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» 2011 року, тобто вони були об'єднані в одну групу.

На нашу думку, варто наголосити, що зміни та редагування окремих положень статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», на законодавчому рівні, протягом 2015-2021 років відбулися аж 17 разів.

Відзначаємо, що зміни до статті 4 попереднього Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» 2011 року вносилися лише п'ять разів.

Проаналізувавши зміст статті 3 Закону України «Про запобігання корупції» станом на вересень 2021 року щодо переліку суб'єктів, на яких поширюється дія вищевказаного Закону приходимо до наступних висновків:

По-перше, приведено норми у відповідність із чинним законодавством та структурою новостворених правоохоронних органів та реформованих, в тому числі тих, які займалися боротьбою

з корупцією. Прикладом слугуватимуть, посадові та службові особи Державного бюро розслідувань, голова та заступник Національного антикорупційного бюро України, Голова та заступник Голови Національного агентства з питань запобігання корупції.

По-друге, відбулося розширення видів груп суб'єктів, які можуть бути притягнутими за порушення антикорупційного законодавства. Зокрема такими суб'єктами виступають кандидати на пост Президента України, а також кандидати у народні депутати України, які належним чином зареєстровані згідно із законодавством [2].

По-третє, суттєво доповнено основну групу суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення – осіб, які уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в тому числі наступними особами: інші члени Рахункової палати, перший заступник та заступник Голови національного банку України, курсанти вищих військових навчальних закладів, курсантів вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути, курсанти факультетів, кафедр та відділень військової підготовки

По-четверте, в окрему підгрупу виділено поліцейських.

По-п'яте, законодавцем доповнено перелік двома підгрупами осіб, відповідальних за антикорупційну діяльність, до яких відносяться:

а) керівник офісу Президента України, його заступники, в тому числі перший, а також уповноважені та прес-секретар Президента України;

б) Секретар Ради національної безпеки України, а також його помічники та радники, радники Президента України, за виключенням осіб, які належать до патронажної служби та які здійснюють таку діяльність на громадських засадах.

Таким чином, процес удосконалення антикорупційного законодавства продовжується і надалі в Україні, в тому числі щодо розширення осіб, на яких розповсюджується дія Закону України «Про запобігання корупції».

Список використаних джерел

1. Кульчій О. І., Боцва М. О. Еволюція українського законодавства у сфері корупції. *Економіка та держава. Серія : Державне управління*. 2020. № 3. С. 129–132. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eddu_2020_3_28.

2. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 року за № 1700-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

Дуфенюк О. М.,
доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
факультету № 1 Інституту з підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції,
кандидат юридичних наук, доцент
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

СТРУКТУРА ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Інституційне середовище кримінального провадження охоплює складну систему компонентів, що в сукупності утворюють поле для реалізації завдань кримінального провадження. Залежно від того, як забезпечуються засади кримінального провадження, гарантуються права та свободи людини, виконуються функції уповноваженими суб'єктами можна говорити про якість такого середовища, його сприятливий або несприятливий характер з точки зору дієвості механізмів захисту загальноновизнаних цінностей, впровадження стандартів пізнавальної процесуальної діяльності та доказування, забезпечення верховенства права та справедливого правосуддя. Разом з тим, варто вказати, що система індикаторів/критеріїв та методології оцінки інституційного середовища сьогодні потребує додаткової наукової розробки.

Доволі часто науковці та практики оперують поняттям «інституційний механізм». Втім відмінність між інституційним механізмом та інституційним середовищем полягає у тому, що інституційний механізм передбачає напрацювання певних конкретних алгоритмів дій для вирішення конкретних поставлених завдань, тоді як інституційне середовище має значно ширше значення і передбачає і поєднання інституційних механізмів, і доктринальні засади, і організаційні умови кримінального провадження, і неформальні практики, інституційні ризики, і взаємодію із громадськими суспільними інституціями, очікування суспільства як ключового стейкхолдера реформ у системі правоохоронних органів, кримінальної юстиції.

Інституційні механізми у кримінальному провадженні можна розрізняти за територіальною ознакою (центральні, регіональні), за сферою застосування (спеціалізовані інституційні механізми залежно від правових інститутів, які вони обслуговують). Наприклад, інституційний механізм реалізації права на безоплатну вторинну правову допомогу, інституційний механізм

застосування запобіжного заходу взяття під варту, інституційний механізм особливого порядку кримінального провадження на підставі угод. Один інституційний механізм може мати субрівні, в межах яких поетапно деталізується, конкретизується діяльність інституцій, спрямована на досягнення поставленої мети. Така діяльність не існує у правовому вакуумі, а в середовищі, яке пропонується називати інституційним.

Інституційне середовище кримінального провадження – це складна система, яка охоплює наступні компоненти:

1) норми права (кримінального процесуального та інших галузей права, до прикладу, кримінального, конституційного, господарського, податкового і т. д.). Можна виокремити чотири блоки норм КПК, через які реалізується інституційний баланс:

- норми, які визначають повноваження органів досудового розслідування, прокуратури, суду та інших державних інституцій;
- норми, які визначають підслідність та підсудність кримінальних проваджень;
- норми, які визначають порядок прийняття процесуальних рішень, взаємодію між державними органами, міжнародними інституціями;
- норми, які визначають підстави для визнання отриманих доказів недопустимими.

2) інституційна інфраструктура – це мережа державних інституцій, об'єднаних спільною метою виконання завдань кримінального провадження, при цьому державні інституції – це органи державної влади, уповноважені здійснювати кримінальне провадження, або сприяти діяльності органів, уповноважених здійснювати кримінальне провадження, у межах, визначених законодавством (наприклад, судово-експертні установи); поряд з державними існують громадські інституції, які можуть сприяти діяльності державних інституцій при виконання останніми своїх функцій (наприклад, громадські інституції, надаючи притулок потерпілим від торгівлі людьми, сприяють більшому захисту таких осіб під час кримінального провадження або громадські інституції, які беруть участь у процедурах примирення (медіації) під час кримінального провадження);

3) інституційні механізми – це юридично визначені процесуальними нормами алгоритми дій, спрямовані на досягнення певних цілей, що входять до кола повноважень державних інституцій в кримінальному провадженні, забезпечують реалізацію процесуальних прав та обов'язків учасниками кримінально-

процесуальних відносин (йдеться про формальні практики, які на практиці реалізують певні правові інститути, презумпції, засади кримінального процесуального права);

4) інституційні умови – це сукупність спеціально створених організаційних, технічних, методичних та інших умов і ресурсів, призначених забезпечити функціонування державних інституцій, їх відомчу та міжвідомчу взаємодію з метою реалізації завдань кримінального провадження;

5) інституційне управління – це сукупність методів та засобів управлінського впливу, які дозволяють ефективно розвивати інституційну інфраструктуру, оптимізувати комунікацію державних та громадських інституцій, координувати роботу інституцій у сфері пізнавальної процесуальної діяльності, доказування, прийняття процесуальних рішень та реагувати на виклики, пов'язані із появою інституційних ризиків, які впливають на реалізацію завдань кримінального провадження;

6) інституційні ризики – це негативні чинники взаємодії інституцій, які можуть стати причиною порушень інституційного балансу, перешкодою для виконання завдань кримінального провадження.

Інституційні ризики можна згрупувати на наступні категорії:

- політизація нормативно-правової матерії та практики і в такий спосіб спричинення ризику порушення інституційного балансу (наприклад, впровадження такого порядку призначення або звільнення певних службових осіб, що підвищує ризик їх залежності від певних державних інституцій; застосування політично вмотивованого тиску на органи досудового розслідування, прокуратури, суду; підміна системних змін люстрацією кадрів як «панацеї від усіх проблем», в результаті чого значна кількість досвідчених фахівців залишила своє місце праці);

- впровадження таких змін у процесуальний порядок проведення певних дій, прийняття процесуальних рішень, перерозподілу повноважень, що роблять неефективною роботу інституцій (наприклад, відомі «поправки Лозового», які спричинили справжній колапс у порядку залучення судових експертів у кримінальних провадженнях; позбавлення у листопаді 2017 р. слідчих прокуратури повноважень досудового розслідування злочинів, підслідних ДБР, яке на той момент ще не функціонувало);

- створення надмірно складних для виконання процесуальних правил та процедур (наприклад, надмірне ускладнення правового механізму притягнення до відповідальності народного

депутата сприяло прагненню окремих осіб «сховатися» у стінах парламенту, аби уникнути кримінальної відповідальності);

- створення надмірно спрощених для виконання процесуальних правил та процедур (наприклад, таке спрощення має потенційну небезпеку широкомасштабного застосування процесуальних заходів примусу з мотивів політичного тиску, «конвеєрне» прийняття процесуальних рішень тощо);

- гальмування внесення нагальних змін, які б дозволили оптимізувати кримінальне провадження, ефект «блокування» (наприклад, надання свого часу підрозділам ДБР здійснювати оперативно-розшукову діяльність; відновлення повноважень слідчого, прокурора ініціювати позапланові перевірки та ревізії у кримінальних провадженнях; надання прокуророві права оскаржувати вирок, ухвалений на підставі угоди, у випадку, коли така угода суперечить вимогам законодавства, проте суд цю обставину не встановив/проігнорував; гальмування процесу обрання керівника САП; значна кількість поправок (так званий «парламентський спам») до важливих законопроектів з метою відтягнення часу або унеможливлення їх прийняття і т. д.);

- дублювання повноважень різних інституцій (наприклад, діяльність управління «К» СБУ та НАБУ, управлінь з протидії економічній злочинності в СБ та Національній поліції, НАБУ та ДБР);

- конфліктність взаємодії між державними інституціями (наприклад, конфліктні ситуації, які вийшли за меж міжвідомчої комунікації інституцій та відбувалися у публічній площині, до прикладу, суперечності між ГПУ та НАБУ у 2016 р. у зв'язку з кримінальними провадженнями);

- корупційні ризики;

- зниження довіри суспільства до державних інституцій, уповноважених здійснювати кримінальне провадження (причинами такого наслідку можуть бути очевидні для суспільства усі вище перелічені проблеми: політична вмотивованість процесуальних дій та рішень, недостатня прозорість призначень службових осіб, недостатня ефективність роботи, міжвідомчі суперечності, що в загальнодержавному масштабі призводить до появи відчуття безкарності злочинців, падіння авторитету органів влади, ставить під загрозу легітимність влади через «кризу справедливості», яку переживає суспільство, тощо).

7) неформальні практики діяльності та взаємодії інституцій, які можуть мати як позитивний ефект (усні домовленості, врегулювання питань, які залишилися поза межами впливу норм

процесуального права, до прикладу, внутрішня спеціалізація працівників на певних видах діяльності, комунікація прокурорів зі слідчими), так і негативний ефект (впровадження практик, які суперечать нормам процесуального права, використання службовими особами недоліків законодавства для задоволення власних інтересів тощо).

8) очікування суспільства, загальні стереотипи мислення, культура, менталітет, етика, мораль.

Приведені вище компоненти інституційного середовища кримінального провадження демонструють, по-перше, складність інституційного середовища загалом (прийняття рішень у конкретних кримінальних провадженнях є тільки верхівкою плаваючої льодової гори, а під водою криються масиви умов, практик, норм, суперечностей і т. д., що в певний спосіб впливають на роботу цієї системи); по-друге, важливість та взаємозв'язок кожного з вказаних компонентів. Кредит довіри суспільства до системи кримінального провадження є обмежений, тож тільки створення сприятливого інституційного середовища, нівелювання інституційних ризиків, досягнення інституційного балансу дозволяє отримати довгостроковий результат у формі загального переважаючого відчуття у суспільстві високої ефективності системи кримінального провадження, легітимності судових та правоохоронних органів, реального, а не декларативного, утвердження верховенства права та справедливості.

Дякін Я. О.,

провідний науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем протидії злочинності
навчально-наукового інституту № 1,
кандидат юридичних наук
(Національна академія внутрішніх справ)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ АВТОРИТЕТАМ ТА ІНШИМ УЧАСНИКАМ ЗЛОЧИННИХ СПІЛЬНОТ

Організована злочинність становила, становить і, ймовірно, в найближчому майбутньому становитиме серйозну загрозу правам і свободам громадян в усьому світі, не оминаючи найбільш розвинених держав – Італію, Китай, Німеччину, США, Туреччину,

Японію тощо. Не є винятком й Україна, для якої протидія організованим злочинним об'єднанням має визнаватися одним з пріоритетних напрямів протидії кримінально протиправній діяльності [1, с. 267].

Тому й не дивно, що 4 червня 2020 р. ухвалено Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою»), який відкрив для правоохоронців нові можливості у виявленні та документуванні діяльності кримінальних авторитетів та інших представників злочинної спільноти.

Однак слід звернути увагу на те, що на сьогодні ми маємо суттєві втрати позицій правоохоронців у протидії організованій злочинності. Адже з ліквідацією УБОЗу певний час були відсутні органи, що спеціалізувалися на цій категорії злочинів. Втрачено професійні кадри, а також відповідні інформаційні масиви даних про представників організованого злочинного світу. І лише зі створенням Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України розпочалася активна робота поліцейських в цьому напрямку. Нині ми маємо десятки підозр та обвинувальних актів, що стосуються діяльності кримінальних авторитетів, зокрема «смотрящих», «положенців», «ворів в законі». Серед таких результатів варто звернути увагу на те, що оперативники Департаменту стратегічних розслідувань і слідчі Головного слідчого управління спільно з Офісом генерального прокурора понад рік документували докази поширення злочинного впливу «злочинців у законі». Відомо, що «Умка», «коронований» у 2014 році, і «Лаша Сван», «злочинці у законі» з 1995, отримали свої високі «звання» від топпредставників російського кримінального світу. Вони вважалися одними з найвпливовіших в Україні «злочинців у законі» і контролювали криміналітет одразу в декількох областях – Дніпропетровській, Одеській, Миколаївській, Запорізькій та частині західного регіону [2].

Незважаючи на прогресивний крок законодавця щодо удосконалення підстав кримінальної відповідальності для кримінальних авторитетів, вчені в галузі кримінального права неодноразово звертали увагу на недоліки конструюванні відповідних кримінально-правових норм. Водночас положень КК України певною мірою породжують і проблеми документування злочинів, учинених злочинними організаціями та злочинними спільнотами.

По-перше, варто звернути увагу на проблеми документування факту створення злочинної спільноти та керівництва нею.

Складно не погодитися з тим, що для доведення наявності злочинної спільноти необхідно встановити кримінально-правові ознаки двох чи більше злочинних організацій (кожної окремо взятої), а потім додаткову ознаку – факт їх (організацій) об'єднання. Про об'єднання злочинних організацій може свідчити: 1) встановлення єдиного керівництва злочинної спільноти, яке можуть здійснювати як одна, так і декілька осіб; 2) спільне планування або безпосереднє вчинення злочинів учасниками злочинних організацій, що входять до злочинної спільноти. Для доказування об'єднання злочинних організацій слід встановити його спосіб, причини, обставини [3, с. 19].

Мають рацію вчені в тому, що введення цієї форми співучасті є необґрунтованим. Як слушно зауважує О. О. Кваша чотирьох форм співучасті було цілком достатньо для забезпечення кримінально-правової протидії спільній злочинній діяльності [4, с. 46]. Аналогічний висновок робить А. А. Вознюк зазначаючи, що пропозиція щодо введення нової форми співучасті є не просто необґрунтованою, а навіть шкідливою. Адже органам досудового розслідування необхідно буде довести кримінально-правові ознаки кожної окремо взятої злочинної організації, а потім додаткову ознаку – факт об'єднання злочинних організацій. За таких обставин правоохоронці замість того, щоб припинити діяльність першої злочинної організації відразу після завершення її документування, здійснити якомога швидше розслідування відповідного кримінального провадження (яке на практиці як правило навпаки занадто тривале) та передачу справи до суду, повинні будуть «притримувати» відповідні матеріали кримінального провадження, поки не буде задокументована друга злочинна організація та факт її об'єднання з першою. За таких обставин терміни розслідування кримінальних проваджень будуть ще довгими, а в сторони захисту матиме ще більше можливостей затягнути процес досудового розслідування. Можна прогнозувати¹ що такі об'єднання якщо і будуть виявлятися, то не більше 1-2 у рік. Водночас вироків варто очікувати ще менше, тобто не більше одного на декілька років [5].

По-друге, у КК України закріплено поняття особи, яка здійснює злочинний вплив або є особою, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі». У зв'язку з цим постає питання як документувати вказаних суб'єктів? Адже підтвердити документально статус цього спеціального суб'єкта неможливо. Це не службова особа,

де її призначення зафіксовано у відповідних наказах, а повноваження закріплені в законі, посадових інструкціях, функціональних обов'язках тощо.

На думку С. В. Крикуна одним із основних засобів встановлення факту, що особа перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу або є «злочідєм у законі» може бути проведення спеціального слідчого експерименту як форми контролю за вчиненням злочину. Адже, дана негласна слідча (розшукова) дія передбачає: створення умов максимально наближених до реальних, перевірка дійсних її намірів, спостереження за поведінкою [6, с. 188].

Окрім того, слід погодитися з тим, що зі змісту ст. 255-1 КК України зрозуміло, що для того щоб притягнути до кримінальної відповідальності особу, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі» необхідно задокументувати та притягнути до кримінальної відповідальності двох і більше осіб, які здійснюють злочинний вплив, а потім ще доводити факт здійснення координації їх злочинної діяльності [5]. Цей процес також видається дуже ускладненим.

По-третє, особи, які вчинили кримінальні правопорушення у складі злочинних організацій чи злочинних спільнот, зазвичай не мають бажання йти на співпрацю з правоохоронцями навіть за умови їх звільнення від кримінальної відповідальності чи призначення їм покарання на підставі угод. Рядові учасники організованих злочинних об'єднань як правило відмовляють свідчити проти кримінальних авторитетів.

З огляду на зазначене розв'язання низки кримінально-правових проблем, закладених в підставах кримінальної відповідальності злочинних авторитетів, здатне суттєво спростити методику розслідування відповідних злочинів, а отже підвищити ефективність роботи правоохоронних органів у протидії організованій злочинності.

Список використаних джерел

1. Вознюк А. А. Криміналізація злочинного впливу – новий інструмент кримінально-правової протидії діяльності кримінальних авторитетів в Україні. Закарпатські правові читання. Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 27–28 травня 2021 р.) / Ужгородський національний університет; за заг. ред. М. В. Оніщука та Савчина. Ужгород : РІК-У, 2021. С. 267–273.

2. В Україні затримано двох найвпливовіших «злочодів у законі» – Нацполіція. URL: <https://www.dw.com/uk/v-ukraini-zatrymano-dvokh-naivplyvovishykh-zlodiiv-u-zakoni-natspolitsiia/a-57592243>

3. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені злочинною спільнотою (статті 255, 2551, 2552, 2553, 256 Кримінального кодексу України): науково-практичний коментар / А. А. Вознюк, О. О. Дудоров, С. С. Чернявський. Київ : Норма права, 2021. 130 с.

4. Кваша О. О. Злочинна спільнота: критичний погляд на новелу Кримінального кодексу України. Українська модель кримінальної юстиції: блукаючи задзеркаллям. VI (XIX) Львівський форум кримінальної юстиції : матеріали наук.-практ. конф. (м. Львів, 17–18 верес. 2020 р.). Львів : ЛьвДУВС, 2020. С. 45–48.

5. Вознюк А. Протидія організованій злочинності в Україні: перспективи удосконалення кримінального законодавства. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2020. № 1 (11). С. 176–194. <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2020.1.18>.

6. Крикун С. В. Проведення спеціального слідчого експерименту щодо кримінальних правопорушень, учинених «злочинною спільнотою». *Актуальні питання виявлення та розкриття злочинів Національною поліцією: вітчизняний та зарубіжний досвід* [Текст] : матеріали Міжнар. наук.-практ. круглого столу (Київ, 19 лют. 2020 р.) / редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 185–189.

Єфімов В. В.,

доцент кафедри фінансових та стратегічних розслідувань
факультету з підготовки фахівців
для підрозділів стратегічних розслідувань,
кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДЕТЕКТИВІВ У ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНИМ ЗЛОЧИНАМ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ

Ідея об'єднання функцій оперативників та слідчих виникла після того, як у 2016 році Консультаційна місія Європейського союзу проаналізувала систему кримінальних розслідувань України. Аналіз показав, що система кримінальних розслідувань є неефективною, зокрема, через те, що під час одного слідства відповідальність ділиться між слідчими, які здійснюють досудове слідство, та кримінальною поліцією, що мають різні вертикалі підпорядкування. Ця надмірно бюрократизована система призводить

до затягування слідства та, як наслідок, зволікання із притягненням винних до відповідальності. Мабуть, саме тому в Національній поліції вирішили реформувати ключову ланку, відповідальну за цей показник: оперативно-розшукових працівників і слідчих будуть об'єднати в одну посаду – детективів. Чи дійсно це допоможе? Можливо правильну відповідь може надати лише час [1].

Особливістю роботи детектива є одночасне поєднання функцій слідчого та оперативника. Наділений функціями оперативного працівника він може швидко збирати інформацію, розкривати злочини по «гарячих слідах», затримувати злочинця. Маючи повноваження слідчого – може приймати процесуальні рішення, формувати доказову базу та одразу направляти справу до суду. Інакше кажучи, детектив має право самостійно, за власною ініціативою проводити всі необхідні слідчі та процесуальні дії, без будь-якої бюрократичної тяганини. Це дозволяє працювати більш оперативно та ефективно. Загальні завдання розслідування не змінюються – це кримінальне провадження, але змінюються принципи роботи - кардинально новий підхід в організації роботи, не треба давати окремих доручень, роз'яснювати окремі обставини розслідування. За таким же новим принципом в Україні вже тривалий час успішно працюють детективи НАБУ. Також про успіх поєднання повноважень слідчих та оперативників також свідчить досвід більшості європейських країн, США та Канади.

ТОП-5 правил детектива: 1. Відкинути шаблони, дивитися на кожен окремий злочин без упередження; 2. Навчитися розуміти, чому людина вчиняє злочин та де шукати сліди; 3. Постійно думати над справою; 4. Злодії вивчають нас, а ми їх. Треба поєднувати інтелект та сучасні технології, щоб їх випереджати; 5. Не зупинятися, доки не доведеш справу до кінця – поки ситуація «гаряча» та докази не знищені [2].

На сучасному етапі реформування правоохоронних органів повноваженнями щодо протидії економічній злочинності, а також організованим групам та злочинним організаціям наділені оперативні підрозділи кримінальної поліції. В системі підрозділів кримінальної поліції функції з протидії економічним злочинам здійснюють підрозділи стратегічних розслідувань, що очолюються Департаментом стратегічних розслідувань Національної поліції України [3].

Сучасне масштабне реформування правоохоронних органів супроводжується розробкою нормативно-правових актів, впроваджуються нові заходи організаційно-інституційного характеру.

Головні зусилля з розвитку сектору безпеки і оборони мають зосереджуватися на поетапному та узгодженому нарощуванні оперативних спроможностей сил безпеки й оборони та рівня їх готовності до невідкладного реагування на виклики й загрози національній безпеці України. Зокрема, Концепція розвитку сектору безпеки та оборони України має певні методологічні відмінності від попередніх стратегічних документів у цьому напрямі. є проведення детального аналізу безпекового середовища України, що надасть можливість визначити найпотужніші загрози для національної безпеки, які перешкоджають нормальному функціонуванню Української держави і на подолання яких мають спрямовуватися наразі основні зусилля правоохоронних органів в цілому. На цьому фоні, вважається, що головною вадою реформ у правоохоронній сфері є їх стихійність та схематичність, замість послідовної та виваженої державної безпекової політики [4, с. 23].

Опитування оперативних працівників кримінальної поліції вказує на те, що серед основних проблем, які заважають вчасному впливу на економічну злочинність є занепад інституту оперативного обслуговування стосовно ліній сфер економіки. Ліквідація одного правоохоронного органу, а потім формування нібито нового з іншими вхідними дверима та назвою правоохоронного органу не дає бажаного результату. Відповідні справи щодо оперативного обслуговування, які класично велись ще підрозділами Держаної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України, фактично повинні вестись і зараз вже новими підрозділами, відповідно до вимог діючих нормативно-правових актів, що регламентують оперативно-розшукову діяльність в оперативних підрозділах Національної поліції. За своєю сутністю, завдання та структура вказаних справ нічим не відрізняється від тих, які діяли раніше. Від їх якості залежить багатовекторність аналітичної роботи оперативних підрозділів. На жаль доводиться констатувати той факт, що також в занепаді поруч з оперативним обслуговуванням знаходиться сфера взаємодії та обміном інформації. На сучасному етапі не має чіткої моделі співпраці поліцейських детективів з підрозділами стратегічних розслідувань Національної поліції, хоча на вказані підрозділи покладається вирішення найскладніших завдань у протидії злочинності.

Серед інформаційних об'єктів обміну та аналізу інформацією, де необхідно зосередити увагу органів Національної поліції можуть бути: негативні явища і процеси, що сприяють вчиненню конкретних економічних і податкових злочинів або полегшують

їх вчинення; особи, що замислюють або готуються до вчинення економічних злочинів; особи, щодо яких органами Національної поліції здійснюється контроль за їх поведінкою в передбачених законом випадках; особи зі стійкою протиправною поведінкою і які раніше притягувалися до кримінальної відповідальності за вчинення економічних злочинів; особи, які притягуються до відповідальності за вчинення вказаних злочинів, а також є підозрюваними або обвинуваченими в вчиненні економічних злочинів, якщо кримінальне провадження припинено за nereабілітуючими обставинами, а також особи, щодо яких у відкритті кримінального провадження відмовлено з цих же підстав.

Отже, ефективність викриття економічних злочинів залежить від високоякісної інформаційно-аналітичної діяльності, скоординованої роботи всіх органів поліції, своєчасним обміном оперативно значимої інформації, наявності науково обґрунтованих прогностичних оцінок високої вірогідності. Поліції, зокрема, слід оцінювати такі показники: дійсний рівень і тенденції кримінального бізнесу, як паразитуючого на легальній економіці, так і того який існує в нелегальній економічній діяльності; частку в ньому злочинних співтовариств; порівняльну інтенсивність здійснюваних викрадань та шахрайств за сферами і територіями.

Список використаних джерел

1. Як у Європі, або Для чого Нацполіції інститут детективів. URL: https://zmina.info/articles/jiak_v_jevropi_abo_dlja_chogo_nacpolicii_institut_detektiviv/.
2. Шаблонне мислення – під заборону: Топ-5 правил детектива. URL: https://mvs.gov.ua/ua/news/17692_SHablonne_mislennya__pid_zaboronoyu_Top_5_pravil_detektiva.htm.
3. Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України: наказ Національної поліції України від 23.10.2019 № 1077.
4. Гребенюк М. В., Швець В. К. Посилення спроможностей підрозділів національної поліції у сфері боротьби з організованою злочинністю. URL: <file:///C:/Users/user/Downloads/177966-393608-1-PB.pdf>

Завістовський О. Д.,
старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ В ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Сучасна ситуація в Україні характеризується поглибленням економічної кризи, дезінтеграційними процесами, що дестабілюють державний устрій, девальвацією моральних цінностей у суспільстві, зростанням тяжких злочинів, посиленням протиріч між інтересами різних соціальних груп та верств населення, різким погіршенням умов життя населення внаслідок низки причин, які здебільшого витікають з корінних змін суспільно-політичної та соціально-економічної обстановки.

На шляху до подальшого розвитку України, забезпечення прав і свобод громадян особливого значення набула проблема підвищення якості й ефективності діяльності сил охорони правопорядку. Успішне здійснення правоохоронної діяльності не в останню чергу залежить від того, чи досконало володіють працівники передовими формами і методами боротьби зі злочинністю, чи належним чином застосовують їх на практиці.

Діяльність по охороні громадського порядку, боротьбі зі злочинністю, забезпечення прав і свобод громадян завжди була небезпечною [1, с. 44]. Адже, як життя не стоїть на місці, так само і протидія криміналітету постійно потребує від правоохоронців вживати різнопланові заходи для підтримання правопорядку в державі, забезпечення законних прав та свобод громадян.

Професійна діяльність щодо захисту громадян, їх прав і свобод, боротьби зі злочинністю з давніх часів спиралась на спеціальні знання, що обумовило необхідність професійного зростання правоохоронців. Рівень професійної підготовки працівників правоохоронних органів щорічно зростає.

На необхідність належної професійної підготовки людей, що стоять на захисті прав і свобод громадян, зверталась увага вже наприкінці XIX – початку XX ст. у різних країнах світу. За роки, що пройшли з того часу, система професійної підготовки працівників, як і підходи до неї, неодноразово змінювалися.

Проблеми професійної підготовки працівників правоохоронних органів висвітлювалися у працях М. І. Ануфрієва, В. Г. Бабенка, С. Є. Бутова, Г. І. Васильєва, І. П. Закорка, В. І. Пліска, Б. Б. Шаповалова та ін. Окремі аспекти самооборони правоохоронців розглядалися в роботах І. В. Лебедева, Н. М. Ознобішина, В. А. Спірідонова, Л. М. Українця, Б. Б. Шаповалова, А. А. Харлампієва та ін.

Кадрова політика сил охорони правопорядку ґрунтується на цілому ряді принципів. Між професіоналізмом і компетентністю працівників правоохоронних органів та таким явищем об'єктивної реальності, як підготовка і навчання особового складу, існує тісний, об'єктивно зумовлений причинний зв'язок. Підготовка осіб, задіяних на охорону громадського порядку повинна бути організована на рівні, здатному забезпечити сили охорони правопорядку високопрофесійним, компетентним персоналом, спроможним якісно та ефективно виконувати посадові обов'язки щодо охорони й захисту прав, свобод і законних інтересів всіх учасників правовідносин.

Водночас існуюча практика професійної підготовки працівників забезпечує лише їх готовність і спроможність до застосування заходів фізичного впливу до правопорушників, тобто спрямована на нейтралізацію небезпеки безпосередньо фізичному здоров'ю працівника, залишаючи поза увагою інші категорії небезпеки, що становлять загрозу психічному здоров'ю та соціальному благополуччю правоохоронців. Також слід констатувати, що така підготовка первісно й усталено орієнтована на забезпечення тільки оперативно-службової сфери діяльності. Питання особистої безпеки у повсякденній життєдіяльності правоохоронців залишається як методично, так і практично не вирішеними.

Професійна підготовка сил правопорядку України повинна мати яскраво виражений професійно орієнтований характер та готувати працівника до тих умов, в яких йому доведеться працювати. При цьому професійна підготовка є організований безперервний і цілеспрямований процес з оволодіння знаннями, спеціальними уміннями і навичками, необхідними для успішного виконання службових завдань.

На етапі реформування виникає проблема в комплексному дослідженні теоретичних та практичних проблем організаційно-правового забезпечення професійної підготовки сил охорони правопорядку, практична значимість якої полягає у вирішенні низки проблем прикладного характеру, пов'язаних із вдосконаленням законодавства у сфері професійної підготовки персоналу,

а також у розробці практичних рекомендацій щодо критеріїв підвищення професійної майстерності працівників, задіяних на охорону правопорядку.

Список використаних джерел

1. Шаповалов Б. Б., Завістовський О. Д. Забезпечення виживання поліцейських і персоналу охорони в екстремальних ситуаціях: американський підхід. *Журнал «Бизнес и безопасность»*. 2021. № 1. С. 44–45.

Зіньковський І. П.,

адвокат,

доктор філософії за спеціальністю 081 – «Право»

ВИЛУЧЕННЯ РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ В ХОДІ ДІЗНАННЯ: ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ У ДОКАЗУВАННІ

Вилучення знаряддя і засобів вчинення кримінального проступку, речей і документів, що є безпосереднім предметом кримінального проступку або виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей, розглядається як специфічна процесуальна дія, виходячи із положень п. 2 ч. 2 ст. 40-1, ч. 3 ст. 214 КПК Україна. Проте, слід розібратися, чи є це способом збирання та перевірки доказів, і як співвідноситься це вилучення із тимчасовим вилученням майна.

У ст. 214 КПК України допускається вилучення знаряддя і засобів вчинення кримінального проступку, речей і документів, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей, для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку, що свідчить про те, що ця дія є засобом збирання та перевірки доказів, хоча і не є слідчою (розшуковою) дією.

Виходячи з положення ч. 2 ст. 298-3 КПК України, що вилучені під час обшуку затриманої особи речі і документи, зазначені у частині першій цієї статті, визнаються речовими доказами, про що дізнавачем виноситься відповідна постанова, та приєднуються до матеріалів дізнання, то зрозуміло, що КПК України розглядає вилучення в ході дізнання як засіб збирання та перевірки доказів.

Разом з тим, правова природа цього заходу визначається у доктрині по-різному. Одна позиція полягає у тому, що необхідність регламентування в ст. 298-3 порядку вилучення речей

і документів вбачається досить сумнівною з тієї причини, що порядок тимчасового вилучення майна і так передбачений відповідними положеннями чинного КПК. При цьому в ст. 298-3 КПК нічого не згадується про те, що вказані речі й документи мають статус тимчасового вилученого майна (ніяких виключень у ст. 167, 168 КПК не передбачається) і на них повинен накладатися арешт [1, с. 186]. З іншого боку, указується, що вилучення речей і документів під час затримання особи здійснюють за спрощеною процедурою (про це зазначають у протоколі затримання), водночас, тимчасове вилучення майна під час проведення інших процесуальних дій (зокрема огляду, обшуку, тимчасового доступу до речей і документів) здійснюють за загальною процедурою, встановленою нормами КПК України [2, с. 41], тобто заперчується тотожність вилучення тимчасовому вилученню майна [3, с. 280]. Разом з тим, слід звернути увагу на те, що ст. 168 КПК України вказує затримання у порядку ст. 298-2 КПК України як підставу виникнення статусу тимчасово вилученого майна. Підставами вилучення є також особистий огляд та огляд речей (як вказано у ст. 214, 300 КПК України) або особистий обшук затриманої особи або огляд речей (як вказано у ст. 298-3 КПК України). Разом з тим, КПК України передбачає виникнення статусу тимчасово вилученого майна в ході обшуку (ст. 236 КПК України) та в ході огляду (ст. 237 КПК України). І якщо огляд речей можна розглядати у порядку ст. 237 КПК України, то особистий огляд взагалі КПК України не передбачений; мабуть, саме тому ст. 298-3 КПК України більш правильно регламентує процесуальні дії, в ході яких можливе вилучення. Проте, не розглядаючи питання щодо термінології особистого огляду та обшуку затриманої особи (оскільки воно вже розглядалося у доктрині [3, с. 275]), зазначимо, що, виходячи із вказаних у КПК України юридичних фактів, вилучення в ході дізнання засобом збирання доказів, особливою процесуальною дією, проте, статус об'єктів, отриманих в ході вилучення – це тимчасово вилучене майно.

Продовжуючи дослідження вказаного питання, зазначимо, що важливим для забезпечення доказування є ще такий захід забезпечення кримінального провадження, як арешт майна, адже він застосовується і з метою збереження речових доказів. При проведенні дізнання його застосування має певну специфіку, яка полягає у тому, що: по-перше, вилучені під час обшуку затриманої особи речі і документи визнаються речовими доказами, про що дізнавачем виноситься відповідна постанова, та приєднуються

до матеріалів дізнання, а це не характерно (на нормативному рівні) для досудового слідства, хоча практично такі постанови є поширеними у діяльності слідчих; по-друге, у главі 25 КПК України немає спеціальних норм стосовно арешту майна, у тому числі з метою збереження речових доказів; по-третє, вилучені речі і документи можуть бути повернуті володільцеві до розгляду провадження про кримінальний проступок по суті в суді лише виняткових випадках. Разом з тим, формулювання «приєднуються до матеріалів дізнання» ставить взагалі під сумнів правомірність їх повернення володільцю.

Виходячи із того, що ці речі і документи мають вважатися тимчасово вилученим майном, до нього застосовні загальні правила арешту майна. Утім, у доктрині вказується, що аналіз положень ст. 298-3 КПК України дає змогу стверджувати, що законодавець дійсно не вимагає від сторони обвинувачення звертатися до слідчого судді з клопотанням про арешт речових доказів у вигляді речей і документів, що є знаряддям або засобом вчинення кримінального проступку чи безпосереднім предметом посягання. Така позиція законодавця, насамперед, зумовлюється спрощеною формою досудового розслідування кримінальних проступків та принципом процесуальної економії [4, с. 113]. Деякі слідчі судді таку практику підтримують, посиляючись на те, що «беручи до уваги, що в рамках кримінального провадження №12020165480000329 досудове слідство здійснюється у формі дізнання, враховуючи наведені вимоги абзаців 1, 2 ч. 1 ст. 298-3 КПК України, слідчий суддя приходить до переконання, що правові підстави для задоволення поданої скарги у слідчого судді відсутні, оскільки нормами чинного КПК України не передбачено обов'язку дізнавача звертатися до слідчого судді з клопотанням про арешт майна відносно майна, яке було вилучено в результаті дізнання щодо кримінального проступку» [5]. Проте, є й інше розуміння потреби у накладенні арешті майна: «ОСОБА_2 в ході огляду місця події надав для перевірки завідомо підроблений документ на деревину, а саме товаро-транспортну накладну ЗКГ № 230285 від 23.04.2021 року, що видана ДП «Довжанське ЛМГ». 06 травня 2021 року в ході огляду предмета – товаро-транспортної накладної ЗКГ № 230285 від 23.04.2021 року останню вилучено та упаковано в паперовий конверт... Об'єктивна сторона кримінального правопорушення виражається у використанні завідомо підробленого документа. Згідно клопотання, таким документом є товаро-транспортна накладна ЗКГ № 230285 від 23.04.2021 року,

яку вилучено 06 травня 2021 року від ОСОБА_2 в ході огляду предмета. Подане клопотання мотивоване тим, що вказаний речовий доказ необхідний для проведення експертиз та слідчих дій. З огляду на викладене, клопотання в частині накладення арешту на товаро-транспортну накладну ЗКГ № 230285 від 23.04.2021 року підлягає до задоволення з огляду на потребу досудового розслідування» [6]; «з метою запобігання можливості приховування, пошкодження, псування, зникнення, втрати, знищення, використання, перетворення, пересування, передачі, відчуження вказаного майна, яке оглянуте та вилучене дізнавачем у відповідності до ч. 2 ст. 170, ч. 2 ст. 167 КПК України та передане на відповідальне зберігання до Богуславського ВП Миронівського відділу поліції ГУНП в Київській області, для збереження речових доказів, необхідно накласти арешт на дане майно для швидкого, повного та неупередженого розслідування, встановлення та притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності» [7].

Слід погодитись із тим, у силу спрощення досудового розслідування у ході дізнання правильним є звільнення сторони обвинувачення від обов'язку звертатися до слідчого судді з клопотанням про накладення арешту на майно в судовому порядку з метою збереження речових доказів [4, с. 114], але для цього, вважаємо, слід дещо змінити положення стосовно зберігання та допущення до матеріалів провадження речових доказів. Слід врахувати при цих змінах і зауваження, що які саме випадки хоча б приблизно мають кваліфікуватися як виключні для повернення володільцеві, не вказано, а це за ставить під сумнів обмеження права особи на вільне володіння своїм майном «на умовах, передбачених законом», як того вимагає Протокол 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [8, с. 11]. Отже, у перспективі слід відійти від малозрозумілої презумпції «неповернення» володільцеві речей до розгляду провадження про кримінальний проступок по суті в суді. Для цього доречно передбачити правило, що «вилучені речі і документи повертаються володільцеві після їх огляду, якщо це не зашкодить досудовому розслідуванню». Відповідно, якщо буде допущено бездіяльність, то володілець матиме можливість її оскаржити на п. 1 ст. 303 КПК України. Але це правило має торкатися тільки речей і документів, що є знаряддям та/або засобом вчинення кримінального проступку чи безпосереднім предметом посягання, виявлені під час затримання, особистого обшуку затриманої особи або огляду речей (про що, до речі, слід внести зміни також і до ст. 16 КПК України).

У інших випадках на тимчасово вилучене майно арешт має накладатися у загальному порядку.

Отже, абзац третій ч. 1 ст. 298-3 КПК України доречно викласти у редакції трьох абзаців:

«Вилучені речі і документи, що є знаряддям та/або засобом вчинення кримінального проступку чи безпосереднім предметом посягання, виявлені під час затримання, особистого обшуку затриманої особи або огляду речей, повертаються володільцеві на наступний робочий день після їх огляду, якщо це не зашкодить досудовому розслідуванню. Відмова у поверненні або бездіяльність дізнавача, прокурора можуть бути оскаржені слідчо-м судді.

Залежно від результатів розгляду вилучені речі та документи у встановленому порядку конфіскують або повертають володільцеві, або знищують.

У разі вилучення речей і документів, які не є знаряддям та/або засобом вчинення кримінального проступку чи безпосереднім предметом посягання, питання про їх арешт обов'язково вирішується у порядку, передбаченому статтями 170–173 цього Кодексу».

Список використаних джерел

1. Беспалько І. Л. Особливості кримінального процесуального доказування щодо кримінальних проступків під час досудового розслідування. *Юридичний бюлетень*. 2021. Вип. 18. С. 178–187.

2. Досудове розслідування кримінальних проступків : метод. рек. С. С. Чернявський, М. С. Цуцкірідзе, Р. М. Дударець та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 160 с.

3. Гловюк І. Особливості доказування у кримінальних провадженнях щодо кримінальних проступків: теорія і практика. *Сучасні тенденції розвитку кримінальної юстиції в Україні* : колективна монографія / І. Серкевич, Н. Устрицька, В. Навроцька та ін.: за ред.: І. Гловюк, Н. Лашук. Львів : ПП «Видавництво «БОНА», 2021. 388 с. С. 253–283.

4. Воробей А. О. Проблемні питання та перспективи вдосконалення спрощеного досудового розслідування. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. № 1. С. 111–115.

5. ЄДПСП, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93958591>

6. ЄДПСП, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96766249>

7. ЄДПСП, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92686759>

8. Гловюк І., Пономаренко Д. Прогнозовані проблеми застосування законодавства про кримінальні проступки. *Бюлетень ААУ* 2019. № 3 (40). С. 10–12.

Злагода О. В.,

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності,
кандидат юридичних наук, доцент
(Національна академія внутрішніх справ),

Пічкурєнко С. І.,

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності,
кандидат юридичних наук, доцент
(Національна академія внутрішніх справ)

СУБ'ЄКТИ ОПЕРАТИВНОГО ПОШУКУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В СИСТЕМІ МВС УКРАЇНИ

Питання оперативного пошуку фактів кримінальних правопорушень, що вчиняються працівниками органів, які належать до сфери управління МВС України є одними із важливих досліджень у зв'язку з реорганізацією МВС України і створенням ряду правоохоронних органів та перерозподілу між ними завдань та обов'язків, щодо пошуку фактів кримінальних правопорушень, що вчиняються працівниками органів, які належать до сфери управління МВС України.

На сьогодні в Україні створена система суб'єктів правоохоронних органів, які зобов'язані у межах своїх повноважень відповідно до законів, що становлять правову основу їх оперативно-розшукової діяльності, вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення кримінальних правопорушень та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, здійснювати профілактику правопорушень в системі МВС України або в органах, які належать до сфери управління МВС України.

Система суб'єктів оперативного пошуку фактів кримінальних правопорушень, що вчиняються працівниками органів, які належать до сфери управління МВС України включає правоохоронні органи України, які наділені правом здійснення оперативно-розшукової діяльності і згідно нормативно-правових актів зобов'язані протидіяти кримінальним правопорушенням, що вчиняються працівниками органів, які належать до сфери управління МВС України.

Правоохоронні органи – органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро

України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [1].

Суб'єкти оперативно-розшукової діяльності є [2]:

- Національної поліції - підрозділами кримінальної та спеціальної поліції;

- Державного бюро розслідувань – оперативними, оперативнотехнічними, внутрішнього контролю, забезпечення особистої безпеки;

- Служби безпеки України - контррозвідкою, військовою контррозвідкою, захисту національної державності, спеціальними підрозділами по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю, оперативнотехнічними, внутрішньої безпеки, оперативного документування, боротьби з тероризмом і захисту учасників кримінального судочинства та працівників правоохоронних органів;

- Служби зовнішньої розвідки України – агентурної розвідки, оперативнотехнічними, власної безпеки;

- Державної прикордонної служби України – розвідувальним органом центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону (агентурної розвідки, оперативнотехнічним, власної безпеки), підрозділами забезпечення внутрішньої безпеки та власної безпеки, оперативного документування, оперативнорозшуковими та оперативнотехнічними;

- управління державної охорони - підрозділом оперативного забезпечення охорони виключно з метою забезпечення безпеки осіб та об'єктів, щодо яких здійснюється державна охорона;

- органів доходів і зборів - оперативними підрозділами податкової міліції та підрозділами, які ведуть боротьбу з контрабандою;

- органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України;

- розвідувального органу Міністерства оборони України – оперативними, оперативнотехнічними, власної безпеки;

- Національного антикорупційного бюро України – детективів, оперативнотехнічними, внутрішнього контролю.

Таким чином до системи суб'єктів оперативного пошуку фактів кримінальних правопорушень, що вчиняються

працівниками органів, які належать до сфери управління МВС України на сьогодні відносяться:

- Національне антикорупційне бюро України;
- Державне бюро розслідувань;
- Служба безпеки України ;
- Національна поліція України [6];
- Бюро економічної безпеки України [7].

Кожен з вказаних правоохоронних органів згідно спеціальних нормативно-правових актів забезпечує протидію злочинності в системі МВС України по напрямках:

- протидія корупції серед вищих посадових осіб органів і підрозділів системи МВС України [3];
- протидія кримінальним правопорушенням, що вчиняються працівниками системи МВС України, які не підслідні Національному антикорупційному бюро України та Служби безпеки України [4];
- протидія терористичної діяльності, щодо працівників системи МВС України [5];
- протидія втягування працівників системи МВС України у злочинну діяльність [6] ;
- захист економічних інтересів системи МВС України [7].

Список використаних джерел

1. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23.12.93 № 3781-XII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text>
2. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
3. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1698-VII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>
4. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12.11.2015 р. № 794-VIII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>
5. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>
6. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>
7. Про Бюро економічної безпеки України Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>

Іваницький С. О.,
професор кафедри економічної безпеки
та фінансових розслідувань,,
доктор юридичних наук, доцент
(Національна академія внутрішніх справ),

Іваницька В. В.,
головний спеціаліст
відділу з питань адміністративної відповідальності
та антикорупційної експертизи
Головного управління кримінальної юстиції,
Директорату правосуддя та кримінальної юстиції,
кандидат юридичних наук
(Міністерство юстиції України)

ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ ТА ДЕРЖАВНОЇ АУДИТОРСЬКОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ПЛАНОВИХ ВИЇЗНИХ РЕВІЗІЙ

Поширеним засобом виявлення Державною аудиторською службою України порушень під час використання публічних фінансових ресурсів є проведення інспектувань у формі планових виїзних ревізій.

Практика проведення згаданого засобу державного фінансового контролю свідчить про те, що у державних аудиторів нерідко виникають проблеми, пов'язані передусім із:

- 1) недопущенням ревізорів на територію підприємства, установи, організації, що підлягає перевірці;
- 2) повним або частковим ненаданням працівниками підконтрольного об'єкта документів, необхідних для проведення ревізії.

Щодо першої ситуації можна пригадати чимало резонансних випадків недопуску державних аудиторів до проведення перевірки (АТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України», ДП «Одеський морський торговельний порт», ПАТ «Укрнафта», ПАТ «Чорноморський суднобудівний завод», АТ «Укргазвидобування» тощо), що пов'язано, насамперед, із недостатнім законодавчим забезпеченням механізму реалізації їх повноважень.

У випадку недопущення на територію підконтрольного об'єкта ревізори інколи звертаються за допомогою до органів поліції. Із цього приводу слід зазначити, що у ст. 14 Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» № 2939-XII від 26.01.1993 р. закріплено,

що працівники правоохоронних органів зобов'язані сприяти службовим особам органу державного фінансового контролю у виконанні їх обов'язків; у разі недопущення працівників органу державного фінансового контролю на територію підприємства, установи, організації, відмови у наданні документів для ревізії та будь-якої іншої протиправної дії органи Національної поліції на прохання цих осіб зобов'язані негайно вжити відповідних заходів для припинення такої протидії, забезпечити нормальне проведення ревізії, охорону працівників органу державного фінансового контролю, документів та матеріалів, що перевіряються, а також вжити заходів для притягнення винних осіб до встановленої законом відповідальності.

Через загальний і недостатньо конкретизований характер обов'язку «вжити відповідних заходів для припинення такої протидії, забезпечити нормальне проведення ревізії, ... а також вжити заходів для притягнення винних осіб до встановленої законом відповідальності» його реалізація на практиці є важко здійсненою, адже дії (бездіяльність) щодо недопущення аудиторів до проведення перевірки охоплюються диспозицією ст. 164-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення (перешкоджання працівникам органу державного фінансового контролю у проведенні ревізій та перевірок). Поліція уповноважена складати протокол про вчинення вказаного адміністративного проступку (ст. 255 КУпАП), при цьому його розгляд віднесено до компетенції органів Державної аудиторської служби України (ст. 234-1 КУпАП).

Дрібна адміністративна відповідальність (декілька сотень гривень) на практиці не лякає порушників, адже за результатами ревізії у них нерідко виявляють багатомільйонні зловживання, тому останні продовжують не допускати аудиторів до перевірок.

Щодо другого випадку, пов'язаного із повним або частковим ненаданням працівниками підконтрольного об'єкта документів, необхідних для проведення ревізії, слід зазначити, що вказана поведінка, знов-таки охоплюється ст. 164-2 КУпАП й зумовлена, в тому числі, відсутністю у законодавстві строків надання документів, що запитуються в процесі ревізії. Нерідкими є ситуації, коли групу державних аудиторів забезпечують окремим кабінетом для роботи, офісною технікою, канцелярським приладдям тощо, але документи для перевірки надають частково й дуже повільно. При цьому, постанова про притягнення до адміністративної відповідальності за ст. 164-2 КУпАП часто оскаржується, скасовується адміністративним судом, а провадження у справі закривається.

Вирішення окреслених проблем лежить, насамперед, у площині використання інструментарію та механізмів, що вже застосовуються іншими органами державного фінансового контролю та контролюючими органами. Йдеться, зокрема, про встановлення механізму притягнення до кримінальної відповідальності за перешкоджання діяльності органу державного фінансового контролю, адже нині така відповідальність закріплена за перешкоджання діяльності лише такого органу зовнішнього фінансового контролю, як Рахункова палата (ст. 351-1 КК України).

Окрім того, певний потенціал має інститут адміністративно-го арешту майна, що застосовується податковими органами у випадку недопущення їх співробітників для проведення перевірки (ст. 94 ПК України, ст. 283 КАСУ).

Отже, поширення сфери застосування вказаних правових механізмів на діяльність Державної аудиторської служби України підвищить авторитет її співробітників та результативність їх роботи.

Казначєєв Д. Г.,

доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки,
кандидат юридичних наук, доцент
*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ),*

Бодирєв Д. А.,

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ),*

Остапенко Б. Ю.,

курсант III курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

З моменту започаткування реформ, у сфері поліції виникли певні суперечки щодо доцільності їх проведення. Одна з найголовніших причин реформування – це низький рівень довіри

населення правоохоронним органам, тому задля підвищення цього показника був перш за все прийнятий новий закон «Про Національну поліцію», що прийшов на заміну закону України «Про міліцію». Незважаючи на це, питання щодо правильності цього рішення нікуди не зникло, а навпаки, ще більше стало актуальним.

Для початку треба вказати, що рівень довіри до працівників міліції станом на 2012 рік становив 10% опитуваного населення (дані були проведені соціологічною групою «Рейтинг») [1]. Якщо звернутись до іншого соціологічного опитування, що проводилося Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та соціологічною службою Центру Разумкова у березні–квітні 2012 року, можна дійти висновку, що рівень довіри до працівників міліції тоді становив – 25,9%, негативно відносились – 63,9% опитуваного населення [2].

Дійсно, очевидним стає той факт, що причиною такого відношення до працівників правоохоронних органів одразу слугує, насамперед, їх цинічне ставлення до інших «цивільних» осіб, аморальність поведінки, почуття всюдозволеності, методи роботи і т. д.

Тому, щоб якось змінити таке ставлення громадян до працівників правоохоронних органів та підняття рівня довіри населення були започатковані реформи у цих структурах. Першою спробою такої реформи було прийняття нового закону, який регламентує діяльність поліції, а також оголошення про відмову від системи показників, або як ще називають «Палична система».

«Палична система», або показникова система є основним критерієм оцінки роботи правоохоронних органів, суть її полягає в тому, що міліція, а потім поліція, повинна за відведений строк виконати певний «показник», тобто виконати встановлену кількість процесуальних дій [4, с. 25]. Наприклад: для дільничного показник встановлений у 25 протоколів про адміністративне правопорушення та 1–2 кримінальні справи, у якій він брав участь щодо виявлення порушення, виконання доручень дізнавача та передачі інформації правоохоронним органам.

За виконання цього показника правоохоронні органи отримують преміальні гроші, а через те, що заробітна плата працівника міліції/поліції майже наполовину складається з преміального заробітку, то вони вимушені виконувати «показник» [5]. Проте дана система є такою, що порушує права та свободи інших людей. Адже працівники правоохоронних органів задля того щоб отримати певну грошову винагороду починають оформлювати

вигадані протоколи чи постанови про адміністративні правопорушення.

Для подолання цієї системи показників у частині четвертій статті одинадцятої закону України «Про Національну поліцію» було вказано, що оцінка рівня довіри населення до поліції проводиться незалежними соціологічними службами в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Ця стаття посилається на інший нормативно-правовий акт – «Про затвердження Порядку проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції», а ці соціологічні служби вже визначають цей рівень шляхом опитування [6].

Для порівняння у законі України «Про міліцію» не визначено за яким принципом здійснюється оцінювання рівня довіри населення, такою роботою займалися певні організації, без відповідного посилання. А тому з цього випливає висновок, що міліція не була зацікавлена у ставленні населення до них. Адже на той час показником роботи для правоохоронних органів – була кількість розкритих правопорушень.

Однак слід звернути увагу, що реформа поліції продовжується на сьогоднішній день. Доказом тому може бути не тільки те, що реформування почалося з 2015 року, а відповідний закон щодо цього оцінювання, був прийнятий у 2018 році, але й те, що система показників нікуди не зникла. На сьогоднішній день цей пункт реформування знаходиться у перехідній стадії, адже окрім «паличної системи» також діють норми 11 статті. Ці дві системи оцінювання є суперечними, тим самим впливають один на одного. Вказана суперечність досі обговорюється як серед науковців так і серед практичних працівників. Обговорення цієї теми викликана тим, що повна відміна від показникової системи може призвести до зниження рівня роботи поліцейських.

Отже підсумовуючи все вищезазначене можна зробити висновок, що оцінка діяльності правоохоронних органів та зокрема міліції до початку реформування, визначалася системою показників, що порушувала права та свободи людей, через що довіра до міліції була дуже низька. Після реформування органів внутрішніх справ на заміну застарілій системі стала актуальною система оцінювання шляхом опитування соціологічними організаціями. Але незважаючи на реформу, показникову систему не припинили, адже тепер вона паралельно взаємодіє разом з оцінкою населення. Про доцільність відміни «паличної системи» йдуть спори, адже якщо буде запроваджений перехід на нову систему показників, то рівень роботи та довіри до поліції може зменшитись.

Список використаних джерел

1. Правоохоронні органи України: довіра та оцінки населення, проблеми внутрішньої безпеки та готовність до співпраці: Офіційний сайт соціологічної групи «Рейтинг». URL: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/pravoohranorgany_ukrainy_doverie_i_ocenki_naseleniya_problemy_vnutrenney_bezopasnos_i_gotovnost_k_s.html. (дата звернення 24.09.21)

2. Мельник М. І., Міщенко М. Д. Ставлення населення до правоохоронних органів та судів в Україні. *Українське юридичне товариство*. URL: <http://justice.org.ua/politika-i-pravo-podiji-fakti-komentari/stavlennya-naselennya-do-pravookhoronnikh-organiv-ta-sudiv-v-ukrajini> (дата звернення 24.09.21)

3. Оцінка ефективності роботи поліції в Україні: від «палиць» до нової системи (на прикладі органів досуд. розслідування). Науково-практичне видання / Крапивін Є. О. Київ : Софія-А, 2016. 120 с.

4. Радянські показники чи рівень довіри населення? – як оцінювати поліцію. *Асоціація українських моніторів дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів*. URL: <http://umdp.info/news/radyanski-rokaznyku-chy-riven-doviry-naselennya-yak-otsinyuvaty-politsiyu/> (дата звернення 24.09.21)

5. Про затвердження Порядку проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції : Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 07.02.2018 № 58. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/58-2018-%D0%BF#n10> (дата звернення: 24.09.21).

Карпенко О. М.,

викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки,
капітан поліції

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ВЗАЄМОДІЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ПІД ЧАС ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ ТА БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

Тематика дослідження діяльності правоохоронних органів є надзвичайно актуальною й цікавою в наш час, адже саме ці центральні державні установи стабільно лишаються ключовими в аспекті захисту національної безпеки, захисту прав і свобод громадян, а також безперечно сприяють забезпеченню законності й безпосередньо беруть участь у боротьбі зі злочинністю. Однак, у нормативних актах нашої держави й досі відсутнє чітке тлумачення разом зі встановленим переліком правоохоронних органів. На даний момент лише у Законі України «Про державний захист

працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року № 3781-XII дається хоча б і у власному контексті, проте визначення на нормативному рівні поняття правоохоронних органів: «це органи прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, митні органи, органи охорони державного кордону, органи державної податкової служби, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державної контрольно-ревізійної служби, рибохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції».

Відповідно до положень Конституції, яка є Основним Законом держави, всі органи та організації в державі повинні сприяти запобіганню поширенню злочинності, здійснювати превентивну діяльність щодо злочинних проявів.

Повертаючись до визначеної в назві статті теми, доцільно зазначити трактування застосованого поняття «взаємодії». Найточніше, на думку багатьох науковців, визначення поняття подається у підручнику Плішкіна В. М. «Теорія управління органами внутрішніх справ», де розглядається така взаємодія як форма зв'язку елементів системи, за допомогою якої вони, взаємно доповнюючи один одного, створюють умови для успішного функціонування системи загалом. При цьому взаємодія виявляється не тільки у внутрішньоорганізаційній діяльності системи, але й у зовнішніх її функціях [1, с. 500].

Виділяючи основні напрями взаємодії, зупинитись варто на наступних:

1. Організація реалізації державної політики у сфері боротьби із злочинністю.
2. Удосконалення правової бази боротьби із злочинністю.
3. Профілактика злочинів та інших правопорушень.
4. Забезпечення громадського порядку та громадської безпеки.
5. Розшук та затримання злочинців.

Також виділимо основні форми взаємодії, безпосередньо під час реалізації державної політики боротьби із злочинністю:

- а) розробка та реалізація спільних планів, програм боротьби зі злочинністю;
- б) проведення спільних засідань колегій як Міністерств так і Відомств, що взаємодіють, оперативних нарад керівників, а також їх структурних підрозділів з метою розгляду найбільш актуальних проблем правоохоронної діяльності, прийняття

необхідних рішень, що пов'язані з реалізацією державних програм боротьби із злочинністю;

в) створення спільних робочих груп представників правоохоронних органів для вивчення окремих проблем боротьби зі злочинністю та закономірного вдосконалення механізмів щодо їх вирішення.

г) спільна підготовка та подання до підрозділів як відділу зв'язків з громадськістю, так і безпосередньо органів влади країни, узагальнених даних про стан криміногенної ситуації, а також дієвих пропозицій щодо заходів з її поліпшення.

Організація здійснення взаємодії полягає:

а) на державному рівні – між центральними апаратами МВС, СБУ, Міністерства юстиції, Державного митного комітету, Національної гвардії, Міністерства оборони;

б) на обласному рівні – між головними управліннями, управліннями МВС України в областях, містах;

в) на міському та районному рівні – між головними управліннями: управлінь МВС України, міськими, районними та міжрайонними відділами СБУ, митницями та, наприклад, митними постами, підрозділами Прикордонних військ, Національної гвардії та Збройних Сил України.

Підсумовуючи, зазначити хочеться ще й те, що ефективна боротьба із злочинністю та безпосередньо ефективна їй протидія постають можливими не тільки за чіткої взаємодії всіх структур та відомств Міністерства Внутрішніх справ, але й за чіткої взаємодії, фактичної співпраці органів поліції з іншими суб'єктами, діяльність яких спрямована на запобігання злочинності. Однак, в сучасному світі, аналізуючи становище засад партнерства та рівень довіри населення до поліції на території України, досить важко говорити про чітку взаємодію між певними суб'єктами, наприклад між поліцією та громадськістю чи органами місцевого самоврядування, причиною чого, власне, служить й не повною мірою розвинена для такої взаємодії нормативно-правова база.

Як висновок, попередньо охарактеризувавши форми та можливості взаємодії задля результату, зазначити потрібно ще й наступне: враховуючи нестабільну політичну та економічну ситуацію в Україні, а також постійні прояви організованої злочинності, є досить актуальна необхідність подальшого укріплення нормативно-правової та матеріально-технічної бази щодо організації взаємодії правоохоронних органів України у протидії злочинності та забезпеченні законності.

Список використаних джерел

1. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ : підручник / В. М. Плішкін; за заг. ред.к.ю.н. Ю. Ф. Кравченка. К. : НАВСУ, 1999. 702 с.
2. Інструкція МВС «Про взаємодію правоохоронних та інших державних органів України у боротьбі із злочинністю». Втратила чинність на підставі Наказу Міністерства внутрішніх справ № 35/13/45/41/102/5 (з0204-14) від 20.01.2014.

Комар Ю. М.,

завідувач сектору дактилоскопічних досліджень
відділу криміналістичних видів досліджень
*(Запорізький науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС України)*

ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства особливої актуальності набуває проблема забезпечення ефективної професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ (далі - ОВС), від вирішення якої залежить ефективне і майже безпомилкове виконання ними своїх службових обов'язків. Виховання професійних якостей розглядається в руслі проблеми професіоналізації особистості. Становлення працівника ОВС як професіонала потребує більш чіткого визначення сутності та структури професійних якостей, визначення терміну «професіоналізм».

З'ясування сутності та змісту професіоналізму працівників органів внутрішніх справ було предметом досліджень О. М. Бандурки, В. П. Бакуменка, В. Л. Білоліпецького, С. А. Бублика, В. С. Венедиктова, І. П. Голосніченка, М. І. Іншина, В. С. Медведєва, В. М. Плішкіна, С.С. Сливки, В. О. Соболева та інших вчених та науковців. Однак, незважаючи на численні дослідження, багато питань в цій сфері залишаються не вирішеними, що не може негативно не позначатися на рівні забезпеченості прав і свобод людини в державі.

Так, наприклад, В. С. Венедиктов та М. І. Іншин під професіоналізмом працівника органів внутрішніх справ розуміють сукупність знань, вмінь і навиків, а також ділових, особистісно-психологічних і моральних його якостей, які дозволяють останньому вміло виконувати службові функції на певних посадах в органах та підрозділах системи МВС України [1, с. 91].

Професіоналізм, на думку Е. Е. Симанюка, це інтегральна якість суб'єкта праці, що характеризує продуктивне виконання професійних завдань, яке зумовлене творчою самодіяльністю і високим рівнем професійної само актуалізації [2, с. 24].

А. К. Маркова визначає два види професіоналізму: 1) «нормативний професіоналізм» є сукупністю особистісних характеристик людини, необхідних для успішного виконання праці; 2) «реальний професіоналізм» – відображає факт володіння людиною необхідним нормативним набором психічних якостей, коли професіоналізм стає внутрішньою характеристикою особистості [3, с. 31].

Виділяться такі основні рівні професіоналізму:

1) до професіоналізм (людина вже працює, але не має повного набору якостей справжнього професіонала);

2) професіоналізм (людина – професіонал, тобто стабільно працює і виконує усе, що від неї вимагається);

3) суперпрофесіоналізм (творчість, особистісний розвиток, вершина професійних досягнень);

4) непрофесіоналізм, псевдопрофесіоналізм (зовні досить активна діяльність, але при цьому людина або робить багато «браку» у роботі, або сама деградує як особистість);

5) післяпрофесіоналізм (людина може виявитися «професіоналом у минулому», «екс-професіоналом», а може – наставником для інших) [3, с. 27].

Отже, професіоналізм працівника ОВС – це здатність працівника органів внутрішніх справ, колективу працівників визначати з урахуванням умов і реальних можливостей найбільш ефективні шляхи та способи реалізації поставлених перед ними правохоронних завдань у межах нормативно визначених повноважень.

Під професійним становленням працівника ОВС розуміють процес прогресивної зміни його особистості внаслідок соціальних впливів, професійної діяльності і власної активності, спрямованої на самоудосконалення і самоздійснення. Становлення обов'язково передбачає потребу у розвитку і саморозвитку, можливість і реальність її задоволення, а також потребу у професійному самозбереженні [4, с. 29]. Професійне становлення – це формування професійної спрямованості, компетентності, соціально значущих та професійно важливих якостей і їх інтеграція, готовність до постійного професійного зростання, пошук оптимальних прийомів якісного і творчого виконання діяльності у відповідності до індивідуально-психологічних особливостей людини [4, с. 30].

Основними умовами розвитку загальних і спеціальних професійних якостей є:

- активне, позитивне ставлення до своєї професійної діяльності, схильність до оволодіння її вимогами;
- наявність під час діяльності сприятливих для її виконання психічних станів, наприклад, стану зацікавленості, зібраності, позитивного самопочуття тощо;
- достатній рівень знань, умінь і навичок у відповідній галузі;
- наявність таких характерологічних рис, як працьовитість, організованість, самостійність, цілеспрямованість, наполегливість.

У процесі набуття професійних якостей неабияке значення має і особистісний розвиток. Професіоналізм, як психологічне та особистісне утворення, характеризується не стільки професійними знаннями, навичками, а скільки здатністю до постановки та вирішення професійних завдань, особливим розумінням дійсності.

Професійне становлення не може формуватися лише на основі провідної діяльності. Важливе місце у цьому процесі посідає розвиток у працівника ОВС загальних та спеціальних здібностей, а також ставлення до професії, усвідомлення її ресурсів та обмежень, особистий досвід, індивідуальне бачення засобів діяльності, методологічні установки і норми професійного мислення. У професійній діяльності працівників ОВС можна виділити такі основні елементи: пізнавальну, конструктивну, організаційську та комунікативну діяльність. Зрозуміло, в реаліях кожен з цих структурних компонентів не зустрічається в чистому вигляді: всі вони функціонують в органічній єдності. Важливо підкреслити, під час професійної діяльності у працівників повинні бути формовані такі вихідні особливості, які сприятимуть ефективному виконанню ними своїх функціональних обов'язків. Однак здібності людей неоднакові. Різні й темпи їх розвитку.

Відтак, для розвитку професійних здібностей необхідно, по-перше, під час відбору на службу й розстановки кадрів досліджувати їх потенційні можливості, а по-друге, цілеспрямовано, з певним урахуванням специфіки майбутньої діяльності та потенційних можливостей особи розвивати необхідні якості майбутнього фахівця в тій або іншій сфері діяльності.

Навіть поверхневий аналіз основних психологічних особливостей та структурних елементів професійної діяльності

працівника ОВС показує, наскільки складна і багатогранна його діяльність. Вона висуває до нього безліч різних вимог, серед яких одне з найважливіших – володіння розвиненими професійно значущими якостями особистості.

Професійний розвиток людини – процес, унаслідок якого відбувається зміна якості людини як професіонала, перехід від одного її професійного стану до іншого, вищого. Іншими словами, це процес у ході якого людина як професіонал досягає професійної зрілості, стає професійно вищою.

Професійний розвиток вважається досить складним процесом, що має циклічний характер. Це означає, що людина не тільки удосконалює свої знання, вміння та навички, розвиває професійні здібності, але й може зазнавати й негативного впливу професійної діяльності, який призводить до появи різного роду деформацій і станів, що знижують не тільки її професійні успіхи, але й негативно виявляються й у «позапрофесійному» житті [5, с. 249]. Також відсутність в працівника ОВС достатнього рівня розвитку вольових якостей приводить до таких негативних проявів як імпульсивність, невміння володіти собою, боягузливість, зайва емоційність, тощо. Такий працівник не тільки не може якісно виконувати професійну справу, а й може потрапити під вплив злочинців, що не сумісно з виконанням своїх обов'язків.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що професійне становлення працівників органів внутрішніх справ – це формування професійної спрямованості, компетентності, соціально значущих та професійно важливих якостей, готовність та бажання до постійного професійного зростання, повага до особистості іншої людини, доброзичливість, ефективність і професіоналізм, дотримання принципів законності й верховенства права, відповідальність, а також пошук оптимальних прийомів якісного і творчого виконання діяльності у відповідності до індивідуально-психологічних особливостей людини.

Список використаних джерел

1. Венедиктов В. С., Іншин М. І. Статус працівників органів внутрішніх справ України як державних службовців : наук.-практ. посібник. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. 188 с.
2. Сыманюк Э. Э. Психологические барьеры профессионального развития личности. Практико-ориентированная монография. М. : Московский психолого-социальный институт, 2005. 252 с.
3. Маркова А. К. Психология профессионализма. М. : «Знание», 1996. 308 с.

4. Зеер Э. Ф. Психология профессий : учебн. пособие. 3-е изд., перераб. и доп. М. : Академический Проект, Фонд «Мир», 2005. 336 с.

5. Психология труда : учеб. для вузов / под ред. А. В. Карпова. М. : Владос-пересс, 2005. 352 с.

Кубарев І. В.,

завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін,
кандидат юридичних наук, доцент
(Донецький державний університет
внутрішніх справ),

Барган С. С.,

викладач кафедри кримінально-правових дисциплін,
аспірант
(Донецький державний університет
внутрішніх справ)

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ АНАЛІЗУ ДОСТОВІРНОСТІ ТВЕРДЖЕНЬ В РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ

Реформування правоохоронних органів, що наразі триває в Україні, має на меті підвищення якості їх діяльності, зокрема ефективності розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. Вирішення цього завдання передбачає озброєння працівників оперативних та слідчих підрозділів дієвими, науково обґрунтованими криміналістичними рекомендаціями з проведення окремих слідчих (розшукових) дій, в тому числі й допиту, без якого не відбувається жодне розслідування. Особливої актуальності набуває подальша наукова розробка ознак неправдивих свідчень, що обумовлено суттєвим зниженням активності громадян у наданні допомоги правоохоронним органам. В цьому плані перспективним напрямком є запозичення досягнень психолінгвістики у виявленні обману, зокрема, шляхом використання методики аналізу достовірності тверджень.

Так, з метою визначення когнітивних ознак неправди, німецький фахівець з судової психології У. Ундойч (U. Undeutsch) розробив методику під назвою «Statement Validity Assessment» («Аналіз достовірності тверджень»), на підставі якої досліджується рівень впевненості особи у наданих показаннях і встановлюється баланс між наративами та її психоемоційним станом [1, с. 105].

Відповідно до цієї методики правдива розповідь обов'язково розпочинається з передісторії, в межах якої визначаються обставини, що передували злочину. Потім за логічною послідовністю оповідач зупиняється на подіях, що виникли в момент вчинення суспільно небезпечного діяння. На завершення увага слухачів привертається до обставин, сформованих внаслідок вчинення кримінального правопорушення. У підсумку на рівні підсвідомості всі частини оповідання узгоджуються у вигляді схеми «до», «підчас» і «після» вчинення відповідного злочину. Водночас обсяг кожної частини нарративу повинен відповідати вимогам збалансованості змісту, тобто мати у своєму складі порівняно однакову кількість значущих і несуперечливих повідомлень, що найбільш типово саме для правдивих тверджень.

Запропонована У. Ундойчем методика аналізу достовірності тверджень ґрунтується на вивченні особливостей взаємозв'язку психоемоційного стану та висловлених нарративів. Для забезпечення її придатності до практичного застосування було виокремлено 19 критеріїв, згрупованих у чотири структурних блоки, які безпосередньо вказують на правдивість чи недостовірність інформації. Перший блок, до якого віднесено логічну побудову повідомлення, його структурованість, наявність або відсутність доповнень – розкриває загальну характеристику нарративу. Другу (змістовну) групу класифікації становлять такі складові як: лінгвістична специфіка викладу відомостей про подію, словесний опис взаємодії, якості відтворення розмов і раптових моментів минулого. Третій (мотиваційний) блок відображає наявність факторів поганого запам'ятовування інформації, чисельності розгорнутих подробиць, зайвого уточнення, незвичних асоціацій, сумнівів щодо повідомленого, постійного прагнення змінити свідчення, самоприниження, активного виправдання себе або сторонніх осіб, висловлення заяв про свій психічний стан та суб'єктивної оцінки психічного стану оточуючих. Остання (контекстна) група поєднує елементи щодо власне минулої події, розкриваючи подробиці, які характеризують не лише факт її виникнення, але й інформують про настання певних наслідків [4, с. 58–63]. При оцінці отриманих показань в кожному блоці робиться відмітка про їх відповідність або невідповідність перерахованим критеріям, на підставі чого за загальною кількістю збігів складається висновок про правдивість повідомлення.

В той же час наведена методика не враховує емоційної складової допиту, яка є важливим маркером правдивості показань особи. Так, В. О. Образцов справедливо зазначає, що емоційна

забарвленість розповіді має не менш вагоме значення для оцінки правдивості, так як під час спілкування неможливо планомірно відображати навіть заздалегідь сплановане і багаторазово відпрацьоване вираження того психоемоційного стану, який притаманний всім людям, відомості яких є цілком щирими та достовірними. Відсутність гармонійного балансу між емоціями та змістом висловів свідчить про сумнівну якість отриманої інформації [2, с. 111–112]. У випадку повідомлення завідомо неправдивих відомостей у психоемоційному стані оповідача спостерігаються такі когнітивні особливості як: брак уяви та неможливість логічної побудови подробиць власного наративу (опису дій в хронологічний послідовності); відсутність або слабкий вираз емоцій; неприродне доповнення справжніх подій тими обставинами, на що в дійсності увага взагалі не звертається в силу їх несуттєвого значення; повторювання однакових за змістом тез у відповідь на різні типи запитань, щоб не заплутатись у вигаданій версії перебігу подій; всіляке уникнення деталізації подробиць, які легко перевірити; приховування певної частини даних, які можуть зашкодити переконливості власної історії [3, с. 37].

Таким чином, використання методики аналізу достовірності тверджень є науково обґрунтованим способом встановлення факту свідомого спотворення інформації. Розглянута методика є досить корисною, але потребує використання у комплексі з іншими практиками виявлення неправдивих свідчень. Крім того існуючі на сьогоднішній час підходи до виявлення недостовірності показань потребують подальшої конкретизації, що дозволить значно підвищити ефективність діяльності правоохоронних органів при проведенні досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел

1. Undeutsch U. The development of statement reality analysis. In J. C. Yuille (Ed.), NATO Advanced Science Institutes series. Series D: Behavioural and social sciences, 1989. Vol. 47. P. 101–119.
2. Образцов В. А., Богомолова С. Н. Криминалистическая психология. Москва : Юнити-Дана, Закон и право, 2002. 448 с.
3. Nicklaus & Stein. The Role of Linguistics in Veracity Evaluation. *International Journal of Language & Law*. Vol. 9. 2020. P. 23–47.
4. Багмет А. М., Гусев А. Н., Енгальчев В. Ф., Кравцова Г. К., Седин В. И., Холопова Е. Н. Методика выявления признаков достоверности/недостоверности информации, сообщаемой участниками уголовного судопроизводства (по видеозаписям следственных действий и оперативно-разыскных мероприятий) : науч.-практ. пособ. Москва : ФГБУ ГНЦ ФМБЦ им. А. И. Бурназяна ФМБА России, Академия СК России, 2017. 130 с.

Лопасєва О. М.,
старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА ЯК СКЛADOVA ПІДГОТОВКИ КАДРІВ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Практична підготовка поліцейських характеризується низкою особливостей, які необхідно враховувати під час викладання вогневої підготовки для курсантів у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання. В наш час злочинності професія поліцейського є дуже важливою, з огляду на те, що вони повинні боротись проти злочинності, мають бути практичні та досконалі методи підготовки таких кадрів для подальшого несення служби. Ключовим предметом є вогнева підготовка через те, що це наше життя.

На сьогоднішній день злочинність в нашій країні занадто висока, більша частина злочинів пов'язана з вогнепальною зброєю, її незаконне зберігання, в більшості випадків використання її проти працівників Національної поліції. Причинами цього є криміналізація суспільства, нелегальний та легкий доступ до зброї, погіршення суспільно-політичних та фінансових ситуацій. Тому дуже важливим є те, щоб майбутні працівники Національної поліції добре володіли навичками поведінки з вогнепальною зброєю.

Дуже частою проблемою у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання є те, що вогнепальної зброї та боеприпасів не завжди вистачає для всіх майбутніх поліцейських, їх використовують для проведення практичних стрільб, та начальних стрільб. Дуже часто через не знання та невміння поводитись з навчальною та бойовою зброєю, вона приходить у не справність, і тому її катастрофічно мало.

На мою думку основною проблемою є те, що для різних категорій поліцейських йде різне навантаження на вогневу підготовку. Для таких як превентивна діяльність, кримінальна поліція йде більше часу на тиждень для вогневої підготовки, а для слідчих такої підготовки менше. Але, це логічно через те, що частіше за все зі зброєю стикаються патрульні та дільничні офіцери.

Прийшовши у такий заклад кожен із нас повинен був замислитись про подальше своє життя як офіцера так і поліцейського.

Слід звернути увагу на той факт, що підготовка працівників поліції у навчальних закладах за кордоном і в Україні, звичайно, відрізняється, що пов'язано з багаторічним формуванням окремих освітянських моделей[1, с. 15]. В момент навчання майбутніх правоохоронців привчають правильному поведженню з вогнепальною зброєю, навчають як правильно використовувати, як ефективніше застосовувати зброю в екстремальних ситуаціях, навчають як швидко дістати пістолет з кобури зняти запобіжник, звести курок та розпочати вогонь, навчають стрільбі з коротких дистанцій, з середніх, та дальніх, з переміщенням, на коліні, лежачи. Адже самі ці навички розвивають швидкість приведення в дію вогнепальної зброї, аби у подальшому зберегти своє життя та життя людей, яким загрожує озброєна особа.

Згідно зі сталими світовими стандартами підготовка майбутніх працівників правоохоронних органів має включати в себе використання значної кількості активних методів навчання. До таких можна віднести дискусійні методи, ігрові методи, тренінги, імітаційні вправи. Зазначені методи все частіше запроваджуються в закладах і доволі непогано, адже вони допомагають легше засвоювати матеріал, та легше тренуватись.

Саме за допомогою таких методів навчання відбувається психологічна підготовка до використання вогнепальної зброї, та найважливіших моментів застосування зброї. В процесі підготовки майбутні правоохоронці стикаються з різними проблемами, насамперед це психологічні, страх застосування зброї, страх стріляти, або взагалі психологічна не готовність до пострілу, боязнь віддачі після пострілу, або самого звуку пострілу. У реальних умовах є небезпека ураження вогнепальною зброєю, результат поєдинку вирішують долі секунди. Тому морально-психологічній підготовці працівників Національної поліції України необхідно приділяти постійну увагу [2, с. 110].

Слід звернути увагу на такий компонент підготовки майбутніх працівників правоохоронних органів, як використання в освітньому процесі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій взагалі та технологій дистанційного навчання зокрема. Адже на теперішній час пандемії це досить актуально, тому що деякі курсанти мають слабкі навички зі знання інформаційних технологій.

До основних нормативно правових актів, які регламентують службу підготовку, можна віднести: Наказ № 50 від 26.01.2016 «Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України» [3]. Він регламентує види службової підготовки, та компетентність кожної з видів підготовки. На мою думку наказ потрібно доповнити дещо, і ввести до вогневої підготовки, крім наказів про заходи безпеки, використання і застосування зброї, варто додати більше практичних навичок для майбутніх поліцейських. Практичні стрільби це дуже корисно для навичок прицільної стрільби, та взагалі. Також доцільно було б кожного місяця проводити командно-штабні навчання на полігонах.

Отже, беручи до уваги вище викладене, можу сказати наступне, в Національній поліції та закладах для підготовки майбутніх кадрів повинна бути база, тобто основа для вогневої підготовки. Певна вогнепальна зброя, боєприпаси. Необхідно продовжити практику залучення працівників практичних підрозділів до проведення навчальних занять, широко застосувати в освітньому процесі методи активного навчання, що дозволить поліпшити ідентифікацію та запам'ятовування навчального матеріалу, сприятиме його цілеспрямованій практичній реалізації та зробить освітній процес більш результативним. Також доцільно додати більше практичних стрільб, для здобуття навичок якісної стрільби.

Список використаних джерел

1. Сокурєнко В. В. Деякі напрями вдосконалення підготовки майбутніх працівників правоохоронних органів у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання. *Донецький юридичний інститут: 55 років на теренах освіти і науки* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 13 травня 2016 р.). Кривий Ріг. 2016. С. 14–17. URL: [https://repo.dli.donetsk.ua/bitstream/123456789/1563/1/36ірник№2\(56\)2016-168-171.pdf](https://repo.dli.donetsk.ua/bitstream/123456789/1563/1/36ірник№2(56)2016-168-171.pdf)
2. Лопаєва О. М. Сучасний підхід до навчання поліцейських діям в екстремальних умовах. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 1. С. 110–113. URL: www.lsej.org.ua/1_2018/1_2018.pdf
3. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України: Наказ МВС України № 50 від 26 січня 2016 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0260-16>

Луценко Ю. В.,
кандидат юридичних наук, доцент
(Рада національної безпеки і оборони України),

Тарасюк А. В.,
доктор юридичних наук, доцент
(Державне бюро розслідувань)

ПРОТИДІЯ НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

З метою протидії нелегальній міграції як загрозливому суспільно небезпечному явищу держава розробляє стратегію і тактику такої протидії. Внаслідок того, що Україна одночасно є державою походження, призначення та транзиту мігрантів, територією різнохарактерних, різноспрямованих та різномасштабних міграційних потоків забезпечення державного регулювання у сфері міграції є складним завданням, розв'язання якого потребує комплексного, системного підходу, належного фінансування, кадрового та наукового забезпечення.

Важливе значення у здійсненні державної міграційної політики та виконання державними органами повноважень у згаданій сфері має чинне законодавство.

При цьому заходи України у сфері боротьби з нелегальною міграцією не можуть бути ефективними без співробітництва з іншими державними та міжнародними організаціями, що працюють у зазначеному напрямі.

У свою чергу, Україна бере активну участь у міжнародних ініціативах, що стосуються протидії нелегальній міграції та торгівлі людьми. Ключовим напрямом міжнародно-правового співробітництва України в міграційній сфері є співробітництво з ЄС, основи якого закладено Розділом III «Юстиція, свобода та безпека» Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і під впливом якого суттєвим чином було вдосконалено міграційне законодавство України.

Чисельність незаконних мігрантів, які перебувають на території України, залежить від ситуації як у країнах походження, так і в Україні. У зв'язку з пандемією COVID-19 та внаслідок військових дій на Сході держави маршрут переправлення мігрантів до Західної Європи територією України став ще більш небезпечним і менш прийнятним для використання переправниками. Водночас посилення прикордонного та внутрішнього міграційного

контролю призвело до зростання кількості затримань незаконних мігрантів та їх примусового видворення. Внаслідок цього загальна чисельність іноземців, які перебувають на території України без документів, за останній період дещо зменшилася.

Іноземці без достатніх правових підстав для перебування в Україні сконцентровані, як правило, у великих містах та освітніх центрах, зокрема в містах Київ, Одеса, Харків, де більше можливостей знайти житло і роботу, де є об'єднання співвітчизників, які можуть надавати підтримку. Саме це стає важливими чинниками вибору маршруту пересування територією України, тимчасового, а іноді й тривалого перебування в країні.

Також необхідно звернути увагу, що на фоні поширення у світі захворюваності на COVID-19 загрозами безпеці України та її міжнародному іміджу є діяльність членів злочинних угруповань, які спеціалізуються на налагодженні каналів нелегальної трудової міграції українців до країн ЄС та фальсифікаціях документів про результати тестів на COVID-19, що є умовою потрапляння за кордон.

Зокрема, останнім часом набули масового характеру факти протиправної діяльності агентств із працевлаштування за кордоном, які пропонують клієнтам оформлення фіктивних довідок з негативними результатами ПЛР-тестування, а також факти сприяння незаконному перетину державного кордону для легалізації у країнах ЄС на підставі фальсифікованих документів щодо працевлаштування за кордоном. Як наслідок, посилюється вербувальна вразливість громадян України, що стають об'єктами кримінального переслідування правоохоронних та спеціальних органів іноземних країн.

Так, у березні 2021 р. працівниками Прикордонної служби Республіки Польща затримано 3 громадянина України, які виготовляли фіктивні документи для легалізації осіб у Республіці Польща, та 12 громадян України, які планували виїхати до Чехії за польськими трудовими візами. У квітні ц. р. у м. Варшава, Лодзь та Бидгощ (всі – Республіка Польща) затримано 8 громадян України, які виготовляли фіктивні документи для працевлаштування співвітчизників. У травні п.р. працівники Прикордонної варті Республіки Польща затримали 23 громадянина Польщі та 5 України, які організували незаконний канал переправлення осіб шляхом оформлення фіктивних запрошень до Польщі.

Також необхідно відмітити, що діяльність каналів незаконної міграції фактично не можлива без залучення до їх функціонування

корумпованих посадових осіб органів державної влади та управління, правоохоронних органів, підприємств, установ, організацій (усіх форм власності), які реалізують державну політику в міграційній сфері.

Так, за результатами вжитих СБ України заходів з виявлення та припинення корупційних правопорушень у середовищі службових осіб органів ДМС України у 2020 р., а також протягом I кварталу 2021 р. розпочато 12 (10 та 2 відповідно) кримінальних проваджень, у яких особам повідомлено про підозру, у т. ч. 9 (7 та 2) – за ст. 368 КК України.

Також органами безпеки у 2020 році заборонено в'їзд на територію України 4 іноземним громадянам, причетним до функціонування каналу нелегальної міграції вихідців з країн підвищеного терористичного ризику. Спільно з ДМС України примусово повернуто 7 та видворено 1 іноземця, які перебували на території України з порушенням міграційного законодавства та можливі причетні до фінансування тероризму.

Лише за 8 місяців 2021 р. за матеріалами СБ України 2 іноземцям, причетним до організації незаконного переправлення осіб через державний кордон України. Спільно з ДМС України видворено 1 іноземця та примусово повернуто 3 представників зазначеної категорії осіб.

За матеріалами СБ України ДМС України скасовано дозволи на імміграцію 3 іноземцям (є членами та притримуються ідеології міжнародних терористичних організацій), які намагалися незаконно легалізуватися на території України шляхом надання підроблених документів.

З метою недопущення використання міжнародного студентського обміну для створення каналів нелегальної міграції МОН України за матеріалами СБУ анульовано 285 запрошень на навчання іноземних студентів та проінформовано дипломатичні (консульські) представництва України за кордоном.

Таким чином, органами державної влади України здійснюється постійна системна робота з протидії незаконній міграції.

Основними тенденціями у сфері незаконної міграції в Україні у 2020–2021 рр. обумовлені такими чинниками: сприяння спецслужб РФ учасникам злочинних угруповань у переправленні іноземців через державний кордон України; збереження складної воєнно-політичної обстановки в південно-східному регіоні України; розгалужена пособницька база як серед жителів прикордонних районів, так і серед представників іноземних діаспор в Україні;

постійне загострення соціально-політичної ситуації в деяких країнах Південної та Південно-Східної Азії, Близького Сходу та Африки, насамперед у Сирії, Туреччині, Афганістані, Ізраїлі; транскордонний характер протиправної діяльності, пов'язаної з незаконним перетинанням мігрантів, та збереження її суттєвої прибутковості; високий міграційний потенціал України за рахунок іноземців, які раніше легально прибули в Україні та ін.

Отже, з огляду на те, що Україна перебуває в новому періоді розвитку міграційних процесів та змін світового порядку, у т. ч. спричиненого коронокризисом, у сфері протидії нелегальній міграції доцільною є реалізація уповноваженими державними органами наступних заходів:

1) удосконалення міграційного законодавства, у т. ч. щодо запровадження кримінальної чи адміністративної відповідальності за укладення фіктивного шлюбу з іноземцями з метою їх легалізації в Україні;

2) напрацювання та прийняття нового законодавства про держслужбовців, військовослужбовців та працівників правоохоронних органів, інших осіб, уповноважених на виконання функцій держави, які набули подвійне громадянство;

3) законодавче обмеження соціальних виплат окремим категоріям біпатридів, які одночасно користуються соціально-економічними благами обох держав (пенсії, інші виплати);

4) напрацювання методології визначення потоків нелегальних мігрантів з/та в Україну, вдосконалення системи збору, обробки та аналізу показників міграційної статистики та її сумісності на міжнародному рівні;

5) завершення облаштування кордонів України, їх зміцнення, у т. ч. із застосуванням комп'ютерних технологій, та проведення відповідної візової політики;

6) якнайшвидше впровадження загальноєвропейської системи контролю за в'їздом/виїздом іноземців із застосуванням фіксації їх біометричних даних, виявлення спроб незаконного переміщення осіб через державний кордон за підробленими документами;

7) удосконалення процедури вирішення подальшої долі іноземців, які звільняються з пунктів тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, але залишаються не ідентифікованими та не мають документів, що можуть допомогти врегулювати їх правовий статус. У разі неможливості їх примусового видворення, має спрацювати механізм надання дозволів

на тимчасове перебування, аби цих людей було включено до правового поля України;

8) завершення роботи з автоматизації процесів Єдиної інформаційно-аналітичної системи управління міграційними процесами та автоматизації процесів Національної системи управління біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства в частині: ідентифікації під час оформлення документів, що посвідчують особу, підтверджують громадянство України чи спеціальний статус особи; а також оперативної ідентифікації фізичних осіб за запитамі компетентних органів;

9) започаткування єдиної системи (із доступом всіх заінтересованих державних та правоохоронних органів) накопичення даних щодо незаконних мігрантів, яких затримували або які зверталися до підрозділів міграційної служби (необхідно передбачити інтеграцію її інформаційних та дактилоскопічних масивів із відповідними системами Держприкордонслужби, МВС, СБ України, Інтерполу, інших закордонних інституцій, що здійснюють боротьбу із злочинністю та тероризмом;

10) створення єдиного державного банку даних щодо юридичних осіб (туристичні агентства, суб'єкти підприємницької діяльності тощо), причетних до нелегальної міграції з метою запобігання їх подальшій протиправній діяльності;

11) сприянні реадмісії та добровільному поверненню мігрантів, вироблення єдиного механізму соціально-економічної та побутової адаптації мігрантів в українське суспільств;

12) проведення Всеукраїнського перепису населення з метою розширення кола підходів для оцінки неврегульованої міграції та ряд інших заходів.

Медведєва О. В.,
доцент кафедри педагогіки та психології факультету № 3,
кандидат соціологічних наук
(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

СТРАХ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА ГОТОВНІСТЬ ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Гуманістичні тенденції цивілізаційного розвитку продукують численні дискусії щодо правомірності використання поліцією вогнепальної зброї як найсуворішого заходу примусу й гостро ставлять питання щодо «поліцейського свавілля» по всьому світі. Наприклад, за даними організації Small Arms Survey з 2007 до 2012 року щорічно вбивали близько 19 000 чоловік в ході «застосування юридичних заходів впливу» (при контактах з поліцією), а у США від рук поліції дотепер гине близько 1000 чоловік щороку. З щорічного звіту Національної поліції України у 2020 році майже 10 мільйонів викликів отримала Національна поліція України на спецлінію «102», щодоби в державі кожні 2 хвилини вчинявся злочин. Однак, у правоохоронній практиці існує чимало випадків не лише незаконного, а й несвоечасного застосування поліцією вогнепальної зброї, за якими криється не одна трагедія людського життя. Великий резонанс в Україні викликав перший випадок загибелі патрульних поліцейських при виконанні службових завдань у 2016 році у м. Дніпро. А з останніх подій – 15.08.2021 року на Херсонщині під час обслуговування виклику ножові поранення від психічно хворого отримали працівник сектору реагування патрульної поліції та представник служби «103». «Коли поліцейський та медпрацівник зайшли на подвір'я хворий чоловік, виламавши двері, з ножем в руках вибіг назовні та спричинив ножові поранення фельдшеру та 43-річному старшому сержанту поліції. Порушник був роззброєний бійцями роти поліції особливого призначення, які прибули на допомогу», – йдеться у повідомленні НП. Нажаль, за відсутності належної статистики дотепер невідомо скільки працівників поліції загинуло через те, що не змогли використати усі ресурси, передбачені законом для захисту власної безпеки. Отже, аналіз факторів впливу й психологічних підстав, що обумовлюють неготовність працівників поліції до своєчасних дій із застосуванням вогнепальної зброї залишається нагальною науковою та практичною проблемою.

У світі існують суворі міжнародні закони і стандарти, процедурні аспекти та обмеження щодо інтенсивності застосування вогнепальної зброї, що встановлюють як і коли поліція може використовувати силу – перш за все, вести вогонь на ураження. Вони знайшли своє втілення у багатьох національних законодавствах країн світу. Однак, на наш погляд, поряд із правовими механізмами вагому роль відіграють питання легітимації застосування вогнепальної зброї поліцією як на рівні керівництва самої поліції, окремих підрозділів, так і на рівні державних інституцій та суспільства загалом, що в кінцевому рахунку і визначає психологічну готовність до використання зброї пересічним поліцейським.

Наприклад, у практиці роботи поліцейських США застосовується парадигма особистої безпеки («Краще стріляти першим»). У процесі підготовки й навчання курсантів велику увагу приділяють ґрунтовному аналізу причин загибелі поліцейських, щодня демонструють відеозйомки з нагрудних камер або камер в поліцейських машинах, на яких офіцерів, які виявили необережність, б'ють, відбирають у них зброю або вбивають. Практичні заняття побудовані за таким же сценарієм. Під час тренувань демонструють ситуацію, коли після рутинної зупинки машини на трасі підозрюваний несподівано вихоплює зброю і стріляє в поліцейського. Або перехожий, якого патруль окликнув на вулиці, різко розвертається і відкриває вогонь. Ще один поширений урок полягає у тому, що людина з ножем, яку відокремлюють від поліцейського 6 метрів, може кинутися на офіцера і нанести йому кілька ударів ще до того, як поліцейський встигне вихопити зброю. «Існує безліч варіацій подібних тренувальних завдань, але всі вони повинні вселити майбутньому поліцейському одну-єдину думку – зволікання може бути смертельно небезпечним. Так що всіх кадетів вчать, що краще стріляти першим. У середовищі поліцейських існує приказка: краще, щоб тебе судили дванадцять (прим. авт. – присяжних), ніж несли шестеро», – резюмує Сет Стогтон, професор Університету Південної Кароліни, колишній офіцер поліції [1].

У вітчизняній практиці вже тривалий час існує ситуація, за якої поліцейські навіть при реальних загрозах усіляко уникають не лише застосування вогнепальної зброї, а навіть її приведення в дію («Стій, стріляти не буду!»). А у спілкуванні з поліцейськими з різних регіонів й підрозділів доводиться чути: «Нам би такі права, як в Штатах!». Із прийняттям Закону України «Про Національну поліцію» поліцейські отримали набагато більше прав

щодо застосування вогнепальної зброї (ст.ст. 42–46 Закону України «Про Національну поліцію»). Відтепер поліцейський може дістати пістолет лише припускаючи, що він може знадобитися, а будь-який напад дає право спустити курок. Але на фоні начебто вичерпного переліку й чіткіше регламентованих підстав із застосування зброї в українському законодавстві на противагу законодавчому базису США, саме українські поліцейські виглядають більш беззахисними проти повноважень американських копів. І вибір тут невеликий: застосувати вогнепальну зброю, а потім стати учасником кримінального або дисциплінарного провадження навіть тоді, коли необхідність у застосуванні зброї очевидна і не викликає сумнівів, або ж отримати каліцтво чи взагалі загинути. Крім іншого, після інциденту табельна зброя відразу ж вилучається та проводиться службове розслідування, тобто весь цей час поліцейський, який застосував вогнепальну зброю, фактично усувається на період перевірки від виконання службових завдань й перебуває у психологічному статусі «підозрюваного». Як констатує О. Назаренко «неоднозначність оцінки дій співробітників патрульної поліції при застосуванні ними вогнепальної зброї свідчить, що між групами правових норм, що регулюють застосування вогнепальної зброї, виникають суперечності, наслідками яких є необґрунтоване притягнення таких співробітників до відповідальності, в тому числі і до кримінальної» [2]. Наприклад, в реальних умовах завжди є небезпека завдати шкоди іншим особам, оскільки застосування вогнепальної зброї відбувається саме в громадських місцях і фактично небезпека завдати поранення іншим особам (при радіусі пострілу більше 5 м) значно збільшується, що автоматично веде до кримінальної відповідальності стосовно поліцейського. Тож одночасно норми, що регулюють застосування зброї поліцейськими, закріплюють перелік випадків застосування зброї, у тому числі відповідальності за можливі наслідки, які можуть настати в результаті точного дотримання законодавчих приписів. Варто лише згадати події 2016 року, коли від кулі поліцейського під час погоні загинув пасажир BMW. Машина мчала по Києву з максимальною швидкістю, порушуючи правила дорожнього руху і створюючи небезпеку для оточуючих, а водій не реагував на законні вимоги поліцейських зупинитися, у результаті чого був відкритий вогонь. Поліцейський обвинувачувався у навмисному вбивстві і був взятий під варту.

Отже, сьогодні на тлі безперервно зростаючої насильницької злочинності зростає і страх правоохоронців застосовувати зброю, переборюючи по суті більш глибокий страх смерті та інстинкт

самозахисту, а у масовій свідомості міцно закріпилась презумпція винуватості поліцейських. Загалом серед головних змістовних компонентів страху використання зброї можна виділити наступні: компонент відповідальності (страх бути покараним, страх осуду, страх невизначеності щодо законних підстав); морально-етичний компонент (страх гріху, страх провини, страх поранити чи вбити невинних); професійний компонент (страх прийняття рішення, страх неналежної підготовки, поганих навичок стрільби та руху тощо); психосоматичний компонент (всеохоплюючий страх (ступор), поляризація страху – страх вбити, страх померти, страх стріляти, пригнічення волі тощо).

На наш погляд вирішенню назрілих проблем посприяють наступні кроки у даному напрямі: 1) здійснити аналіз практики використання працівниками поліції зброї й неправомірних прикладів аби усунути законодавчі прогалини у сфері застосування вогнепальної зброї й забезпечити інституційні гарантії особистої безпеки правоохоронців; 2) провести наукові дослідження з метою виявлення провідних соціально-психологічних факторів впливу, механізмів, інтенсивності та смислових конструктів, що визначають готовність українських поліцейських до застосування зброї; 3) включити у курси підготовки й підвищення кваліфікації тему «Психологія застосування зброї»; 4) готувати щорічну доповідь поліцейської смертності з метою чесного обговорення історій загиблих поліцейських при виконанні та аналізу причини трагедій аби увічнити службовий подвиг загиблих та пояснити суспільству труднощі протидії злочинності, підвищити рівень довіри та легітимність дій поліції; 5) активно впроваджувати соціально-психологічні програми реабілітації після використання зброї на ураження тощо.

Кожна екстремальна ситуація унікальна, та лише впевнені в тому, що діючи суворо в межах закону, правоохоронці знаходяться під його захистом, вони зможуть гідно забезпечити суспільний правопорядок.

Список використаних джерел

1. Чому американські поліцейські так часто застосовують зброю? BBC NEWS (2 вересня 2020 р.). URL: <https://www.bbc.com/russian/features-53994944>

2. Назаренко О. М. Актуальність використання і застосування вогнепальної зброї працівниками поліції. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України*. : зб. наук. пр. конф. м. Харків, 28 трав. 2021 р. Харків, 2021. С. 160–161. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10622/Aktualnist%20vykorystannia_Nazarenko_2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y/

Мовчан А. В.,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності,
доктор юридичних наук, професор
(Львівський державний університет
внутрішніх справ),

Яблонський Р. С.,
аспірант кафедри оперативно-розшукової діяльності
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» до державних органів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю, віднесено: органи Національної поліції і Служби безпеки України; органи прокуратури України; органи доходів і зборів, органи Державної прикордонної служби України та органи державного фінансового контролю; органи і установи виконання покарань та слідчі ізолятори; розвідувальний орган Міністерства оборони України; Служба зовнішньої розвідки України; Національне антикорупційне бюро України; Бюро економічної безпеки України (з дня оголошення Кабінетом Міністрів України про початок діяльності БЕБ) [1].

Серед державних органів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю, законодавець виділяє органи Національної поліції і Служби безпеки України. У зв'язку з цим доцільно визначитися, які завдання цих органів у протидії організований злочинності.

Після ліквідації спецпідрозділів БОЗ МВС України протидія організований злочинності в основному була покладена на департаменти карного розшуку, захисту економіки, кіберполіції, протидії наркозлочинності Національної поліції. Ці підрозділи виконують різні завдання, серед яких протидія організований злочинності для них має побічний характер. До того ж постановою Кабінету Міністрів України № 841 від 02 вересня 2019 року ліквідовано Департамент захисту економіки як міжрегіональний територіальний орган Національної поліції.

У лютому 2018 року керівництвом Національної поліції прийнято рішення про створення Департаменту стратегічних

розслідувань (далі – ДСР), який має займатися протидією суспільно небезпечним організованим групам і злочинним організаціям (далі – ОГ та ЗО), зокрема, кримінальним авторитетам, які мають вплив на суспільно важливі сфери життя.

Відповідно до Положення про Департамент стратегічних розслідувань, завданням ДСР є реалізація повноважень Національної поліції в частині боротьби з організованою злочинністю, злочинністю в органах державної влади та місцевого самоврядування, протидії корупції, захисту прав і свобод людини і громадянина та об'єктів права власності від протиправних посягань, а саме:

- виявлення, припинення і попередження незаконної діяльності суспільно небезпечних ОГ та ЗО, у тому числі в органах державної влади та місцевого самоврядування, які впливають на криміногенну ситуацію в державі та в окремих її регіонах;

- здійснення оперативно-розшукової діяльності, спрямованої на здобуття інформації про криміногенні процеси в злочинному середовищі, пов'язані з протиправною діяльністю окремих осіб та злочинних угруповань, схеми легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Слід зазначити, що багато напрацьованого спецпідрозділами БОЗ МВС України повернути уже не можливо, а саме: досвідчених працівників, масиви оперативної інформації, негласний апарат тощо.

Зокрема впровадження інформаційно-аналітичної системи «СОСТА Україна» сприятиме аналізу стану розвитку та впливу організованої злочинності на суспільно-економічне життя українського суспільства, але вона буде тільки констатувати ті чи інші прояви організованої злочинності, відповідно до досвіду країн-членів Євросоюзу.

Водночас ця інформаційно-аналітична система не є аналогом ІПС «Скорпіон», яка була на озброєнні підрозділів БОЗ МВС і фактично знищена після ліквідації підрозділів ГУБОЗ. На думку науковців, ІАС «СОСТА Україна» може бути використана суб'єктами боротьби з організованою злочинністю, але з урахуванням вітчизняного досвіду та створення окремого модулю, який би враховував зв'язки організованої злочинності з корумпованими чиновниками та олігархічними утвореннями.

У червні 2020 року вступив в дію Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою». Завдяки ухваленню змін до законодавства, спрямованим на припинення

діяльності злочинних спільнот та притягнення до кримінальної відповідальності «ворів у законі», поліцейські отримали додаткові інструменти у боротьбі з організованою злочинністю.

Виступаючи на засіданні РНБО 14 травня 2021 року, Голова НПУ І. Клименко зазначив: «Протягом останніх десятиліть прямою загрозою для національної безпеки України є організована злочинність. Правила гри в кримінальному світі визначають суб'єкти підвищеного злочинного впливу – «вори в законі». При цьому кожен «вор в законі» створює свою ієрархічну ланку, куди входять кримінальні авторитети та інші суб'єкти злочинного світу. Ці стійкі організовані групи систематично скоюють тяжкі та особливо тяжкі злочини, щоб стабільно поповнювати так званий «общак» – своєрідний бюджет кримінальних угруповань. Але особливо небезпечним для нацбезпеки є той факт, що «вори в законі» впливають на політичні процеси, встановлюючи корупційні зв'язки з представниками органів державної влади та місцевого самоврядування, судових та правоохоронних органів» [2].

Не менш впливовою ланкою злочинної ієрархії є кримінальні авторитети – лідери ОГ та ЗО, які, як правило, не є громадянами України та прибули до нас для встановлення та поширення свого злочинного впливу в кримінальному середовищі та для перерозподілу сфер впливу.

За попередніми даними, наразі у світі налічується 557 «ворів в законі». В Україні з 34 «ворів в законі» не лишилося жодного, а кримінальних авторитетів залишилося 42 зі 111-ти, зафіксованих на початок 2020 року, заявив секретар Ради національної безпеки й оборони України О. Данілов на брифінгу після засідання РНБО в червні 2021 року [3].

За інформацією ДСР Національної поліції, до головних «сфер інтересів» організованої злочинності нині можна віднести: вимагання; шахрайство та привласнення коштів; незаконне виробництво та розповсюдження наркотиків; злочини проти природних ресурсів (незаконні порубка лісу, видобуток бурштину) [4]. Це свідчить, що організована злочинність проникає практично у будь-яку сферу життя і є реальною загрозою національної безпеки держави.

Відповідно до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Службу безпеки України» щодо удосконалення організаційно-правових засад діяльності Служби безпеки України» (№ 3196-Д) пропонується підпункт «а» п. 3 ст. 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби

з організованою злочинністю» викласти у наступній редакції: «а) органи Національної поліції, підрозділи Центрального управління та підрозділи регіональних органів Служби безпеки України, на які покладається реалізація повноважень Служби безпеки України у сфері контррозвідувальної діяльності» [5].

Для здійснення нагляду за виконанням законів уповноваженими підрозділами, здійсненням досудового розслідування відповідних злочинів, а також підтриманням державного обвинувачення в суді по цих кримінальних провадженнях в Офісі Генерального прокурора створено Управління процесуального керівництва досудовим розслідуванням у кримінальних провадженнях щодо організованої злочинності, а в обласних прокуратурах – його відділи.

Аналіз статті 5 профільного Закону щодо інших державних органів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю свідчить про те, що ці органи тільки надають суб'єктам протидії організованим злочинностям в межах взаємодії інформацію про ОЗУ і за окремими дорученнями цих суб'єктів у межах своєї компетенції і повноважень здійснюють окремі заходи або беруть участь у них.

16 вересня 2020 року Кабінет Міністрів України прийняв розпорядження № 1126-р, яким схвалив Стратегію боротьби з організованою злочинністю. Аналіз положень зазначеної Стратегії свідчить про те, що її зміст не в повній мірі відповідає напрямам державної політики у цієї сфері та не дає змоги її реалізації у повному обсязі. Стратегія потребує доопрацювання, зокрема у контексті визначення дієвих шляхів реалізації державної політики, яка передбачена законом України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [6].

Отже, із зазначеного можна зробити висновок, що Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» є застарілим, більшість його норм суперечать іншим законодавчим актам, втратили свою актуальність і не відповідають вимогам сьогодення. Виходячи із цього, пропонується ухвалити новий Закон України «Про протидію організованим злочинностям».

Список використаних джерел

1. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України № 3341-XII від 30.06.1993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>

2. Виступ Голови Національної поліції України Ігоря Клименка під час засідання РНБО. URL: Офіційний сайт Національної поліції: <https://www.npu.gov.ua/news/Informacziya/vistup-golovi-naczionalnoji-policziji-ukrajini-Igorya-klimenka-pid-chas-zasidannya-rnbo/>

3. В Україні не залишилося «злочинів у законі» – РНБО. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/06/04/novyna/suspilstvo/ukrayini-ne-zalyshylosya-zlodiyiv-zakoni-rnbo>

4. Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України. Офіційна сторінка в facebook. URL: <https://www.facebook.com/DSI.police.ukraine/>

5. Про внесення змін до Закону України «Про Службу безпеки України» щодо удосконалення організаційно-правових засад діяльності Служби безпеки України : проєкт Закону України № 3196-Д. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70243

6. Литвиненко В. І., Пригунов П. Я. Протидія організованій злочинності в Україні: крізь призму останніх правових новел (міжнародний та вітчизняний досвід). *Право.ua*. № 2. 2020. С. 54–63.

Мороз О. Б.,

доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЩОДО ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Проблему торгівлі людьми, зокрема – торгівлі жінками, багато разів піднімали у контексті діяльності ОБСЄ з початку 1990-х років, коли держави-учасниці ОБСЄ взяли на себе зобов'язання по боротьбі з цим явищем, включивши його в Московський документ (1991). Парламентська асамблея ОБСЄ 1996 року висловила серйозну занепокоєність розмірами торгівлі людьми в регіоні ОБСЄ і за його межами, визнала зв'язок цього явища з економічними проблемами перехідного періоду і зростанням організованої злочинності (Стокгольмська декларація 1996 р.). Під час Семінару ОБСЄ з питань людського виміру (1997) і Народи з людського виміру (1998) НУО та кілька країн-учасниць визначили торгівлю людьми та насильство над жінками як явища, що мають вкрай негативний вплив на долю жінок, отож 1998 р.

Рада міністрів ОБСЄ торгівлю людьми також назвала новою загрозою безпеки, що вимагає пильної уваги [5, с. 85].

Незважаючи на ці заходи, ОБСЄ лише нещодавно зробила конкретні кроки у сфері боротьби з торгівлею людьми. Зазначимо, що 1999 р. *Бюро по боротьбі з наркотиками та торгівлею людьми* (ODIHR) підтримало три проекти, спрямовані на боротьбу з торгівлею людьми, роботу по двох з яких продовжили 2000 року. У квітні 1999 р., завдяки фінансуванню Сполучених Штатів, в рамках ODIHR заснували посаду Радника з проблеми торгівлі людьми, в завдання якого входить допомога ОБСЄ у визначенні основних напрямів діяльності по боротьбі з цим явищем, які не були б простим дублюванням зусиль інших організацій, а також сприяння ОБСЄ в розробці Плану дій та ініціатив ОБСЄ на 2000 р. [5, с. 85].

Кілька місій ОБСЄ на місцях також зіштовхнулося з проблемою торгівлі людьми, переважно на рівні надання підтримки в індивідуальних випадках. Місії ОБСЄ в Албанії, Боснії та Герцеговині доповідають про випадки торгівлі людьми, та члени місій почали роботу з координування зусиль з іншими міжнародними організаціями. Найважливішим документом ОБСЄ, прийнятим щодо запобігання явищу торгівлі людьми, є прийнятий на Маастрихтській Раді Міністрів 55-ма закордонними міністрами ОБСЄ у грудні 2003 року План дій щодо боротьби з торгівлею людьми.

Щодо Міжнародної організації з міграції (МОМ), то до її складу входять 100 місій з різних країн світу. Діяльність організації переважно сфокусована на проведенні досліджень за основними напрямками міграції, включаючи торгівлю жінками з Центральної та Східної Європи [5, с. 85].

Великий внесок у боротьбу з торгівлею людьми зроблено в рамках Міжнародної організації праці (МОП). Уряди подають МОП доповіді про кроки, здійснювані ними з метою дотримання цих міжнародно-правових документів. Доповіді вивчає Комітет експертів по застосуванню конвенцій та рекомендацій, а також Міжнародна конференція праці. Будь-які проблеми розглядають до остаточного вирішення. МОП також активно здійснює програми технічної допомоги у боротьбі з дитячою працею, кабальною працею та іншими неприйнятними формами експлуатації. МОП подає інформацію Робочій групі з сучасних форм рабства; своєю чергою, діяльність Робочої групи висвітлює те, як витримуються конвенції МОП, і ті випадки, коли МОП може надати допомогу у вирішенні проблем [5, с. 85].

Вагомий внесок у протидію торгівлі людьми належить *Всесвітній організації охорони здоров'я* (ВООЗ). Під час слухань, що проводять у Робочій групі, представники ВООЗ засвідчили, що сексуальна експлуатація, боргова кабала, торгівля дітьми та практика апартеїду становлять серйозну небезпеку для розумового та соціального розвитку дітей, які стали жертвами насилля. Експлуатація з сексуальною метою також збільшує небезпеку поширення *вірусу імунодефіциту людини* (ВІЛ) та СНІДу. Окрім сприяння у вивченні проблеми дитячої проституції та розробці підступів до попередження і лікування захворювань, ВООЗ та її регіональні установи надають технічну допомогу у здійсненні конкретних проектів. Зокрема, ВООЗ розробляє керівні положення з питання торгівлі людськими органами з метою трансплантації.

Рабство й практика, подібна до рабства, є предметом багатьох нарад та доповідей, що здійснюють під егідою ЮНЕСКО. Наприклад, ЮНЕСКО фінансує дослідження Міжнародного католицького дитячого бюро з питань захисту неповнолітніх від порнографії.

Одна з постійних груп *Управління Верховного комісара ООН у справах біженців* (УВКБ) здійснює контроль за ситуацією, в якій опиняються діти-біженці, та займається розглядом конкретних проблем, з якими вони зіштовхуються. Керівними положеннями для відділень УВКБ на місцях щодо дітей-біженців охоплено питання втягнення у збройні конфлікти та усиновлення неповнолітніх безпритульних дітей.

Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол) проводить конференції, присвячені проблемі торгівлі людьми, і намагається підтримати та координувати зусилля правоохоронних органів різних країн з протидії явищу торгівлі жінками і дітьми. Інтерпол подає Робочій групі інформацію про практику, подібну до рабства, в межах домовленості з Організацією Об'єднаних Націй.

Ефективною щодо протидії торгівлі людьми є діяльність неурядових організацій та ЗМІ як каналів, через які суспільство отримує інформацію про проблему [5, с. 86].

Загалом глобальний механізм протидії торгівлі людьми має фундаментальне політичне значення. Намагання окремих країн самотужки боротися з торгівлею людьми малоефективні без координованих міжнародних зусиль. Оскільки проблема досягла глобальних масштабів, усі причетні до цієї діяльності країни

повинні працювати разом, об'єднуючи свої зусилля. Адже чинний механізм протидії має багато недоліків. Окрім недосконалості законодавчої бази щодо протидії торгівлі людьми, а в деяких країнах – цілковитої її відсутності, є низка міжнародно-політичних чинників низької ефективності функціонування механізму протидії торгівлі людьми.

Зокрема, на міжнародному рівні досі не розроблено єдиного підходу до вирішення проблеми. Недостатньо ефективною залишається міждержавна співпраця, насамперед стосовно захисту потерпілих. Спільні заходи (наприклад, між поліцією Польщі і Німеччини, Австрії та Чехії) здебільшого базуються на особистих зв'язках. Зусилля не скоординовані ні на глобальному, ні на державному рівнях. Лише у деяких країнах існують міжвідомчі органи, які займаються виробленням рекомендацій стосовно змін чинного законодавства, а також забезпечують координацію дій між правоохоронними, міграційними органами, службою зайнятості, соціальними службами і відомствами іноземних справ. Низькою залишається поінформованість щодо проблеми торгівлі людьми. Потребують скоординованості програми і процедури екстрадиції винуватців жертв торгівлі людьми, оскільки сьогодні справа вирішується здебільшого їхнім арештом та депортацією. Не вистачає кваліфікованих працівників у системі правоохоронних органів, міграційних служб та інших установ, до компетенції яких належить протидія торгівлі людьми і надання допомоги потерпілим від цього злочину [5, с. 87].

Між тим, правозахисники відзначають, що, з одного боку, Україна знаходиться серед світових лідерів за масштабами торгівлі людьми. Україна є країною походження, транзиту та дедалі частіше – призначення торгівлі людьми – таке визначення масштабам цього явища у державі дала Міжнародна організація з міграції. З 2000 року жертвами торгівлі людьми стали майже 9 тисяч українців (це ті люди, які отримали допомогу МОМ) [2], а за 30 років незалежності України – близько 120 тисяч українців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що упродовж останнього десятиріччя торгівля людьми на брала масштабного, загрозливого характеру для національної безпеки багатьох європейських країн, які намагаються виробити спільну політику та механізми державного управління для її протидії [1, с. 131].

У сучасну епоху глобалізації все більшої гостроти набуває питання транскордонної міграції. Перш за все тому, що

це явище дало початок ще одному різновиду міжнародної злочинності, окрім наркоторгівлі та торгівлі зброєю, – торгівлі людьми. Безумовно, це є порушенням всіх прав і свобод людини, закріплених у Загальній декларації прав людини [3], прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН у 1948 році.

Найбільшу тривогу викликає ріст об'ємів незаконного вивозу жінок і дітей з рідних країн за кордон для використання в цілях сексуальної експлуатації та примусової праці. Між тим, підпільна проституція сприяє розповсюдженню інфекцій, що передаються статевим шляхом, зокрема СНІДу. Останнім часом зустрічаються також випадки використання людей для трансплантації органів, адже нестача донорського матеріалу та його висока вартість приваблюють кримінальні структури [1, с. 131].

Отже, факт поширення в XXI столітті явища торгівлі людьми, як одного з видів транснаціональної злочинної діяльності, кинув виклик усій світовій спільноті, нівелюючи основні права і свободи людини та загальноприйняті норми і принципи міжнародного права. Заходи боротьби із цим явищем мають ґрунтуватися на комплексному підході та реалізовуватись шляхом консолідації зусиль урядових структур, міжнародних організацій, кожного окремого члена суспільства як країн походження, так і країн призначення і транзиту [5, с. 87].

Список використаних джерел

1. Буреш І. В. Європейський досвід державного управління з протидії людям. *Економіка і право*. 2013. № 5. С. 131–133.
2. Солонина Є. Україна в ОБСЄ очолить боротьбу з торгівлею людьми. *Радіо Свобода Європейський простір*. URL: [http:// eu.prostir.ua/view/255995.html?print](http://eu.prostir.ua/view/255995.html?print).
3. Святун О.В. Європейські механізми боротьби із торгівлею людьми: автореферат. Київ, 2005.
4. Анішук Н. До проблеми работоргівлі жінками. *Право України*. 2002. № 9.
5. Краєвська О., Лукач Н. Міжнародний досвід протидії глобальній проблемі торгівлі людьми. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2015. Випуск 37. Частина 3. С. 82–89.

Навроцька В. В.,

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

УЧАСТЬ ПЕДАГОГА ТА ПСИХОЛОГА ПРИ ДОПИТІ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ПІДОЗРЮВАНОГО, ОБВИНУВАЧЕНОГО

У ч.1 ст. 491 КПК України («Допит неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого») передбачено, що якщо неповнолітній не досяг шістнадцятирічного віку або якщо неповнолітнього визнано розумово відсталим, на його допиті за рішенням слідчого, прокурора, слідчого судді, суду або за клопотанням захисника забезпечується участь педагога чи психолога.

Однак зараз відсутнє чітке та повне нормативне регулювання усіх питань, пов'язаних з участю педагога у кримінальному провадженні. В КПК ніде прямо не визначена функція педагога, а також не розкривається, кого слід розуміти під даним суб'єктом. Деякі спеціалісти з кримінального процесу висловлюють думку, що слідчий цілком сам здатний впоратися із отриманням правдивих відомостей від неповнолітнього підозрюваного без допомоги педагога.

У кримінальному процесі педагог може залучатися 1) як особа, що володіє спеціальними (педагогічними, психологічними знаннями); 2) як свідок (класний керівник чи інший вчитель який навчав і добре знав підлітка, щодо якого ведеться провадження). Роль класного керівника (соціального педагога) при дослідженні умов життя і виховання неповнолітнього буде полягати в тому, що він повинен зайти у приміщення, де живе неповнолітній правопорушник, і скласти висновок про дослідження умов його життя і виховання (дата обстеження, відомості про батьків, відомості про підлітка, його зайняття, захоплення, житлово-побутові умови тощо).

Для цього не потрібні спеціальні знання у сфері педагогіки і психології, бо мова йде про просту констатацію фактів без якоїсь їх інтерпретації на основі спеціальних знань. Тому фактичні підстави для визнання педагога, який проводив дослідження, спеціалістом у кримінально-процесуальному сенсі відсутні.

Педагог (класний керівник, інший вчитель соціальний педагог), проводячи дослідження умов життя і виховання підлітка, не володіє статусом спеціаліста. Так само і підготовлюваний ним акт за результатами дослідження (висновок про обстеження умов життя і виховання неповнолітнього) не можуть розглядатися як висновок спеціаліста.

Педагог (психолог), який бере участь у слідчих діях повинен бути, як мінімум, старший 18 років. При цьому педагог (психолог) повинен володіти спеціальними знаннями у сфері педагогіки і психології та обов'язково мати досвід роботи з підлітками тієї вікової групи, до якої належить допитуваний неповнолітній.

Деякі дослідники вказують на те, що присутність сторонніх осіб на допиті зазвичай перешкоджає створенню довірливої атмосфери, «сковує» допитуваного». В присутності знайомого педагога неповнолітні підозрювані нерідко соромляться, не хочуть показати себе в його присутності з негативної сторони. Нерідко незручно почувають себе й самі педагоги, оскільки для них участь в допиті неповнолітнього є незвичною.

Однак доцільність участі педагога при допиті неповнолітнього впливає з того, що педагог виконує виховну функцію в процесі допиту. Окрім того, педагог покликаний сприяти реалізації прав та законних інтересів неповнолітнього поряд із законним представником.

Аналіз практики засвідчує, що іноді посадові особи формально ставляться до участі педагога, в результаті чого така участь зводиться до простої присутності як пасивного спостерігача.

Серед фахівців у сфері кримінального процесу поширена думка, що педагог – це спеціаліст, котрий допомагає слідчому встановити психологічний контакт з неповнолітнім під час допиту.

Окремі дослідники вказують на те, що педагог бере участь у допиті не лише з метою надання допомоги допитуваному у встановленні контакту з неповнолітнім, але й як гарант прав, правильного проведення допиту й забезпечення прав допитуваного (тобто звертають увагу на його правозахисну функцію). Однак видається, що не можна покладати на педагога здійснення невласливих йому функцій, наприклад, захист інтересів інших осіб. Адже це обов'язок такого суб'єкта кримінального процесу як захисник чи законний представник (останній, на відміну від педагога володіє особистою зацікавленістю в остаточному вирішенні справи).

Основна функція педагога при допиті полягає у встановленні контакту з дитиною, у педагогічно правильній постановці питань, у забезпеченні оптимального емоційного стану допитуваного. Також не виключено, що допомога педагога може бути використана при складенні протоколу слідчих дій для детальної фіксації мови допитуваної дитини.

Ще одним важливим питанням при допиті неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого є питання про те, знайомого чи незнайомого неповнолітньому педагога викликати для проведення допиту. Однозначних рекомендацій з даної проблеми не напрацьовано. Певно, є сенс запрошувати педагога, який користується повагою допитуваного і може позитивно вплинути на нього, сприяти встановленню комунікативного контакту.

Однак існує й інша думка, що педагог не обов'язково повинен бути з числа осіб, відомих допитуваному, оскільки це питання необхідно вирішувати виходячи із конкретних обставин справи. Присутність знайомого педагога на допиті не завжди заважає підлітку, іноді це дисциплінує підлітка, позбавляє його можливості давати неправдиві показання. Педагог покликаний допомогти неповнолітньому подолати почуття сорому, та страху, налаштувати його на давання правдивих показань. Із знайомим психологом, як правило, легше встановити контакт. Підставою для участі педагога при допиті можуть бути замкнутість підлітка, дані про наявність у нього психофізичних аномалій, через які він складно контактує тощо. З огляду на це, запрошення на допит незнайомого педагога, навряд чи призведе до позитивного ефекту, такий педагог для неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого буде абсолютно чужою людиною. А знайомий педагог цілком може допомогти у подоланні замкнутості та встановленні контакту з дитиною, подоланні скутості. Водночас, у правозастосовній практиці виникають ситуації, коли виклик знайомого педагога для участі в допиті підлітка не лише не сприяє результативності допиту, але й стає шкідливим, тому що допитуваний соромиться розповідати при ньому відомі йому факти.

Видається, що тут загального правила нема і бути не може. Вирішувати це питання треба дуже індивідуально. Одним може некомфортно в присутності знайомих педагогів, інші ж, навпаки, легко вступають з ними в контакт. Зазвичай, неповнолітні, котрих допитують у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості, наполягають, аби педагог був однієї з ними статі. Заперечувати проти цього не слід. Адже необхідно

зробити все можливе для створення найсприятливіших умов допиту.

Також потрібно дати відповідь на питання, у яких випадках слід запрошувати психолога. Участь педагога в допиті неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого не виключає участі психолога. Участь психолога чи спеціаліста в галузі підліткової психології необхідна при допиті для надання допомоги у виявленні психічних недоліків чи вирішення питань, пов'язаних із психологічними особливостями неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого, для вирішення питання про призначення судово-психологічної чи судово-психіатричної експертизи, ступеня усвідомленості вчинення юридично значимих дій та можливого вольового керування ними, принципової здатності суб'єкта правильно сприймати факти оточуючої дійсності, а також здатності запам'ятовувати і відтворювати відповідну інформацію.

Поливанюк В. Д.,

доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки
кандидат юридичних наук, доцент
*(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ)*

Ананійчук Б. О.,

курсант III курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
*(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

Так сталося, що ми живемо в епоху змін, реформ та перебудови, саме тому на нас покладена дуже важлива роль, а саме впровадження її у життя. Насамперед ми повинні розуміти, що лише змінюючись ми можемо створити кращі умови для життя нашим потомкам. Відтак зміни просто не могли не настати й для одної з найважливіших систем України, а саме правоохоронної.

Можливо хтось не погодиться з думкою про важливість даної системи, саме тому ми пропонуємо ознайомитись зі статтею 2 Закону України «Про Національну поліцію», в якій чітко зазначено,

що саме працівники поліції повинні охороняти права і свободи людини [1].

Виходячи зі статті 3 Конституції України ми розуміємо, що найвищою соціальною цінністю нашої держави виступає саме людина, її життя, здоров'я, честь та гідність [2].

Саме тому говорячи про реформування правоохоронної системи ми розуміємо її необхідність, звісно ми не можемо заперечувати вже існуючі зміни в даній системі, проте ми повинні приділити більше уваги саме її недолікам, адже знайшовши джерело проблеми ми зможемо його усунути.

Звертаючись до того ж Закону України «Про Національну поліцію» визначаємо, що основним завдання правоохоронців виступає не розслідування вже існуючих злочинів, а їх превенція. Відтак у статті 31 даного нормативно – правового акту нам надано вичерпний перелік превентивних поліцейських заходів. Проте переходячи від теорії до практики ми розуміємо, що цей перелік не досконалий. Пов'язуючи більшість пунктів з практичною діяльністю правоохоронців ми розуміємо, що вони не несуть у собі так звану попереджувальну функцію.

На підтвердження даної думки, ми пропонуємо розглянути перший пункт, що також окремо викладено в статті 32 ЗУ «Про Національну поліцію». В даному нормативно – правовому акті нам надано перелік, коли саме ми можемо її застосувати, проте навіть п. 2 ч. 1 даної статті, ми розуміємо, що у разі вчинення злочину працівники поліції вже не несуть превентивну функцію, а лише затримують особу, що вчинила правопорушення. Добре здавалося б тоді у другій частині даного пункту йде мова про превенцію, проте тут є свої недоліки, а саме законодавець не надає повного вичерпного пояснення, які саме дії повинна вчиняти особа, щоб розглядати їх як намір вчинення злочину. Також ми розуміємо, що не всі особи котрі мають намір вчинити правопорушення доведуть його до завершення. Саме тому даний превентивний захід без належного поясненні є нікчемним.

Виходячи з цього ми розуміємо, що превентивна функція Національної поліції України не може нормально функціонувати без належного правового забезпечення, при цьому ми повинні розуміти, що воно також повинно бути викладено в повному обсязі з метою надання чіткої рекомендації працівникам поліції, як саме діяти у тій чи іншій ситуації.

Даний приклад показує нам, що реформа правоохоронної системи на сьогодні це те необхідне без чого не зможе нормально

функціонувати наш соціум, адже будемо вважати, що його права не захищаються. Так прикладом сучасного стану розвитку правоохоронної системи повинен стати рівень довіри громадян до Національної поліції, а на сьогодні він перебуває просто в жакливному стані, відтак за статистичними даними Соціологічного Центру Разумкова рівень довіри до поліції на сьогодні становить близько 38,5%. Тобто люди не довіряють правоохоронній системі України [3].

Тому ми пропонуємо бодай поступово, проте змінювати наш підхід до діяльності правоохоронних органів й приділяти доцільну увагу саме превентивній функції, адже у разі її нормального функціонування зменшиться й навантаження на інші функціональні обов'язки працівників поліції.

Відтак ми можемо дійти висновку, що на сьогодні в правоохоронній системі України існують недоліки у сфері попередження правопорушень, саме тому її реформування повинно стати основним питанням для законодавця на сьогодні, адже саме ця сфера має велике значення для правоохоронної системи в цілому.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII, поточна редакція 08.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19/ed20180831#Text> (дата звернення 14.09.2021)
2. Конституція України від 28.06.1996 № 30, поточна редакція 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 14.09.2021).
3. Соціологи Центру Разумкова фіксують високий рівень довіри громадян до органів системи МВС : статистичні данні. URL : <https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/sociologi-centru-razumkova-fiksuyut-visokii-riven-doviri-gromadyan-do-organiv-sistemi-mvs> (дата звернення: 14.09.2021).

Поливанюк В. Д.,
доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки,
кандидат юридичних наук, доцент
*(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ),*

Дубинець В. К.,
курсант III курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
*(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ)*

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЯК ПОКАЗНИК ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ (МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД)

Оцінка діяльності підрозділів поліції є чи не найважливішим показником ефективності та якості роботи поліцейських. У процесі поступового соціально-економічного розвитку та усвідомлення місця поліцейських підрозділів у державі та суспільстві змінювалися і критерії, за якими здійснювалася ця оцінка. У суспільстві сформувалася думка про те, що оцінка діяльності поліції дає змогу визначити найголовніші проблемні питання, якщо такі є, або, навпаки, показати позитивну сторону роботи поліцейських.

За весь час існування поліції використовувалися такі основні методи дослідження їх діяльності: 1) вивчення громадської думки, що базується на власному судженні населення певної територіальної одиниці; 2) вивчення контролю дорожнього руху, який у багатьох державах вважається основним показником ефективності діяльності поліції; 3) вивчення контролю за злочинністю, що охоплює показники виявлення, розкриття, профілактики та запобігання правопорушенням [1, с. 6–8].

Якщо розглянути механізм оцінки діяльності поліції у США, то можна виокремити такі основні позиції: по-перше, кожен окремий штат має свій поліцейський орган; по-друге, у кожному з них функціонують незалежні від штату управління шерифів та департаменти поліції на рівні менших територіальних одиниць, де різняться системи оцінки діяльності відповідних органів. Слід зазначити, що відмінність між системами оцінки діяльності

поліцейських у різних населених пунктах пов'язана з неоднаковим наданням повноважень (поліцейські різних рівнів виконують різні завдання: в одних штатах поліція займається лише забезпеченням безпеки на автошляхах, в інших – їй надаються права виконувати інші функції). У США помітна така тенденція: місцеві департаменти поліції виконують провідні функції та підпорядковуються безпосередньо органам місцевого самоврядування (фінансуються та формуються саме ними). Оцінка діяльності таких департаментів здійснюється в межах цього єдиного органу, але ці результати надаються для дослідження керуючим органам місцевого самоврядування або спеціальним наглядовим радам [2, с. 168].

Структура поліції Канади також відома своєю складністю. Канадська королівська кінна поліція вважається федеральною поліцією, провінції Квебек і Онтаріо мають окремі поліцейські служби; крім цього у більшості міст Канади діє муніципальна поліція. У Канаді існує декілька механізмів оцінки діяльності поліції, але, на відміну від США, вони є більш уніфікованими. Загальна оцінка такої діяльності базується на досягненні поліцейськими органами (підрозділами) стратегічних цілей, що формуються державними бюджетними програмами. Дана практика знайшла своє застосування і в інших органах державної влади та отримала назву «методика збалансованої системи показників» [2, с. 76].

Така держава як Франція відрізняється з-поміж інших своїм високим рівнем централізації, що впливає і на механізм оцінки роботи органів державної і публічної влади. Діяльність французької поліції оцінюється з метою визначення рівня виконання завдань, що були висунуті урядом (міністерські місії) на початку року (кварталу). Тож, можна зробити висновок, що оцінка діяльності французької поліції залежить від того, наскільки ефективно нею використані бюджетні кошти [3, с. 331–335].

Отже, якщо зарубіжний досвід цих держав пропустити через призму реалії Української держави, то можна зробити деякі висновки. По-перше, оцінка діяльності поліції шляхом складання результатів двох вимірів (з одного – порівняння поліцейських підрозділів у межах, визначених державними стандартами; з іншого – виконання підрозділами на місцевому рівні певних планових документів, ураховуючи при цьому соціально-економічний розвиток, криміногенну ситуацію тощо) вбачається доцільною для реалізації на теренах українського суспільства. По-друге, при оцінці діяльності української поліції має враховуватися дуже

багато факторів, а саме: розкриття та розслідування правопорушень, забезпечення порядку і безпеки, запобігання та профілактика злочинності, ефективність надання поліцейськими послуг населенню та суспільна оцінка діяльності поліції. По-третє, контроль за діяльністю поліції на місцевому рівні повинні здійснювати органи місцевого самоврядування або поліцейські комісії, такі повноваження яким надані Законом України «Про Національну поліцію». Також такі контролюючі органи мають бути і на загальнодержавному рівні: це має бути або організаційно підпорядковані МВС структури, або безпосередньо сформовані у складі МВС.

Список використаних джерел

1. Бугайчук К. Л., Святокум І. О., Чумак В. В. Закордонний досвід оцінки ефективності поліцейської діяльності та перспективи його використання в Україні. Харків : ХНУВС. 2016 р. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/187223885.pdf> (дата звернення: 05.09.2021).
2. Roberts, David J. Law Enforcement Tech Guide for Creating Performance Measures That Work: A Guide for Executives and Managers. Washington, D. C. : U. S. Department of Justice Office of Community Oriented Policing Services, 2006. (дата звернення: 05.09.2021).
3. John Kiedrowski, Michael Petrunik, Todd Macdonald, Ron Melchers: Canadian Police Board Views on the Use of Police Performance Metrics. Report No. 31, 2013. URL: <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/plc-vws-prfrnmnc-mtrcs/index-en.aspx> (дата звернення: 05.09.2021).
4. Roche, S. Performance Management in France: A Police or an Electoral Issue? Policing. 2008 (дата звернення: 05.09.2021).

Політова А. С.,

доцент кафедри державно-правових дисциплін,
кандидат юридичних наук, доцент
(Донецький державний університет управління)

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗАХОПЛЕННЯ ЗАРУЧНИКІВ У ПРОЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Беззаперечним є факт, що кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи привертають увагу вчених, оскільки більша частина з норм, що передбачені ст. 146–1512 КК України, були предметом як комплексних, так і конкретизованих дисертаційних досліджень. Але наразі проходить активна стадія

розробки проекту КК України та врахування спірних питань правозастосовчої практики дозволить вирішити складнощі при кваліфікації тих або інших правопорушень, удосконалити диспозиції нових кримінально-правових норм.

Розділ 4.5. «Злочини проти волі і гідності людини» Книги 4 «Злочини та проступки проти людини і громадянина» Особливої частини проекту КК України містить такі норми: ст. 4.5.1. «Значення термінів, вжитих у цьому Розділі», ст. 4.5.2. «Ознака складу злочину, яка знижує на два ступеня тяжкість злочинів, передбачених цим Розділом», ст. 4.5.3. «Ознаки складу злочину, які підвищують на один ступінь тяжкість злочинів, передбачених цим Розділом», ст. 4.5.4. «Протиправне позбавлення волі людини», ст. 4.5.5. «Насильницьке зникнення», ст. 4.5.6. «Потурання насильницькому зникненню», ст. 4.5.7. «Торгівля людиною», ст. 4.5.8. «Примушування», ст. 4.5.9. «Примушування до шлюбу», ст. 4.5.10. «Примушування як умова звільнення заручника». Така структура цього Розділу вказує про відсутність норми, що встановлюватиме відповідальність саме за захоплення заручника.

Що ж стосується інших Розділів, то єдину згадку про захоплення заручників можна знайти у п. а) ч. 1 ст. 5.2.2. Терористичне діяння (зокрема зазначено: «Особа, яка з метою залякати населення або дестабілізувати діяльність публічної влади чи міжнародної організації, або примусити їх вчинити яку-небудь дію чи утриматись від її вчинення: а) викрала людину або захопила заручника...» [1]).

Що ж стосуються чинного КК України 2001 р., то ч. 1 ст. 147 передбачає відповідальність за захоплення або тримання особи як заручника з метою спонукання родичів затриманого, державної або іншої установи, підприємства чи організації, фізичної або службової особи до вчинення чи утримання від вчинення будь-якої дії як умови звільнення заручника [2].

Така конструкція цієї норми вказує на певні її недоліки та викликає дискусії щодо: неправильного визначення об'єкта цього посягання – права на свободу – а, отже, її місце у структурі КК України; застосування термінів (слів, словосполучень), що дають підстави вважати, наприклад, заручника – затриманим; віку кримінальної відповідальності за це посягання – 14-ти років.

Такий спектр питань вказує на інший бік проблеми, оскільки норма про захоплення заручників імплементована у національне законодавство відповідно до міжнародно-правових зобов'язань. Зокрема, боротьба із захопленням заручників регламентована

декількома міжнародно-правовими актами, особливе місце серед яких посідає Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників від 17 грудня 1979 р. У преамбулі Конвенції вказується на підвищену небезпечність цього злочину та пояснюється це тим, що захоплення заручників є злочином, що викликає серйозне занепокоєння у міжнародному співтоваристві. Існує нагальна потреба розвитку міжнародного співробітництва між державами у розробці й вжитті ефективних заходів для попередження й покарання всіх актів захоплення заручників як прояву міжнародного тероризму, у зв'язку із чим будь-яка особа, яка вчинила акт захоплення заручників, підлягає судовому переслідуванню або видачі [3, с. 321].

Повертаючись до аналізу вітчизняного кримінального законодавства, слід зазначити, що відповідальність за захоплення заручників вперше була передбачена у 1987 р., після того, як Україна (на той час – Українська РСР) приєдналася до Міжнародної конвенції про боротьбу із захопленням заручників, зокрема, Указом Президії Верховної Ради УРСР від 31 липня 1987 р. КК УРСР 1960 р. було доповнено ст. 123-1. Захоплення заручників.

Але чи завжди імплементація міжнародно-правових норм у вітчизняне законодавство відповідає саме їх трансформації (тобто переробці тексту міжнародно-правового акту чи окремих його статей із прийняттям на цій основі норм внутрішнього права)? Напевно ні, про що свідчать узагальнені дані щодо трансформації захоплення заручників у вітчизняне кримінальне законодавство України (див. табл. 1).

Що ж стосується ст. 4.5.10. проекту КК України, то слід зазначити, що у цій нормі мова йде лише про мету вчинення захоплення заручника. Але саме ж діяння полягає саме у захопленні та триманні особи з певною метою як умови її звільнення. Якщо ж проаналізувати існуючі підходи щодо тлумачення терміну «захоплення», то варто вказати, що дослідники-лінгвісти дотримуються одноставної думки про те, що захоплення має на увазі дії по оволодінню ким-небудь силою, тобто із застосуванням насильства. Можна припустити, що члени робочої групи з питань розвитку кримінального права вважають «захоплення» та «тримання» протиправними діяннями, що охоплюються складом злочину, передбаченого ст. 4.5.4. Протиправне позбавлення волі людини проекту, оскільки у п. 4 відзначено, що таке діяння може полагати коли особа протиправно позбавила волі людини в будь-якій іншій формі [1]. Разом з тим, при захопленні заручника момент

Таблиця 1

Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників від 17 грудня 1979 р.	Ст. 123-1. Захоплення заручників КК 1960 р.	Ст. 147. Захоплення заручників КК України від 5 квітня 2001 р.	Ст. 4.5.10. Примушування як умова звільнення заручника Проект Кримінального кодексу України
будь-яка <u>особа, яка захоплює або утримує</u> іншу особу й погрожує вбити, завдати пошкодження або продовжувати утримувати іншу особу (заручника) для того, щоб <u>примусити третю сторону</u>, а саме: державу, міжнародну міжурядову організацію, будь-яку фізичну особу або групу осіб, – здійснити чи утриматись від здійснення будь-якого акту як прямої, так і опосередкованої умови для звільнення будь-якого акту як прямої, так і опосередкованої умови для звільнення заручника, вчиняє, відповідно до змісту цієї Конвенції, злочин захоплення заручника.	<u>Захоплення або тримання особи</u> як заложника, поєднані з погрозою вбивством, заподіянням тілесних ушкоджень або дальшим триманням цієї особи, <u>з метою спонукання держави, міжнародної організації, фізичної або юридичної особи чи групи осіб вчинити або утриматися від вчинення якої-небудь дії як умови звільнення заложника</u>, – караються позбавленням волі на строк від трьох до десяти років. Ті самі дії, якщо вони спричинили тяжкі наслідки, – караються позбавленням волі на строк від семи до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без такої. Чинність частин 1 і 2 цієї статті не поширюється на випадки вчинення такого злочину на території України, коли особа, яка захопила або тримає заложника, перебуває на території України, і ця особа, а також заложник є громадянами України. <u>Захоплення чи утримання особи як заложника з метою спонукання державної, громадської установи або органу чи посадової особи вчинити або утриматися від вчинення будь-якої дії як умови звільнення заложника</u> – карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років. Дії, передбачені частиною 4 цієї статті, вчинені щодо працівника правоохоронного органу чи представника влади, а так само щодо його близьких родичів, або за попереднім зговором групою осіб, або особливо небезпечним рецидивістом чи поєднані із заподіянням потерпілому середньої тяжкості чи тяжкого тілесного ушкодження, – караються позбавленням волі на строк від п'яти до п'ятнадцяти років.	1. <u>Захоплення або тримання особи як заручника з метою спонукання родичів затриманого, державної або іншої установи, підприємства чи організації, фізичної або службової особи до вчинення чи утримання від вчинення будь-якої дії як умови звільнення заручника</u> – карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років. 2. Ті самі дії, якщо вони були вчинені щодо неповнолітньої або організованою групою, або були поєднані з погрозою знищення людей, або такі, що спричинили тяжкі наслідки, – караються позбавленням волі на строк від семи до п'ятнадцяти років.	Особа, яка <u>шляхом погрози примушує</u> владу орган державної влади, орган місцевого самоврядування, міжнародну організацію чи представництво іноземної держави, фізичну чи юридичну особу вчинити дію або утриматися від вчинення дії як умови звільнення заручника, – вчинила злочин 3 ступеня.

закінчення діяння пов'язаний не з позбавленням потерпілого свободи, а з висуненням винною особою певних вимог, виконання яких є умовою звільнення заручника такому діянні.

Підводячи підсумок, варто відзначити, що у ч. 1 ст. 1.2.8. Сумлінне виконання міжнародних зобов'язань Розділу 1.2. Принципи Кримінального кодексу проєкту зазначено, що Кодекс має відповідати чинним міжнародним договорам, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України. Тому вважаємо за доцільне передбачити у проєкті КК України норму, яка б встановлювала відповідальність за захоплення заручників та розташувати її у Розділі 5.2. Злочини проти безпеки суспільства від тероризму.

Список використаних джерел

1. Проєкт Кримінального кодексу України: станом на 25.07.2021. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2021/07/28/1-kontrolnyj-tekst-proektu-kk-25-07-2021.pdf>. (дата звернення: 05.09.2021).
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 05.09.2021).
3. Україна в міжнародно-правових відносинах. Боротьба із злочинністю та взаємна правова допомога (Книга перша). *Збірник документів (українською та російською мовами)*. К. : ЮРІНКОМ, 1996. 1176 с.

Степанюк Р. Л.,

професор кафедри криміналістики,
судової експертології та домедичної підготовки,
доктор юридичних наук, професор
(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТЕХНОЛОГІЙ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДНК-АНАЛІЗУ В УКРАЇНІ

Ідентифікаційний ДНК-аналіз по праву вважається найбільш вагомим досягненням криміналістики ХХ століття. Застосування технологій ототожнення людини за її генетичними ознаками надало можливість розкривати значну кількість тяжких і особливо тяжких злочинів в усьому світі.

В Україні також впроваджуються відповідні технології, а роль криміналістичного дослідження ДНК у вирішенні завдань з розкриття та розслідування злочинів постійно зростає.

Провідну роль в цій сфері відіграють судово-експертні установи системи МВС України, в яких створено мережу лабораторій, що проводять судові молекулярно-генетичні дослідження. Вони обладнані сучасними технічними засобами. Цей рівень постійно покращується і експертні можливості поступово зростають.

Проте у вітчизняній практиці застосування технологій криміналістичного ДНК-аналізу щодо розкриття та розслідування кримінальних правопорушень існує низка проблем, які знижують ефективність цього напрямку діяльності. Наприклад, поки що в країні відсутнє чітке розуміння щодо перспектив і реальних можливостей впровадження передових технологій ДНК-аналізу в слідчу та експертну практику. Тому фактично не маємо належного нормативно-правового регулювання даних питань, що стримує розвиток зазначеної галузі в цілому.

Маємо на меті розкрити зміст основних технологій криміналістичного ДНК-аналізу, які розвиваються зараз у світі та потребують ретельної оцінки щодо перспектив впровадження у вітчизняну правозастосовну практику.

Найбільш поширеними на цей час є методи STR-профілювання, які полягають у дослідженні коротких фрагментів ДНК – STR (коротких тандемних повторів). Профілювання полягає у визначенні індивідуального ДНК-профілю особи за ДНК, виділеної з клітин з ядрами. Ці технології надають можливість ідентифікувати людину за залишеними слідами і є основними в судово-експертній діяльності в усьому світі, у тому числі в Україні.

Але варто відзначити, що цей потужний інструмент міг би використовуватись в нашій державі значно ефективніше, якби було належним чином врегульовані питання наповнення та використання автоматизованого криміналістичного обліку генетичних ознак людини. Саме такі обліки дозволяють розкривати злочини за слідами, виявленими на місці події. Їхня відсутність робить ДНК-аналіз «сліпим» інструментом, який працює лише як метод порівняння ДНК-профілю сліду та біологічного зразка, вилученого у конкретної особи, яка була встановлена правоохоронцями в інший спосіб. Сьогодні в Україні існуюча база даних містить занадто мало ДНК-профілів для забезпечення ймовірності генерування збігів з профілями зі слідів з місць нерозкритих злочинів.

У судовій генетиці виокремлюють низку інших технологій, застосування яких дозволяє розширити коло можливостей криміналістичного ДНК-аналізу. Деякі з них також застосовуються в Україні, а деякі потребують заходів щодо запровадження для чого необхідно створювати відповідні умови.

Так, дослідження STR на Y-хромосомі дозволяє розрізнити ДНК чоловіка та ДНК жінки та встановлювати біологічну спорідненість людей за чоловічою лінією. Цей метод також активно використовується у вітчизняній експертній практиці.

Інший метод – дослідження мітохондріальної ДНК (мтДНК) – дає можливість визначити біологічну спорідненість за материнською лінією, оскільки всі родичі за цією лінією мають однакову мтДНК. Важливо також відзначити, що мтДНК можна виділити навіть тоді, коли клітини з ядрами у сліді не збереглися, тому STR дослідити неможливо. У мтДНК аналізуються більш дрібні фрагменти, які називаються однонуклеотидним поліморфізмом (SNP).

До новітніх технологій криміналістичного ДНК-аналізу, які поступово впроваджуються в практику судової генетики, відносять методи секвенування нового покоління, зокрема судове фенотипування за ДНК і біогеографічне тестування за ДНК.

Судове фенотипування (англ. – *Forensic DNA phenotyping*) як напрям криміналістичного аналізу ДНК полягає у визначенні зовнішніх ознак людини за певними генами. Біогеографічним тестуванням (англ. – *Biogeographic ancestry*) називають методи аналізу ДНК з метою визначення географічного походження людини за відповідними генами. Такі технології надають можливість зорієнтувати слідчого щодо кольору шкіри, очей, волосся людини та її походження з певної частини світу. У спеціальній літературі наводиться чимало прикладів, коли завдяки ним вдалось значно звужити коло підозрюваних і в подальшому встановити їх в ході поліцейських розслідувань.

Зараз науковцями проводяться пошуки можливостей одночасного здійснення STR-профілювання, біогеографічного тестування та фенотипування з метою індивідуалізації генетичних ознак у змішаних слідах кількох людей.

Запровадження технологій секвенування нового покоління супроводжується значними проблемами, насамперед методичними та етичними. З точки зору методології поки що недостатньо відпрацьовані питання точності відповідних результатів. З етичного боку ведеться дискусія з приводу меж втручання в особисте життя людини. На відміну від традиційних методів криміналістичного ДНК-аналізу, які досліджують так звану «сміттеву ДНК», секвенування нового покоління передбачає аналіз генів, які відповідають за певні ознаки людського організму.

До числа новітніх технологій криміналістичного ДНК-аналізу за базами даних ДНК-профілів також відносять сімейний пошук

(англ. – *Familial searching*), тобто виявлення в базі даних ДНК-профілів, які частково співпадають із тим, що перевіряється, і можуть належати біологічним родичам особи, яка залишила слід. За допомогою цих технологій в деяких країнах світу було встановлено особистість особливо небезпечних злочинців, зокрема, серійних вбивць і гвалтівників. Вони значно розширюють можливості пошуку невідомих підозрюваних із використанням баз даних, але, знову ж таки, пов'язані із втручанням в особисте та сімейне життя людини. Тому потребують належного правового регулювання.

У підсумку зазначимо, що на сьогоднішній день в Україні та світі активно застосовуються дієві технології криміналістичного дослідження ДНК для вирішення завдань кримінального судочинства. Разом з цим у нашій державі стан цього напрямку практичної діяльності потребує значного вдосконалення. Це стосується насамперед подальшого покращення стану впровадження традиційних технологій шляхом запровадження належного рівня державної реєстрації геномної інформації людини та відповідного наповнення баз даних ДНК-профілів. Також потребують обговорення та практичного впровадження новітні технології криміналістичного ДНК-аналізу, що дозволить значно розширити його можливості у розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень.

Тінін Д. Г.,

викладач кафедри ТСП, майор поліції
(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ)

ФОРМУВАННЯ ДОВІРИ НАСЕЛЕННЯ ЯК ОСНОВНИЙ НАПРЯМ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОЇ РОБОТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день питання взаємодія поліції з населенням являється досить актуальним, та в свою чергу потребує постійної уваги і вдосконалення. Сучасна концепція сьогоднішньої Національної поліції України передбачає партнерство, довіру, спілкування та діалог між поліцією та громадянами. Крім того, довіра громадян до Національної поліції, як до правоохоронної системи, безпосередньо залежить від успіху поліції у сфері

правового захисту громадян, а також від рівня взаємодії громадськості з правоохоронними органами. Феномен довіри є об'єктом міждисциплінарних досліджень. Саме тому довіру трактують як суб'єктивне відношення однієї особи до іншої. [1, с. 23].

Соціальна довіра – це впевненість у надійності соціально-го об'єкта, що ґрунтується на уявленні або знанні про нього, і пов'язана у здатності передбачати, прогнозувати чи впливати на дії цього об'єкта, контролювати його діяльність тощо [2].

Одним із найважливіших завдань Національної поліції України являється партнерство між поліцією та населенням на основі довіри, прозорості, взаємозв'язку та взаємодії злочинності. Згідно положень п. 1 ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію» вбачається, що «діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб» [3].

Міжнародним інститутом соціології в Києві з 19 по 25 травня 2020 року проведено дослідження з метою оцінки прогресу довіри населення до поліції в цілому у реалізації програми, якою встановлено стратегію МВС до 2020 року. Опитування проводилось серед дорослого населення України, крім тимчасово окупованого ОРДЛО та Автономних Республік Крим (2003 респонденти). Через карантинні обмеження опитування проводилось за методом CATI (телефонне опитування за допомогою комп'ютера).

Результати показали, що 65% населення вважають Україну безпечною, 82% – виказують довіру до своєї громади, та 87% громадян описують найближче оточення (громаду) як безпечну. Слід зазначити, що ця цифра була визначена в контексті збройної агресії, пандемії COVID 19 та її наслідків.

Використання методології «EUROBAROMETER» у дослідженні соціологічної служби ЄС дозволило порівняти соціальне забезпечення в Україні в 2020 році з країнами ЄС у 2017 році. Згідно з аналізом спостерігаються наступні тенденції: громадяни України почуваються в безпеці в навколишньому середовищі (87%), порівняно з 2017 роком (без COVID 19), Італія (84%), Болгарія (81%).

Позитивну динаміку сприйняття громадськістю змін у сфері безпеки можна побачити у реалізації Стратегії МВС у 2020 році. Респонденти також відповіли на запитання про рівень довіри до Міністерства внутрішніх справ та його відомств. Серед них варто зазначити наступні сфери: Державній прикордонній службі

довіряють 60% населення, Державній міграційній службі – 58%, Службі надзвичайних ситуацій – 77%, Національній гвардії – 68%, Національній поліції – 49%, Патрульній поліції в системі Національної поліції України – 51%. Довіра до системи МВС, як правило, становить 50% (виходячи із суми показників «Я повністю довіряю» і «Я більше довіряю»).

У той час, коли стратегія набирає обертів, довіра громадськості до Міністерства внутрішніх справ зростає завдяки реалізації заходів, викладених у Стратегії, порівняно з попередніми дослідженням, проведеним Центром Разумкова у 2018 році. Зокрема: SES + 26%, Національна гвардія + 19%, Державна прикордонна служба України + 9%, Національна поліція + 16% (на основі суми показників «Я повністю вірю» та «Я більше вірю»). Про остаточний перехід системи МВС до клієнтоорієнтованого підходу в діяльності та нову сервісну природу відомства, свідчить показник схвалення якості послуг, отриманий від органів системи, який перевищує 80 % [2].

Тому довіру громадян до Національної поліції необхідно використовувати для подальших реформ. Актуальність зумовлена тим, що довіра є одним з головних принципів партнерства, її встановлення, з одного боку, для підвищення ефективності діяльності поліцейських у підтримці громадського порядку, а з іншого – почуття безпеки. Досягнення цієї мети пов'язане з вирішенням низки складних питань і неможливе без налагодження конструктивної взаємодії з різними групами населення на основі узгодження позицій та взаємодії при виконанні правоохоронних завдань. У той же час ефективне використання громадського потенціалу залежить від добре організованої взаємодії на основі закону, зміцнення партнерських відносин між поліцією та громадянами, підвищення довіри громадськості до поліції. Таким чином, довіра являється одним з основних критеріїв для реформування системи Міністерства внутрішніх справ України, а також побудови громадянського суспільства в країні, трансформації соціальної системи, без якої радянський уряд не міг створити принципово новий інститут стандартів внутрішньої безпеки. Держава перебуває на порозі двох автономних систем – суспільства та поліції, у зв'язку з чим при наявності двох складових формується одне ціле, де населення розглядає поліцейських насамперед як захисників та союзників. Оскільки рівень довіри громадськості до такого соціального інституту, як поліція, є важливим показником законності та ефективності діяльності правоохоронних органів

в будь-якій державі, його дослідження сьогодні має особливе значення з точки зору реформування суспільства. Головною передумовою партнерства між поліцією та громадськістю є швидке підвищення рівня участі громадськості у процесі забезпечення безпеки та громадського порядку.

Для досягнення такого партнерства поліція повинна: зміцнити легітимність своєї діяльності та покращити якість своїх послуг суспільству шляхом узгоджених дій. Поліція повинна бути відомою та доступною для громадськості; знання населення під юрисдикцією, задоволення його потреб; вислуховування проблем громадян; звітувати громадськості про свої дії та результати. Водночас впевненість у готовності громадян взаємодіяти з поліцією – не єдиний фактор. Взаємодія означає спільну та значущу мету для суб'єктів взаємодії. Спільна мета об'єднує людей, формуючи в них почуття приналежності до певної спільноти (відчуття «ми»). Цей відповідний рівень довіри між громадянами та поліцією сприяє встановленню партнерських відносин між правоохоронними органами та громадянами. В умовах демократії громадяни повинні довіряти владним інститутам, а отже потребують кодифікованих правил та правил поведінки, які повинні захищати суспільство від зловживання владою.

Однак, довіра до Національної поліції не може бути гарантована законами та нормативними актами. Потрібно знайти довіру. Його формування вимагає довгої позитивної історії співпраці між Національною поліцією та громадськістю. Для цього потрібно використовувати етичні важелі. ЗМІ також відіграють важливу роль у процесі аналізу. Журналісти є охоронцями демократії та активно збирають, готують та поширюють інформацію про події. Вони є інформаційними посередниками між державою та суспільством, а отже, мають значний вплив на життя країни. У зв'язку з цим державні службовці, включаючи працівників поліції, повинні знати про публічну місію засобів масової інформації та враховувати потреби аудиторії, в якій вони працюють, надавати громадянам України вичерпну, точну та об'єктивну інформацію про всю соціально важливу інформацію питань.

В умовах сьогодення перед Національною поліцією України стоїть завдання налагодити партнерські відносини зі ЗМІ, що полягає у формуванні позитивної думки щодо державної та приватної безпеки громадян, попередження злочинів, розкриття та розслідування злочинів. Реалізуючи данні умови, Національна поліція України стане зразковим правоохоронним органом

для своєї держави, де всі працівники неухильно дотримуватимуться Конституції та законів України, а також в свою чергу професійно виконуватимуть свої обов'язки відповідно до закону.

Список використаних джерел

1. Яхонтова Е. С. Доверие как базовая ценность компании и инструмент управления персоналом / Е. С. Яхонтова. *Современное управление*. 2003. № 11. С. 19-30.

2. Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [веб-сайт] / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=20476 (дата звернення: 01.09.2021).

3. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/-show/580-19/page>. (дата звернення: 01.09.2021).

[illegible]

Токар А. А.,
викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

РЕФОРМУВАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: ШЛЯХИ, РИЗИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Важливою методологічною складовою наукового пошуку ефективних шляхів формування в Україні громадянського суспільства, побудови соціальної правової держави є дослідження правотворчої, правоохоронної діяльності різних суб'єктів, серед яких особливої уваги заслуговують органи, які ведуть боротьбу зі злочинністю, що захищають громадян і державу від протиправних посягань [1, с. 236].

Діяльність правоохоронних органів потребує постійне удосконалення, так як цей інститут є одним з основоположних, без якого неможливе становлення незалежної, демократичної, правової держави. Реформування системи правоохоронних органів нашої держави є закономірним процесом.

Розглядаючи шляхи і перспективи становлення органів охорони громадського порядку в Україні, необхідно не забувати про те, що вони повинні представляти громадськість в цілому, нести перед нею відповідальність і бути їй підзвітним, бо соціальне замовлення суспільства для поліції переважно складається в зменшенні ймовірності скоєння злочинів і правопорушень. У свою чергу, соціум повинен всіляко сприяти збільшенню функціонального потенціалу поліції за допомогою інститутів громадянського суспільства [1, с. 236].

За останні роки продовжується реформування правоохоронної сфери.

Реформування правоохоронної безпосередньо торкнулося і МВС України, а саме з прийняттям:

- Концепції першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ [2],
- Стратегії розвитку органів внутрішніх справ України, які схвалені розпорядженням Уряду від 22 жовтня 2014 року [3].

Позитивно оцінюючи реформи, які відбуваються в нашій державі в сфері правоохоронної, з нашої точки зору, не можна

не звернути увагу на відсутність єдиного стратегічного документа щодо системи правоохоронних органів і їх подальшого розвитку. На даний час, в чинному законодавстві не надано вичерпного переліку правоохоронних органів і їх системи, що, безперечно, негативно відбивається на можливості ефективно виконувати завдання і встановлювати справедливість у суспільних відносинах, а також розмежувати їх компетенцію.

Сьогодні також відсутні системні напрацювання щодо ролі і місця державної політики в удосконаленні правоохоронної сфери; по-різному розуміють поняття «правоохоронна сфера», «правоохоронна діяльність» як законодавець, так і вчені-правознавці. Поза увагою залишаються проблеми переходу діяльності органів державної влади України у правоохоронній сфері на якісно новий рівень, бракує наукового супроводу процесу правотворчості, потребує реального усвідомлення органами державної влади необхідності в конструктивній взаємодії держави і громадянського суспільства [4].

Закон України «Про Національну поліцію України», на нашу думку, повинен бути правовим документом, який повинен визначати:

1) поняття «правоохоронні органи», «правоохоронна діяльність», а також вичерпний перелік системи правоохоронних органів; загальні вимоги до їх діяльності, взаємодії між собою; загальні вимоги щодо підзвітності та підконтрольності громадянському суспільству;

2) загальні вимоги щодо основних прав і обов'язків в діяльності правоохоронних органів; шляхи забезпечення стримування і реалізації таких принципів, як верховенство права, законність, нейтральність, позапартійність, професіоналізм, повага до прав і свобод людини;

3) гарантії соціального і правового захисту працівників правоохоронних органів.

Даний закон повинен містити уніфіковані норми, які повинні унеможливити їх політизація, використання правоохоронних органів різними політичними силами, відповідальність за порушення цих вимог.

Підводячи підсумки вищевикладеного, слід сказати, що, на нашу думку, реалізація запропонованих нами шляхів удосконалення правоохоронної сфери держави буде основою ефективної діяльності. Необхідність реформування правоохоронної системи України обумовлена суспільством, політичною ситуацією

і бажаним соціальним рівнем життя. Реформа органів внутрішніх справ України полягає в перетворенні МВС в правоохоронне багатопрофільне цивільне відомство європейського зразка.

Список використаних джерел

1. Герасименко О. М. Інформаційне забезпечення взаємодії органів внутрішніх справ з громадськими об'єднаннями з охорони правопорядку (організаційні і правові питання) : автореферат дис ... канд ... юрид. наук. 2008. 236 с.
2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/456-96-п#Text> (дата звернення: 21.09.2021).
3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-р#Text> (дата звернення: 21.09.2021).
4. Державна політика у правоохоронній сфері: історико-правовий аналіз та шляхи удосконалення. URL: <http://www.bankreferatov.ru/referats> (дата звернення: 21.09.2021).

Шульгін С. О.,
прокурор
(Офіс Генерального прокурора)

ДО ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ УХВАЛИ СЛІДЧОГО СУДДІ ПРО СКАСУВАННЯ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ

Незважаючи на майже десятирічний «ювілей» чинності Кримінального процесуального кодексу України, вражає кількість внесених до нього змін та доповнень упродовж вказаного періоду, однак окремі з них не покращують, а навпаки ускладнюють правозастосовну діяльність. Так, Законом України від 03.10.2017 № 2147-VIII ч. 1 ст. 303 КПК доповнено п. 10 яким запроваджено можливість оскарження повідомлення про підозру. Однак, поза увагою законодавця залишилось важливе питання правових наслідків та механізму виконання ухвали слідчого судді про скасування повідомлення про підозру.

Можливість оскарження повідомлення про підозру привернула чималу увагу серед науковців та практиків, зокрема І. В. Гловюк, Н. В. Глинської, О. М. Дроздова, В. Лаврової, Х. Р. Слюсарчук, А. Р. Туманянц, І. І. Холондович, С. Л. Шаренко та інших. Погоджуючись з висловленими вказаними науковцями пропозиціями варто відзначити, що механізм виконання ухвали, якою скасовано повідомлення про підозру, не отримали належної уваги.

Метою цієї роботи є вивчення проблем пов'язаних з виконанням ухвали слідчого судді, якою скасовано повідомлення про підозру та правових наслідків такого рішення.

Перш за усе варто з'ясувати, з якого моменту особа втрачає процесуальний статус підозрюваного. Частиною 1 ст. 42 КПК визначено яка особа є підозрюваним. Аналізуючи положення КПК можна простежити, що статус підозрюваного може бути змінено на обвинуваченого (підсудного) (ч. 2 ст. 42 КПК), виправданого (ч. 1 ст. 43 КПК) або засудженого (ч. 2 ст. 43 КПК). Вважає, особа щодо якої скасовано повідомлення про підозру, втрачає цей процесуальний статус з моменту набрання законної сили ухвали (ст. 532 КПК).

Незважаючи на припинення процесуального статусу підозрюваного закон не визначає її нового процесуального статусу (практиці така особа автоматично прирівнюється до свідка). Погоджуємось з С. Л. Шаренко, яка зазначає, що скасування повідомлення про підозру є юридичним фактом, що здатний породити низку процесуальних наслідків, зокрема, втрата статусу підозрюваного, відкриває можливість скасувати не лише запобіжні заходи, а й інших заходів забезпечення кримінального провадження [12 с. 48].

Аналіз п. 10 ч. 1 ст. 303, п. 1-1, ч. 2 ст. 307 дає підстави стверджувати, що задовольняючи скаргу слідчий суддя уповноважений скасувати виключно повідомлення про підозру (ухвали слідчих суддів Шевченківського районного суду від 12.03.2021 (справа № 761/6432/21) [4], від 30.06.2021 (справа № 761/19752/21) [5], Печерського районного суду від 14.09.2020 (справа № 757/15102/20-к) [6] м. Києва). Частиною 4 ст. 278 КПК передбачено, що дата та час повідомлення про підозру невідкладно вносяться до ЄРДР, а тому деякі слідчі судді скасовуючи повідомлення про підозру зобов'язують вилучити з ЄРДР такі відомості (ухвали слідчого судді Броварського міськрайонного суду від 03.11.2020 (справа № 361/3082/20) [7] та Києво-Святошинського районного суду від 04.12.2020 (справа № 369/14393/20) [8]).

Не врегульованими залишаються питання скасування заходів забезпечення кримінального провадження, зокрема запобіжних. Цікавою з цього приводу є ухвала слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтави від 06.08.2021 (справа № 554/4804/21) [9] якою скасовано повідомлення про підозру щодо особи та ухвала цього ж слідчого судді від 06.08.2021 (справа № 554/4804/21) [10] якою виправлено описку допущену у попередній ухвалі

шляхом скасування запобіжного заходу та звільнення підозрюваного у залі суду. На наш погляд слідчий суддя скасовуючи повідомлення про підозру не уповноважений на одночасне скасування запобіжного заходу. На наш погляд у такій ситуації, єдиною можливістю скасування заходів забезпечення кримінального провадження можливе виключно шляхом застосування загальних засад кримінального провадження (ч. 6 ст. 9 КПК).

Поза межами правового регулювання залишилась можливість повторного (нового) вручення повідомлення про підозру у разі скасування підозри слідчим суддею. У літературі висловлювалась думка, що скасування повідомлення про підозру не є перешкодою для вручення нової підозри [1], [3]. Погоджуючись з таким підходом вважаємо, що найбільш переконливим є погляд окремих науковців, які зазначають, що скасування повідомлення про підозру не позбавляє слідчого/прокурора можливості фактично вручити таке повідомлення повторно, оскільки у ст. 279 КПК закріплено, що у разі виникнення підстав для повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої слідчий/прокурор зобов'язані виконати дії, визначені КПК [2 с. 231].

Також у разі скасування повідомлення про підозру виникає проблема з обрахуванням процесуальних строків у кримінальному провадженні. Вказана обставина ускладнюється їх дуалістичним характером: 1) строки у кримінальному провадженні у якому жодній особі не повідомлено про підозру (ч. 1 ст. 219, ч. 1 ст. 294 КПК); 2) строки у кримінальному провадженні у якому особі повідомлено про підозру (ч. 3 ст. 219, ч. 3 ст. 294 КПК).

Вважаємо, що у контексті нашого дослідження, у разі скасування повідомлення про підозру, процесуальні строки у кримінальному провадженні повинні прирівнюватись до строків у провадженні без повідомлення про підозру. У разі вичерпання цих строків, кримінальне провадження повинно бути закритим.

Потребують також дослідження питання обрахування строку для оскарження повідомлення про підозру у зв'язку із зупиненням кримінального провадження (ч. 5 ст. 219 КПК). Вважаємо, що за своєю правовою природою це різні процесуальні строки, які не взаємопов'язані між собою, оскільки у першому випадку закон визначає строк пов'язаний з днем винесення повідомлення про підозру, а у другому встановлює строк, який зобов'язує слідчого/прокурора закінчити досудове розслідування. Цікавим є питання про можливість припинення розшуку особи у зв'язку із скасуванням повідомлення про підозру. Так, ухвалою слідчого судді

Індустріального районного суду м. Дніпропетровська від 11.05.2018 (справа № 202/1399/18) [11] скасовано повідомлення про підозру та постанову про оголошення особи у розшук. Вважаємо, що слідчий суддя не був вправі скасовувати відповідну постанову.

Підсумовуючи викладене вважаємо за необхідне зробити наступні висновки. На наш погляд, особа щодо якої скасовано повідомлення про підозру, втрачає процесуальний статус підозрюваного з моменту набрання законної сили ухвалою слідчого судді відповідно до ст. 532 КПК. Задовольняючи скаргу на повідомлення про підозру слідчий суддя уповноважений скасувати виключно повідомлення про підозру і позбавлений права скасовувати запобіжний та інші заходи забезпечення кримінального провадження, припиняти розшук особи, однак така ухвала може бути підставою для їх скасування та припинення розшуку особи слідчим/прокурором. Процесуальні строки у кримінальному провадженні, після скасування повідомлення про підозру, повинні обраховуватись як у кримінальному провадженні у якому жодній особі не повідомлялось про підозру, за умови, що вони не вийшли за межі визначені ч. 2 ст. 219 КПК. За умови збереження цих строків, слідчий/прокурор мають право повторно (заново) вручити цій же особі повідомлення про підозру. У разі вичерпання таких строків кримінальне провадження підграє закриттю.

Наведене свідчить про недосконалість механізму виконання ухвали слідчого судді про скасування повідомлення про підозру та потребує негайного законодавчого врегулювання. Вважаємо, що зроблені нами висновки можуть бути використані при розробці проєкту закону про внесення змін та доповнень у КПК, що значно покращать практику правозастосування.

Список використаних джерел

1. Безпалий Т. Скасування повідомлення про підозру. URL: <https://www.legalalliance.com.ua/publikacii/skasuvanna-povidomlenna-pro-pidozru/> (дата звернення: 19.09.2021);
2. Муляр Г. В. Механізм оскарження повідомлення про підозру як засіб захисту прав підозрюваної особи / Г. В. Муляр, О. С. Ховпун, Т. О. Часова. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 3. С. 228–233;
3. Нікіфоров Д. Чи завжди адвокати варто спростовувати те, що слідчий закидає його клієнтові? URL: https://zib.com.ua/ua/137331-praktika_skasuvannya_pidozri_advokati_chekayut_uzagalnennya.html (дата звернення: 19.09.2021).

4. Ухвала слідчого судді Шевченківського районного суду м. Києва від 12.03.20201 (справа № 761/6432/21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95667292> (дата звернення: 19.09.2021).

5. Ухвала слідчого судді Шевченківського районного суду м. Києва від 11.05.2018 (справа № 202/1399/18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98030566> (дата звернення: 19.09.2021).

6. Ухвала слідчого судді Печерського районного суду м. Києва від 14.09.2020 (справа № 757/15102/20-к). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92054089> (дата звернення: 19.09.2021).

7. Ухвала слідчого судді Броварського міськрайонного суду Київської області від 03.11.2020 (справа № 361/3082/20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92647037> (дата звернення: 19.09.2021).

8. Ухвала слідчого судді Києво-Святошинського районного суду Київської області від 04.12.2020 (справа № 369/14393/20) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93306868> (дата звернення: 19.09.2021).

9. Ухвала слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтави від 06.08.2021 (справа № 554/4804/21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98900131> (дата звернення: 19.09.2021).

10. Ухвала слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтави від 06.08.2021 (справа № 554/4804/21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98905338> (дата звернення: 19.09.2021).

11. Ухвала слідчого судді Індустріального районного суду м. Дніпропетровська від 11.05.2018 (справа № 202/1399/18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73993611> (дата звернення: 19.09.2021).

12. Шаренко С. Л. Проблемні питання здійснення судового контролю при оскарженні повідомлення про підозру. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2020. Вип. 40. С. 47–53.

Юхно О. О.,

професор кафедри криміналістики,
судової експертології та домедичної підготовки,
доктор юридичних наук, професор
(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАЛУЧЕННЯ СПЕЦІАЛІСТА ДЛЯ УЧАСТІ У СЛІДЧОМУ ЕКСПЕРИМЕНТІ

Стрижнем поглибленого аналізу такої складної категорії як злочинність є інтегрований підхід до дослідження наукових (міждисциплінарних) знань. Саме в їх оптимальному співвідношенні закладена ефективність розробки заходів протидії злочинності

і можливість прискорення соціально-правової реформи в Україні. Враховуючи триваючу дискусію, все ж таки чинним КПК України поновлено широко розповсюджене у зарубіжних країнах, зокрема й ближнього зарубіжжя поняття «слідчого експерименту», яке більш визначає його сутність і розширяє напрями використання у правозастосовній діяльності, ніж його попередня назва у національному законодавстві відповідно до ст. 194 «Відтворення обстановки та обставин події» у КПК України 1960 року. При цьому існують проблемні питання, зокрема організаційного плану, щодо визначення кола осіб які можуть приймати участь або можуть бути запрошеними при його проведенні. Нововведення у чинний КПК України щодо окремих ст. 71 «Спеціаліст» та ст.72 «Відповідальність спеціаліста», а також ст. 40-1 «Дізнавач» висувують нагальні потреби у проведенні окремих досліджень або наукових вивчень відповідно до вказаного.

Одним із важливих доказів вчинення тяжких і особливо тяжких кримінальних правопорушень є результати проведених слідчого експерименту, зокрема по вбивствам і причиненням тяжким тілесним ушкодженням та ін, зокрема й по багатоепізодним злочинам. Але така слідча (розшукова) дія вимагає від слідчого, дізнавача, прокурора, судді проявлення професіоналізму, відповідної ефективної, якісної організації та підготовки і застосування відповідної та обраної тактики. Перевірка показань на місці щодо обставин вчинення кримінального правопорушення здійснюється з метою встановлення відповідності або невідповідності показань підозрюваного, потерпілого або свідка відносно до обстановки місця події його вчинення. Результати цієї слідчої (розшукової) дії можуть свідчити про проінформованість, обізнанність чи про непроінформованість перевіряємої особи щодо досліджуваної події вже з перебігом часу. Вказана слідча (розшукова) дія є одним із тактичних засобів щодо викриття і встановлення недостовірних показань чи навпаки їх підтвердженням. Перевірка показань вказаних осіб здійснюється тільки на місці досліджуваної події, яка вже змінена, тому вказана дія повинна бути максимально наближеною до минулих першопочаткових ознак події, а в продемонстрованих діях повинні використовуватись ті предмети злочину чи знаряддя або їх муляжі (холодної чи вогнепальної зброї), що використовувались при перевіряємій в ході слідчого експерименту події. Умови, що є в наявності при проведенні вказаного та ті, що не піддаються поновленню, враховуються як обставини, що знижують достовірність отриманих

результатів. При підготовці до такої слідчої (розшукової) дії визначаються ті обставини, які підлягають перевірці, уточненню, деталізації, а також й ті питання, що підлягають встановленню. При вирішенні такого комплексу складних і необхідних питань слідчий, дізнавач повинен використовувати додаткові знання фахівців також й з певних галузей знань.

Зокрема, при проведенні слідчого експерименту значну допомогу і сприяння слідчому, дізнавачу, прокурору, судді може надати спеціаліст-криміналіст районного відділу поліції чи іншої структурної одиниці поліції (змінено назву посади замість інспектора-криміналіста відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 23.09.2020 р. № 865 та наказу Національної поліції України від 14.01.2021 р. № 391 згідно своїх спеціальних фахових пізнань з наступних питань:

- 1) обрати найбільш правильну тактику і визначити етапи щодо підготовки і проведення слідчого експерименту, а за його результатами призначення і проведення відповідних та необхідних судових експертиз; 2) підібрати предмети і речові докази (а також муляжі чи імітатори холодної і вогнепальної зброї) які можуть бути використані при слідчому експерименті – дослідях; 3) встановити обстановку і обставини події (реконструкцію обстановки) з метою проведення опіту, допомогти розставити учасників слідчого експерименту для вирішення конкретної мети і завдань слідчого експерименту; 4) здійснити відповідні етапи дослідження у дослідях з метою дотримання необхідних умов слідчого експерименту; 5) коректувати здійснення дослідів – дій слідчого та інших учасників слідчого експерименту з точки зору своїх спеціальних фахових пізнань; 6) обрати способи фіксації результатів слідчого експерименту і зафіксувати отриманні результати наявними технічними та іншими засобами і відповідні результати (фото, відео зображення, схеми та ін.) надати їх слідчому; 7) оцінити результати слідчого експерименту та допомогти слідчому при обранні відповідної тактики проведення подальших слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. Вказана участь спеціаліста регулюється ч. 2 ст. 240 КПК України, яка не обмежує використання його спеціальних знань у кримінальному процесі та судочинстві.

Стосовно організації та підготовчих дій слід зазначити, що спеціаліст-криміналіст встановивши у слідчого обставини злочину, що розслідується, мету і завдання слідчого експерименту, його сутність та вивчивши відповідні матеріали кримінального

провадження, допомагає слідчому порадами і наданням пропозицій щодо обрання умов проведення слідчого експерименту. Вивчивши за необхідності протоколи раніше проведених оглядів, допитів та інші документи, спеціаліст-криміналіст може надати поради та рекомендації щодо процедур, умови, які є суттєвими та те, що необхідно здійснити щодо їх відбудови, реконструкції (можливостей). Він може порекомендувати слідчому проведення слідчого експерименту в умовах максимально наближених до тих, при яких була вчинена подія та обставин злочину (наприклад, дотримання часу доби, погодних, кліматичних і температурних умов та ін.). Наприклад, якщо планується встановлення положення трупа під час пострілу, він може порекомендувати запросити для участі у слідчому експерименті судового медичного експерта. Слідчий для більш ефективного використання спеціаліста-криміналіста може ознайомити його з матеріалами кримінального провадження і протоколами огляду, опитування потерпілого і підозрюваного, фототаблицями, показаннями учасників кримінального провадження, очевидців і свідків, з матеріалами інших кримінальних проваджень вчинення злочинів по яких співпадають по почерку та іншими, що є в наявності.

Приймаючи участь у проведенні слідчого експерименту, спеціаліст-криміналіст виступає, по-перше, як особа фахівець, яка володіє глибокими і всебічними спеціальними і, зокрема, криміналістичними пізнаннями, по-друге, як член слідчо-оперативної групи, що виконує вказівки, завдання і окремі операції (елементи) слідчого експерименту, допомагає в цілому здійснити реконструкцію події та здійснює фіксацію результатів слідчого експерименту. Найбільш складним з тактичної точки зору є проведення слідчого експерименту щодо перевірки навичок, вмінь та майстерності підозрюваного (наприклад, з виготовлення підrobних документів і грошових знаків, відкриття сейфів, «взламування» комп'ютерних паролів і мереж для вчинення «хакерських» дій та ін.), що вимагає попередньої психологічної підготовки перевіряємої особи як потенціального підозрюваного для встановлення з нею належного психологічного контакту з тим, щоб така особа виявила бажання продемонструвати свої здібності та практичні навички щодо здійснення вищевказаного. На нашу думку, усі основні та важливі для слідчого експерименту у кримінальному провадженні підготовчі, організаційні і діагностичні експерименти доцільно проводити не тільки за участю спеціаліста-криміналіста й інших спеціалістів, а особливо за участю штатної посади

у слідчих і оперативних підрозділах спеціаліста-психолога, що вже давно є у практиці діяльності поліцейських підрозділів зарубіжних країн, а тому вказана позитивна практика була б доцільною й щодо введення таких посад у правоохоронні органи України.

Зроблені за результатами проведення слідчого експерименту висновки можуть носити ймовірний або достовірний характер. При цьому слідчому, дізнавачу, прокурору слід враховувати, що психофізіологічні можливості окремих індивідів (осіб) можуть значно перевищувати середні людські здібності та можливості. Результати слідчого експерименту як наявності об'єктивних можливостей здійснення або виконання певної дії або події і як суб'єктивна можливість виконання певної дії конкретною особою має суттєве значення для встановлення, виявлення, фіксації, перевірки і оцінки доказів у кримінальному провадженні. Втім, підняті питання не є остаточними і підлягають окремому дослідженню або науковому вивченню. Пропоную учасникам наукового заходу прийняти участь у оговоренні піднятих питань та наданих пропозицій.

Kawecki Andrzej,

PhD in Social Sciences

(The East European State Higher School in Przemyśl)

ATTEMPTS OF ILLEGAL CROSSING THE NATIONAL BORDER AND REFUSALS TO ENTER THE POLISH SECTION OF THE EXTERNAL BORDER OF THE EUROPEAN UNION

The element that defines the territorial scope of the country concerned are its borders, which determine the space in which functions of the country are carried out, resulting from the authority it has. J.V. Prescott compares a country to a living organism that develops and disappears, while the border is a skin protecting this organism, inside which this development and decline take place [3, p. 9].

Among the basic functions of the country is the protection of its borders, which is one of the most substantial factors that has a direct impact on external and internal security of the country. Properly and effectively protected border is perceived by the society as an evidence

of the strength and efficiency of the country and confirmation of the security of its citizens [8, p. 10–13].

Border protection is an orderly function of the administration and its task is to ensure inviolability of the border and includes a set of administrative, political, customs, sanitary and military measures that are taken by the country to prevent illegal crossing of the national border and carrying or transferring certain goods across it without permission [6, p. 87].

A border zone and border strip have been established in order to protect the national border. The border zone comprises the entire area of municipalities adjacent to the national border, while on the maritime section – to the seashore. In case the width of the border zone thus determined does not reach 15 km, the area of municipalities directly adjacent to the national border or the seashore is also included in the border zone [11, Art. 12 Section 1]. On the other hand, the border strip is an area with a width of 15 metres that is counted into the country from the national border line or from the border waters or seashore [11, Art. 9 Section 1].

After Poland joined the European Union on 1 May 2004, borders with Ukraine, Russian Federation and Belarus were given the status of external borders of the European Union. As a result, Poland became responsible for the protection of one of the longest sections of the EU external border. When Poland entered the Schengen Area on 21 December 2007, border checkpoints with Lithuania, Slovakia, Germany and the Czech Republic were closed down. The Schengen Area became a borderless area, although the borders between countries never ceased to exist, while the eastern section of the Polish border became the external border of the European Union and the Schengen Area, which increased the importance of protecting this section of the border in the context of the security of the European Union.

In the process of integration with the European Union, Poland as a country bordering with Russia, Ukraine and Belarus, was obliged to implement a visa system as well as adapt to relatively stringent provisions in the field of combating organised crime and illegal immigration [4, p. 155].

The national border protection system of the Republic of Poland is adapted to the four-level security management of the EU external border. «This model distinguishes four complementary border protection zones:

1. issuing visas and using a network of liaison officers;

2. cooperation with third countries (especially neighbouring ones) to counter illegal immigration and border threats;

3. national border protection and border traffic control carried out by border, immigration, customs and other services;

4. immigration controls run on the territory of the EU Member State by border and immigration or/and other authorised services and institutions» [7, p. 74].

The external border of the European Union in Poland is 1,163 km long, which constitutes 33% of the length of the Polish border. The longest section is on the border with Ukraine – 535 km, slightly smaller with Belarus – 418 km and the smallest with Russia – 210 km [9, p. 1]. There are 33 border checkpoints on the eastern border of Poland, including [13]:

1. Border with the Russian Federation – 4 road and 3 railway.

2. Border with Ukraine – 8 road and 6 railway.

3. Border with Belarus – 6 road, 5 railway and 1 river.

The security of national borders may be violated as a result of the escalation of threats generated by such determinants as:

1. Growing boom in smuggling activity.

2. Escalation of disintegrative tendencies such as terrorism, separatism, fundamentalism.

3. Increased immigration processes and their negative outcome.

4. Disparities in social and economic situation.

5. Youth bulge and the growing participation of young people deprived of life prospects in the society [1, p. 45].

In today's world of conflicts and unrest, the threat of illegal border crossings continues to grow. Poland is becoming an increasingly popular country for immigrants from different parts of the world. The increase in the number of immigrants, including illegal ones, means that the development of Poland's cross-border security will largely depend on the intensification of activities and good cooperation between the Border Guard Unit, Customs Service and Police [5, p. 28–29] as well as the Armed Forces of the Republic of Poland.

Tasks related to border control and protection in Poland are performed mainly by the Border Guard Unit. They are dictated by both the security of Poland and that of the entire European community, the interests and rights of its citizens [2, p. 127].

Officers of the Board Guard Unit perform border services, run border operations, carry out operational and reconnaissance activities and other activities connected with the identification, prevention and detection of border crimes [8, p. 14]. When carrying out statutory

tasks, officers of the Board Guard Unit have, inter alia, the rights to [10, Art. 11, Section 1]:

1. perform border control;
2. body search as well as inspecting the contents of luggage, checking cargo in ports, bus and railway stations and in means of air, road, rail and water transport;
3. issue visas and other permits to cross the national border pursuant to separate regulations;
4. check one's identity card or otherwise identify the identity of a person;
5. detain persons in the manner and cases specified in the provisions of the Code of Criminal Procedure and other acts and bring them to the competent authority of the Border Guard Unit, court or prosecutor's office;
6. detain persons who clearly pose a direct threat to human life or health as well as to property;
7. search people, things, rooms and means of transport in the manner and cases specified in the provisions of the Code of Criminal Procedure and other acts.

The basic and independent organisational division within the structure of the Border Guard are Border Guard Units. They protect the national border in the area of border voivodeships [7, p. 90]. Currently operating units include: Bieszczady Border Guard Unit located in Przemyśl; Maritime Border Guard Unit located in Gdańsk; Nadbuże Border Guard Unit located in Chełm; Nadodrze Border Guard Unit located in Krosno Odrzańskie; Nadwiśle Border Guard Unit located in Warsaw; Podlasie Border Guard Unit located in Białystok; Silesian Border Guard Unit located in Racibórz; Warmia & Mazury Border Guard Unit located in Kętrzyn; Karpaty Border Guard Unit located in Nowy Sącz [12].

One of the basic tasks of the Border Guard Unit is to prevent and combat border crime. The effectiveness of actions taken by officers of the Board Guard Unit at the EU external borders in the area of detecting attempts of illegal crossing the national border and the number of issued entry refusals are presented in the tables below.

In the period from 1 January 2015 to 30 June 2021, officers of the Border Guard Unit issued 466,134 refusals of entry to the territory of Poland at the EU external border. The vast majority of refusals were issued on the border with Ukraine (228,772 refusals, which represents 49.08% of all refusals of entry issued by the Border Guard Unit at the EU external border) and on the border with Belarus (221,875 refusals,

Table 1

Entry refusals issued to foreigners at the EU external border

Border section	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021 (1st half)	TOTAL
RUSSIA	1743	1610	1919	1331	1301	273	58	8235
BELARUS	28237	88268	36311	25962	33677	8719	701	221875
UKRAINE	22512	27493	33555	48779	60112	24617	11704	228772
MARITIME	28	19	16	30	12	15	8	128
AIR	626	670	903	1173	1457	1293	1002	7124
TOTAL	53146	118060	72704	77275	96559	34917	13473	466134

Source: Own study based on statistical data of the Border Guard.

which stands for 47,60% of all refusals of entry issued by the Border Guard Unit at the EU external border). The highest number of refusals was issued in 2016 (118,060 refusals).

The most frequent reasons for refusing the foreigners entry into the territory of the Republic of Poland include: no valid visa or residence permit, no appropriate documentation justifying the purpose and conditions of stay, no sufficient means in relation to the period and form of stay.

Table 2

**Foreigners detained/identified
when crossing the EU external border against the law**

Border section	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021 (1st half)	TOTAL
RUSSA	205	274	338	228	133	32	6	1216
BELARUS	415	329	282	349	218	246	205	2044
UKRAINE	2224	2065	1549	994	1085	1581	2284	11782
MARITIME	86	113	27	15	14	5	8	268
AIR	435	744	396	452	714	497	369	3607
TOTAL	3365	3525	2592	2038	2164	2361	2872	18917

Source: Own study based on statistical data of the Border Guard.

In the period from 1 January 2015 to 30 June 2021, officers of the Board Guard Unit detained 18,917 people who illegally crossed/attempted to cross the EU external border. Most people were detained/detected at the Polish-Ukrainian border (11,782 people,

which constitutes 62.28% of the total number of detained/detected people at the EU external borders). When analysing the citizenship of people who have been detained by officers of the Board Guard Unit for crossing (or attempting to cross) the EU external border against the law, it should be noted that there is a great diversity in this respect. The detainees were mostly citizens of such countries as Ukraine, Russia, Belarus, Vietnam, Turkey, Georgia, Afghanistan, Syria and Iran. It is also worth emphasising that the citizens of such countries as Eritrea, Comoros, Liberia or Guinea, i.e. countries located in Africa attempted to cross illegally the eastern section of the national border, which is at the same time the external border of the European Union and the Schengen Area. While attempting to illegally cross the national border, foreigners most frequently used forged documents or tried to cross the border without any documents.

Recently, officers of the Board Guard Unit supported by Police and soldiers of the Polish Army have been conducting intense activities to protect the Polish-Belarusian section of the national border. The number of immigrants who are attempting to illegally enter Poland from Belarus has increased on the border section mentioned. According to the Belarusian journalist Tadeusz Giczan, this is the result of Minsk's actions under the code name 'Sluice', the purpose of which is to bring immigrants to the borders with the EU countries. Daniel Boćkowski came up with a similar opinion, stating that Belarus is implementing the 'Sluice Operation' developed in 2010–2011 by the heads of the KGB and OSAM, aimed at forcing the European Union to provide Belarus with financial aid to seal the border [15]. A group of immigrants from Afghanistan camping out on the Polish-Belarusian border and a considerable increase in attempts to illegally cross the Polish border meant that the construction of a fence in the area of Zubrzyca Wielka was started on 25 August 2021, the aim of which is to improve the tightness of the border and make attempts to illegally cross it more difficult. The press office of the European Commission assessed that «a fence on the Polish-Belarusian border may be a good idea in the situation on the EU external border». As stated by the European Commission, «measures must be proportionate and respect fundamental rights and rights under the EU asylum law» [16].

According to data of the Board Guard Unit, only in August this year, there have been over 3,200 attempts to illegally cross the Polish-Belarusian border. The detainees mostly include the citizens of Iraq, Afghanistan, Tajikistan, Syria and Somalia [17].

The presented statistical data confirm that the Board Guard Unit effectively counteracts attempts of illegal crossing the EU external

border, acting as a kind of protective barrier for the EU countries and the Schengen Area. One of the most important actions supporting the fight against border crime are systematic operational, reconnaissance and investigative activities as well as border control, at the stage of which it is possible to make a decision to refuse entry into the territory of the Republic of Poland to foreigners who may pose a potential threat.

References

1. Heinsohn G., *Synowie i władza nad światem. Terror we wzlotach i upadkach narodów*, Warszawa 2015.
2. Maksimczuk A., Sidorowicz L., *Graniczna obsługa ruchu osobowego i towarowego w Unii Europejskiej (wybrane aspekty)*, Warszawa 2008.
3. Prescott J. R.V., *Political Frontiers and boundaries*, London 1987.
4. Pietras-Eichberger M., *Wybrane aspekty bezpieczeństwa granicy polsko-ukraińskiej*, [w:] A. Konopka, G. Sobolewski (red.) *Bezpieczeństwo granic Rzeczypospolitej Polskiej*, Białystok 2011.
5. Serdakowski J., *Perspektywy rozwoju bezpieczeństwa transgranicznego RP*, *Rozprawy Społeczne*, Tom IX, nr 2, Biała Podlaska 2015.
6. Ura E., *Pozycja prawna i zakres kompetencji organów ochrony granicy państwowej*, [w:] J. Kitowski (red.) *Problemy regionalnej współpracy transgranicznej*, Rzeszów 1996.
7. Wawrzuś A., *Wybrane problemy transgranicznego bezpieczeństwa Polski*, Warszawa 2012.
8. Wiśniewski B., Jakubczak R., (red.), *System Ochrony granicy państwowej Rzeczypospolitej Polskiej. Stan obecny i prognozy na przyszłość*, Szczepiński 2015.
9. *Charakterystyka obszarów przygranicznych przy zewnętrznej granicy Unii Europejskiej na terenie Polski*, Ośrodek Badań Obszarów Transgranicznych i Statystyki Euroregionalnej Urząd Statystyczny w Rzeszowie, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa-Rzeszów 2015.
10. Ustawa z dnia 12 października 1990 roku o Straży Granicznej (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 305).
11. Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o ochronie granicy państwowej (t.j. Dz. U. z 2019 r., poz. 1776).
12. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 24 marca 2011 roku w sprawie utworzenia oddziałów Straży Granicznej (t.j. z 2020 r., poz. 1257).
13. <https://www.strazgraniczna.pl/pl/mapa-przejsc-i-objektow/1,dok.html>
14. <https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/8938,2020-rok-w-liczbach.html>
15. <https://tvn24.pl/swiat/migranci-u-granic-polski-i-litwy-dziennikarz-tadeusz-giczynski-o-operacji-sluza-5330470>
16. <https://www.wprost.pl/kraj/10484765/granica-polsko-bialoruska-komisja-europejska-zabrała-głos-ws-plotu.html>
17. https://twitter.com/Straż_Graniczna

Barbara SZCZYPTA-KŁAK

Kierownik Zakładu Zarządzania Bezpieczeństwem Wewnętrznym
doktor nauk technicznych, dr inż.
*(Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna
im. ks. B. Markiewicza w Jarosławiu)*

Vasyl FRANCHUK

Kierownik działu współpracy międzynarodowej
doktor nauk prawnych
(Lwowski Państwowy Uniwersytet Spraw Wewnętrznych)

STAN BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTW CZŁONKOWSKICH UNII EUROPEJSKIEJ W DOBIE PANDEMII COVID-19 (OD PRZEMOCY DOMOWEJ DO CZYNÓW KORUPCYJNYCH)

Jedną z podstawowych funkcji współczesnego państwa, warunkującą jego istnienie jako struktury, jest zagwarantowanie ładu, porządku publicznego i zapewnienie poczucia bezpieczeństwa obywatelom tego państwa.

W Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. problematyka bezpieczeństwa i porządku publicznego zajmuje szczególne miejsce. Jak wynika z treści art. 5 Konstytucji, Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela, a także gwarantuje bezpieczeństwo swoim obywatelom [1]. Pozwala to na korzystanie przez obywateli z pełni praw i swobód. Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych praw i wolności mogą być ustanawiane tylko wtedy, gdy są w demokratycznym państwie prawa konieczne dla jego bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Jeżeli przez bezpieczeństwo i porządek publiczny rozumiemy pewien system podmiotów i instytucji społecznych, a także stan braku zagrożenia ze strony czynników wewnętrznych i zewnętrznych (łącznie z czynami korupcyjnymi), to ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego oznacza działalność państwa, polegającą na odpowiednim podtrzymywaniu tego stanu oraz jego zabezpieczeniu.

Ostatnie dwa lata upłynęły pod znakiem pandemii COVID-19. Pandemia dotknęła państwa w różnym stopniu. Najbardziej ucierpiały kraje globalnego Południa, dysponujące najmniejszymi środkami na walkę z nią. Podobna zależność zachodzi w UE. Najbardziej ucierpiały państwa członkowskie dysponujące ograniczonymi środkami na odbudowę gospodarki. W wyniku pandemii pojawił się głęboki kryzys gospodarczy, mający zarówno charakter popytowy, jak i podaży.

Pandemia trwale zmieniała obraz gospodarki światowej, skutkując m.in. częściowym odwrotem od globalizacji i zmianami w funkcjonowaniu globalnych łańcuchów wartości, zwiększeniem skali protekcjonizmu, spadkiem obrotów w handlu międzynarodowym i jego udziału w globalnym PKB.

Poza globalnymi skutkami pandemii COVID-19 jak destabilizacja polityczna, gospodarcza, ogromne straty szacowane na miliardy dolarów rocznie, upadek całych gałęzi gospodarki – turystyka, handel etc., zwiększenie różnic pomiędzy ponadnarodowymi podmiotami a sektorem małych i średnich przedsiębiorstw zwiększenie różnic pomiędzy społeczeństwami najbiedniejszymi i najbogatszymi, należy wskazać również wpływ na bezpieczeństwo wewnętrzne państw oraz bezpieczeństwo międzynarodowe. W politycznym oraz państwowo-administracyjnym aspekcie bezpieczeństwa międzynarodowego pandemia przyczyniła się np. do pogłębienia istniejących kryzysów korupcyjnych.

Ekspertsi przekonują, że pandemia negatywnie wpłynęła na sytuację korupcyjną na całym świecie, a COVID-2019 stanowi wyzwanie dla walki antykorupcyjnej w każdym kraju. Dostępne raporty wskazują, że korupcja jest szeroko rozpowszechniona w całej reakcji na COVID-19, od przekupstwa przy zakupach testów, leków i świadczenia usług zdrowotnych po zamówienia publiczne na leki do ogólnego przygotowania na sytuacje kryzysowe. Okoliczności te mają pewne braki w dziedzinie kompleksowego zapobiegania przestępczości i mogą obniżyć priorytet walki z korupcją na ogólnej liście zwalczania przestępstw gospodarczych i przestępczości zorganizowanej [2].

Rada Unii Europejskiej podkreśla m.in., że należy zapobiegać infiltrowaniu przez siatki przestępcze wdrażania Next Generation EU [3], że Komisja powinna wesprzeć Europol i Laboratorium Innowacji w tworzeniu wspólnego, odpornego i bezpiecznego narzędzia komunikacji na potrzeby unijnych ram współpracy organów ścigania.

Rada zachęca państwa członkowskie, by szukały praktycznych rozwiązań pozwalających zapobiegać trudnościom w strategicznej współpracy operacyjnej i taktycznej transgranicznej współpracy organów ścigania, by opracowały szkolenia i ćwiczenia praktyczne oparte na scenariuszach, po to by zapewnić gotowość i odporność w razie przyszłych pandemii i innych sytuacji kryzysowych, by dzieliły się sprawdzonymi rozwiązaniami na temat strategii usprawniających kanały komunikacji dla ofiar przestępstw zarówno przemocy domowej, tak i czynów korupcyjnych. Zaleca również państwom członkowskim, by opracowały i promowały kampanie uwrażliwiające obywateli

w celu zapobiegania skutkom cyberprzestępczości oraz dezinformacji i mowie nienawiści.

Przeciągająca się pandemia Covid-19 powoduje, że rośnie obecność grup ekstremistycznych w internecie. To utrudnia pracę organom antyterrorystycznym, które zmuszone są w coraz większym stopniu polegać na zdolnościach internetowych. Rada apeluje do państw członkowskich, by stale angażowały się w ocenę internetowego wymiaru zagrożenia terroryzmem i brutalnym ekstremizmem, dostarczając informacji stosownym organom UE. Zwraca się do państw członkowskich, by szybko wdrożyły rozporządzenie o treściach terrorystycznych w internecie, a do Komisji i unijnej jednostki ds. zgłaszania podejrzanych treści w internecie, by wspierały państwa członkowskie fachową wiedzą techniczną i operacyjną. Rada podkreśla, że należy z większą uwagą potraktować pojawiające się zagrożenia dla bezpieczeństwa oraz możliwości wynikające z nowych technologii, i wskazuje na rolę centrum innowacji UE. Zwraca również uwagę na ogromne znaczenie dalszego rozwijania bezpiecznych systemów telekonferencji wideo (VTC) i kanałów wymiany informacji niejawnych.

Zrozumienie zagrożeń, wypracowywanie reakcji oraz dzielenie się dogłębnymi spostrzeżeniami z państwami członkowskimi, a także współpraca z partnerami (w tym z Unią Europejską) są zadaniem NATO [4]. Coraz bardziej złożone zagrożenia wymagają kompleksowych rozwiązań. Z obecnej pandemii jednoznacznie wynika, iż radzenie sobie z kryzysami wymaga od państw krytycznego przemyślenia roli wszechstronnego podejścia angażującego liczne podmioty, od kręgów rządowych po naukowe, społeczeństwa obywatelskiego, sektora prywatnego, sił zbrojnych i policji oraz – co nie mniej ważne – obywateli w swoich społecznościach.

Na podstawie dotychczasowych doświadczeń należy przeprojektować wszechstronne podejście, uwzględniając obecny kontekst, ucząc się z otrzymywanych w czasie rzeczywistym danych dotyczących COVID-19 oraz budując oddolnie, od poziomu społeczności. Należy tworzyć mapę zasobów i atutów, które już istnieją w obrębie społeczności takich jak: rozwój programów edukacyjnych, rola lokalnych organizacji społeczeństwa obywatelskiego oraz zdolność do szybkiego rekrutowania ochotników; dostępność i niezawodność zasobów lokalnych (transportu, energii, łączności, żywności i wody); status municypalnych ośrodków informowania i jednostek zapewniających gotowość oraz to, jak zaufanie społeczne sprawdza się na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym.

Oddolne podejście, w połączeniu z zaleceniami zawartymi w wyjściowych wymogach dotyczących odporności będą podstawą do określenia dalszych inicjatyw lub rozpoznania zaniedbań, którymi należy się zająć, w tym krajowych inicjatyw w zakresie gotowości kryzysowej wspierających ludność cywilną, oceny i prewencyjnego wzmocnienia kluczowych usług publicznych (zdrowia, transportu, infrastruktury) oraz intensywnych ćwiczeń z udziałem wielorakich ośrodków cywilnych.

Państwa powinny z całą mocą wykorzystać szansę, jaką stworzyła obecna pandemia, aby wyciągnąć kluczowe wnioski dotyczące zaufania, odporności, wszechstronnego podejścia, a także złożonych kwestii związanych z tworzeniem i zapewnianiem bezpieczeństwa we współczesnym świecie pełnym przestępczości (pospolitej, zorganizowanej, gospodarczej, korupcyjnej) oraz niewidocznych zagrożeń.

Literatura

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – [Źródło elektroniczne]. – Tryb dostępu: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>
2. Franchuk Vasyl Risks of corruption in the context of covid-19 pandemic. – Internal Security/Poland (ISSN: 2080-5268) Year 2021, Volume 13, No. 1
3. Franchuk Vasyl Konkluzje Posiedzenia Rady Europejskiej z dnia 24 czerwca 2021 r. – [Źródło elektroniczne]. – Tryb dostępu: <https://www.consilium.europa.eu/media/50839/2425-06-21-euco-conclusions-pl.pdf>
4. Nato.info – [Źródło elektroniczne]. – Tryb dostępu: <https://sites.google.com/site/paktpolnocnoatlantyckiinfo/home/cele-i-zadania>

Marek Dzierzega

Senior Adviser on General Policing
European Union Advisory Mission in Ukraine

SARA MODEL A MEANINGFUL TOOL FOR PROBLEM ORIENTED POLICING APPROACH

Problem-solving as a key element of community policing comes from pioneering work on problem-oriented policing done by Herman Goldstein in the late 70's and experiments in Newport News, VA

in 1984. There, police practitioners, working along with researchers and community members, demonstrated that crime and disorder could be significantly reduced through tailored solutions developed as a result of comprehensive analyses of the targeted problems. Early work on problem-oriented policing resulted with important observations:

- Police deal with a range of community problems, many of which are not strictly criminal in nature.

- Arrest and prosecution alone – the traditional functions of the criminal justice system – are not always sufficient for effectively resolving problems.

- Officers have great insight into the problems plaguing a community, and giving them the discretion to create solutions is extremely valuable to the problem-solving approach.

- A wide variety of methods can be used by police to redress recurrent problems.

- The community values police involvement in noncriminal problems and recognizes the contribution they can make to solving them¹.

There are several different methods that Police may use to solve problems, and some of these actions are taken automatically by a police officer when faced with the task of finding a solution to another person's problems. But one of comprehensive problem-solving approaches to solving problems is the SARA model, which was developed by John Eck and William Spelman on Herman Goldstein's Problem-Oriented Policing concept.

It is essentially a rational method to systematically identify and analyse problems, develop specific responses to individual problems and subsequently assess whether the response has been successful².

SARA model consists of a 4 phases:

- Scanning, that is the process of identifying the problem,
- Analysis that is the process of understanding the problem,
- Response that is the process of developing a solution to the problem,
- Assessment that is the process of evaluating the effectiveness of the solution on the problem

¹ H. Goldstein, Problem-Oriented Policing, New York : McGraw Hill, Inc., 1990.

² Weisburd, D., Telep, C., Hinkle, J. and Eck, J., (2008) 'The effects of problem-oriented policing on crime and disorder', Campbell Systematic Reviews.

A. Scanning

During this stage, problems are identified through consideration of a range of data and other information to hand including local knowledge, intelligence, crime reports and other calls from the public. It is at this phase that problems become grouped or gathered into sets by feature of their similarity in one dimension or another. Questions as to whether an incident is really a problem and whether it is a problem of a particular type should also be addressed at this stage.

B. Analysis

The purpose of analysis is to learn as much as possible about a problem to identify its background. During this phase the problem clusters are examined in detail with a view to identifying typicality, common characteristics and underlying causes. Analysis should be as meticulous, creative, and innovative as the response because the characteristics of each problem vary.

The analysis stage should also incorporate data available from other sources such as partner agencies. This may help to provide alternative perspectives on the problem and expand possibilities of recognising trends and patterns.

C. Response

The phase during which, suitable action to address the problem is developed and implemented, with possible involving outside agencies.

Responses to problem groups may be multi-dimensional, suggesting action against a perpetrator, support for a victim group and changes to the environmental features of a location. Responses should extend the possibility of resolving immediate problems towards a complete termination of similar problems.

A planned response to a problem or set of problems may not necessarily include its complete resolution. Some minor outcomes that might nevertheless represent improvements are:

- Reduction in the number of incidents
- Reduction in the severity of subsequent incidents
- Displacement to another location where more effective resolution may follow
- Improved understanding of the problem by police, victims and other agencies
- Improved management of the incidents created by the problem.

D. Assessment

Assessment allows us to look at what effect the response had on a problem. That phase should answer the question whether objectives have been met in whole or in part. Assessment should take account not only of the effects of the response but also of the level of response to ensure that it is sufficient to ensure a total resolution, so it becomes important to measure the level of success in managing the problem against the level of resources used. This is so that a measured assessment can take place in which less than complete success can be set against a reduction in resources expended in its management.

Other measures of effectiveness may include:

- Total elimination of the problem
- The number of incidents within the problem cluster is reduced
- The harm to the public may be reduced even though the number of incidents remains constant.

Police activity that focus the police on the goal of solving problems is in the constant process of development. Advanced technology provides a tool for police to learn and exchange information – including elements of effective responses – about problems that are quite similar. Police increasingly benefit access to technology, such as mapping and sophisticated crime analysis techniques, that can aid in meaningful problem analysis. Police are developing their capacity to cooperate by identifying and working with other stakeholders who share responsibility for many community problems. Combining access to advanced technologies with approach of better understanding of cooperation with communities should lead to develop more precise targeted interventions. Therefore SARA model within a problem oriented policing approach can be applied successfully to almost any crime and disorder problem.

Resources

1. Goldstein H., (1990) Problem-Oriented Policing,
2. Weisburd, D., Telep, C., Hinkle, J. and Eck, J., (2008) 'The effects of problem-oriented policing on crime and disorder', Campbell Systematic Reviews.

Iwona Klonowska,
insp. dr hab.
Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie
J. Radosław Truchan,
dr hab.
Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie

FUNKCJA SZKOLENIOWA POLSKIEJ POLICJI JAKO WYBRANA FORMA PRZECIWDZIAŁANIA CYBERZAGROŻENIOM KRAJU

Państwo to złożona organizacja społeczna, dlatego jako podmiot społecznie zorganizowany, winno być optymalnie przygotowane do obrony swoich żywotnych interesów, oraz posiadać stosowne siły i środki zapewniające takie działania.

Należy jednocześnie zauważyć, że nie można przewidzieć wydarzeń nadzwyczajnych, które mogą mieć miejsce w najbardziej zorganizowanym i demokratycznym państwie. Z tego też powodu system bezpieczeństwa państwa powinien być stale doskonalony i przygotowywany na takie wydarzenia.

Zgodnie z Konstytucją Rzeczypospolita Polska zapewnia bezpieczeństwo obywateli. Zadaniem władz publicznych jest zapewnienie bezpieczeństwa, w tym praktyczne zagwarantowanie ochrony takich dóbr jak życie, zdrowie, własność itd., co obejmuje także walkę z przestępczością naruszającą te dobra.

W systemie kierowania Państwa polskiego, Rada Ministrów określa ogólne kierunki polityki w danym zakresie spraw i pełni funkcje koordynacyjne a także kieruje administracją rządową¹. Natomiast zakres działań administracji rządowej oraz właściwość ministra kierującego danym działem określa ustawa z dnia 4 września 1997 roku o działach administracji rządowej, w art. 5 ww. ustawy określona została klasyfikacja działów administracji rządowej, z których z punktu widzenia zwalczania przestępczości znaczenie mają sprawiedliwość (art. 5 pkt 20) oraz sprawy wewnętrzne (art. 5 pkt 24).

W zakresie spraw wewnętrznych – właściwy Minister sprawuje nadzór nad działalnością m. in. Policji, która jest wiodącym podmiotem w zakresie bezpieczeństwa i porządku publicznego.

¹ Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. nr 78, poz. 483).

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji stanowi, iż centralnym organem administracji rządowej, właściwym w sprawach ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz utrzymania bezpieczeństwa i porządku publicznego, jest Komendant Główny Policji.

Warto jednocześnie podkreślić, że również polski Trybunał Konstytucyjny określił szereg funkcji państwa², gdzie bezpieczeństwo wewnętrzne zajmuje poczesne miejsce: «Nadrzędnym celem działań w dziedzinie zapewnienia i poprawy bezpieczeństwa wewnętrznego jest utrzymanie zdolności do reagowania – odpowiednio do zaistniałej sytuacji – w przypadku wystąpienia zagrożeń: bezpieczeństwa publicznego i powszechnego, porządku prawnego, życia i zdrowia obywateli oraz majątku narodowego, wykorzystywanej w ramach ochrony państwa i społeczeństwa przed bezprawnymi działaniami oraz skutkami klęsk żywiołowych, katastrof naturalnych i awarii technicznych. Działania powyższe stanowią jedno z podstawowych zadań administracji rządowej nie tylko szczebla centralnego, ale również wojewódzkiego».

Należy zauważyć, że na współczesny stan bezpieczeństwa wewnętrznego emanuje szereg czynników, do których należy zaliczyć zachodzące procesy globalizacji, czy próba powrotu do imperialnej polityki Rosji.

Czynniki te w istotny sposób wywierają realny wpływ zarówno na wzrost współzależności międzynarodowych w sferze przepływu informacji (np., wybory w USA³), jak i na rozwój «sterowanej» nielegalnej migracji (np. granica polsko-białoruska), terroryzmu, handlu bronią czy cyberzagrożeń.

Należy podkreślić, że przedmiotowe zjawiska nasiliły się z początkiem obecnego stulecia, czego przykładem były wydarzenia z 11 września 2001 roku w Nowym Jorku.

Data ta rozpoczęła również nowy okres, między innymi w zakresie metod i form prowadzenia konfliktów zbrojnych. Przy czym o ile historia prowadzenia wojen dowodzi woli oddzielenia społeczności cywilnej od sił militarnych, o tyle współczesne «inspirowane» zagrożenia mają miejsce, w obszarze społeczności cywilnej i tu kumulowane są główne kierunki takich działań⁴.

² <https://mf-arch2.mf.gov.pl/documents/764034/1002072/Opis+22+funkcji+pa%C5%84stwa> [listopad 2021 r.].

³ <https://www.polskieradio.pl/130/4428/Artykul/1775466,Rosja-ingerowala-w-wybory-w-USA-Byly-szef-FBI-nie-ma-watpliwosci> [28.01.2018 r.].

⁴ J. Fish, *Fighting in the gray zone: A strategy to close the preemption gap*, «US Army War», Sept. 2004, s. 6.

Jak już zostało wspomniane wiodącym podmiotem w zakresie realizacji zadań związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa i porządku publicznego na terenie Polski jest Policja, która wykonuje, w tym celu szereg zadań.

Dokonując analizy funkcjonowania polskiej Policji można zauważyć, że ustawicznie zmieniająca się rzeczywistość związana z bezpieczeństwem ma bezpośredni wpływ na «proces» modyfikacji struktur Formacji, gdzie współcześnie jednym z wiodących obszarów jest bezpieczeństwo w sieci.

Jest powszechną wiedzą, że cyberprzestępczość to wielowektorowa i skomplikowana rzeczywistość.

Obecnie społeczeństwo ulega stałej ewolucji w związku z nieustannym rozwojem technik cyfrowych i telekomunikacyjnych, ewoluuje również cyberprzestępczość. Rozbudowane sieci teleinformatyczne, płatności mobilne, handel online oraz usług e – commerce stają się obszarem intensywnej aktywności cyberprzestępców.

Warto w tym miejscu zauważyć, że straty finansowe powstałe w skutek działalności cyberprzestępców, w skali globalnej są porównywalne do wielkości dochodów, jakie zorganizowanym grupom przestępczym daje handel narkotykami.

Na podstawie danych przedstawionych przez jedną z czołowych firm z sektora cyberbezpieczeństwa, w 2017 r. ten rodzaj przestępczości dotyczył około 1 miliard osób, wśród 20 badanych krajów świata. Straty określono na 172 miliardy dolarów.

Natomiast według raportu *Cyberwarfare In The C-Suite*⁵ z 13 listopada 2020 r. szkody w roku 2021 wyniosą 6 bilionów dolarów, a do roku 2025 osiągną 10,5 biliona dolarów amerykańskich.

Dlatego mając m.in., powyższe na względzie, polska Policja będąc jednym z właściwych organów Państwa do spraw cyberbezpieczeństwa⁶, już w 2016 r., sformalizowała działania, w zakresie zwalczania cyberzagrożeń, powołując m.in., Biuro do Walki z Cyberprzestępczością KGP (oraz wydziały w Komendach Wojewódzkich Policji).

Do zadań ww. Biura należy w między innymi:

1. nadzorowanie, koordynowanie i wspieranie ukierunkowanych na zwalczanie cyberprzestępczości działań prowadzonych przez komendy wojewódzkie (Stołeczną) Policji w zakresie czynności operacyjno-rozpoznawczych oraz współdziałanie z Centralnym Biurem Śledczym Policji w tym zakresie;

⁵ <https://1c7fab3im83f5gqiow2qqs2k-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2021/01/Cyberwarfare-2021-Report.pdf> [dostęp: 21.04.2021 r.]

⁶ Ustawa z dnia 5 lipca 2018 r., o krajowym systemie cyberbezpieczeństwa.

2. prowadzenie czynności operacyjno-rozpoznawczych pozostających we właściwości biura;

3. prowadzenie całodobowej służby mającej na celu koordynowanie działań Policji w zakresie zagrożeń przestępstwami w sieci Internet, ich zwalczania oraz współdziałania jednostek organizacyjnych Policji z krajowymi i zagranicznymi organami i podmiotami pozapolicyjnymi;

4. prowadzenie konsultacji technicznych, inicjowanie i wspieranie badań oraz projektów, a także współpraca z podmiotami krajowymi i zagranicznymi zmierzająca do rozpoznawania i implementowania nowoczesnych rozwiązań w walce z cyberprzestępczością.

Nie mniej jednak współczesna skala cyberzagrożeń, spowodowała, że od 1 stycznia 2022 r., zacznie działać w ramach Polskiej Policji Centralne Biuro Zwalczania Cyberprzestępczości.

Wychodząc naprzeciw wyzwaniom w Wyższej Szkole Policji w Szczytnie zainicjowany został proces powołania RADY NAUKOWO KONSULTACYJNEJ ds. CYBERBEZPIECZEŃSTWA (RNKdC).

Powołanie przedmiotowej rady jest efektem zaangażowania Uczelni i wiodących partnerów zewnętrznych, w skoordynowane działania ukierunkowane na ograniczenie cyberzagrożeń.

Celem RNKdC będzie prowadzenie analiz eksperckich, badań, szkoleń i wspieranie inicjatyw w obszarze cyberbezpieczeństwa.

Główne obszary aktywności to:

- Trendy cyberprzestępczości;
- monitorowanie zagrożeń w Internecie;
- narzędzia wspomagające zwalczanie cyberprzestępczości;
- praktyka zwalczania cyberprzestępczości;
- współpraca publiczno-prywatna w zwalczaniu cyberprzestępczości.

Założone cele będą realizowane na potrzeby polskiej Policji jak i podmiotów działających na rzecz cyberbezpieczeństwa.

Celem przedsięwzięcia jest również integracja działań środowiska naukowego oraz podmiotów i instytucji odpowiedzialnych za ochronę cyberbezpieczeństwa w Polsce.

Jednocześnie kierując działania na omawiany obszar Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie wspólnie z Urzędem Komisji Nadzoru Finansowego zainicjowała studia podyplomowe w zakresie Cyberbezpieczeństwa.

Inicjatywy te w ocenie autorów przedsięwzięcia stanowią mają istotny wkład w sprostaniu współczesnych wyzwań zgodnie z myślą K. Neumana – «Bezpieczeństwo nie jest wszystkim, lecz bez bezpieczeństwa wszystko jest niczym».

**Список тез учасників
Міжнародної науково-практичної конференції
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
У СУЧАСНИХ УМОВАХ**

5 листопада 2021 року

Акімов М. О. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПРОТИДІЯ ЖОРСТОКОМУ ПОВОДЖЕННЮ З ТВАРИНАМИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО СТ. 299 КК УКРАЇНИ.....	6
Ангеленюк А.-М. Ю. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОКАЗУВАННЯ ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ ЯК СКЛАДОВА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ.....	10
Басиста І. В. ЩОДО МОЖЛИВОСТІ ОСКАРЖЕННЯ НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ ПОТЕРПІЛИМ, ЙОГО ЗАКОННИМ ПРЕДСТАВНИКОМ, ПРЕДСТАВНИКОМ В АПЕЛЯЦІЙНОМУ ПОРЯДКУ УХВАЛИ СЛІДЧОГО СУДДІ ПРО СКАСУВАННЯ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ.....	13
Беленок В. П. ЛАТЕНТНІСТЬ ПОГРОЗ АБО НАСИЛЬСТВА ЩОДО ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ.....	20
Бурак М. В., Шевчук О. Ю. ЗНЯТТЯ ІНФОРМАЦІЇ З ТРАНСПОРТНИХ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ МЕРЕЖ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ РОЗБОЇВ.....	24
Васюк С. В. ВІДДІЛ СЛУЖБИ «102» ЯК БАЗОВИЙ ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ОПЕРАТИВНОГО РЕАГУВАННЯ ОРГАНІВ ТА ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІЦІЇ.....	28
Вдовитченко В. О., Луців М. З. ВІЙСЬКОВА ЮСТИЦІЯ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ: ВИКОРИСТАННЯ ВІРМЕНО-АЗЕРБАЙДЖАНСЬКОГО ДОСВІДУ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	32
Вознюк А. А. ЗЛОЧИННА СПІЛЬНОТА ЯК ФОРМА СПІВУЧАСТІ.....	38

Гловюк І. В.	
ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМ КПК УКРАЇНИ ЩОДО ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ ПОТЕРПІЛОГО ТА СВІДКА (В АСПЕКТІ ЮСТИЦІЇ, ДРУЖНЬОЇ ДО ДИТИНИ).....	43
Гурковська К. А., Синиця С.-А. А.	
ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ.....	48
Дерев'янка Т. М.	
ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЕСТОНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ.....	51
Дідик Н. І., Заболотний Б. О.	
ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ.....	54
Долинська М. С.	
ДО ПИТАННЯ РОЗШИРЕННЯ ВИДІВ СУБ'ЄКТІВ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В УКРАЇНІ.....	58
Дуфенюк О. М.	
СТРУКТУРА ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	61
Дякін Я. О.	
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ АВТОРИТЕТАМ ТА ІНШИМ УЧАСНИКАМ ЗЛОЧИННИХ СПІЛЬНОТ.....	65
Єфімов В. В.	
ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДЕТЕКТИВІВ У ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНИМ ЗЛОЧИНАМ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ.....	69
Завістовський О. Д.	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ В ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ.....	73
Зіньковський І. П.	
ВИЛУЧЕННЯ РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ В ХОДІ ДІЗНАННЯ: ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ У ДОКАЗУВАННІ.....	75

Злагода О. В., Пічкурєнко С. І. СУБ'ЄКТИ ОПЕРАТИВНОГО ПОШУКУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В СИСТЕМІ МВС УКРАЇНИ.....	80
Іваницький С. О., Іваницька В. В. ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ ТА ДЕРЖАВНОЇ АУДИТОРСЬКОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ПЛАНОВИХ ВИЇЗНИХ РЕВІЗІЙ.....	83
Казначєєв Д. Г., Бодирєв Д. А., Остапенко Б. Ю. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	85
Карпенко О. М. ВЗАЄМОДІЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ПІД ЧАС ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ ТА БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ.....	88
Комар Ю. М. ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ.....	91
Кубарєв І. В., Барган С. С. ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ АНАЛІЗУ ДОСТОВІРНОСТІ ТВЕРДЖЕНЬ В РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ.....	95
Лопаєва О. М. ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ КАДРІВ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ.....	98
Луценко Ю. В., Тарасюк А. В. ПРОТИДІЯ НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ.....	101
Медведєва О. В. СТРАХ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА ГОТОВНІСТЬ ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ.....	106
Мовчан А. В., Яблонський Р. С. ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	110
Мороз О. Б. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЩОДО ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	114

Навроцька В. В.	
УЧАСТЬ ПЕДАГОГА ТА ПСИХОЛОГА ПРИ ДОПИТІ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ПІДОЗРЮВАНОГО, ОБВИНУВАЧЕНОГО.....	119
Поливанюк В. Д., Ананійчук Б. О.	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ.....	122
Поливанюк В. Д., Дубинець В. К.	
ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЯК ПОКАЗНИК ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ (МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД).....	125
Політова А. С.	
ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗАХОПЛЕННЯ ЗАРУЧНИКІВ У ПРОЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ.....	127
Степанюк Р. Л.	
СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТЕХНОЛОГІЙ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДНК-АНАЛІЗУ В УКРАЇНІ.....	131
Тінін Д. Г.	
ФОРМУВАННЯ ДОВІРИ НАСЕЛЕННЯ ЯК ОСНОВНИЙ НАПРЯМ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОЇ РОБОТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	134
Токар А. А.	
РЕФОРМУВАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: ШЛЯХИ, РИЗИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	139
Шульгін С. О.	
ДО ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ УХВАЛИ СЛІДЧОГО СУДДІ ПРО СКАСУВАННЯ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ.....	141
Юхно О. О.	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАЛУЧЕННЯ СПЕЦІАЛІСТА ДЛЯ УЧАСТІ У СЛІДЧОМУ ЕКСПЕРИМЕНТІ.....	145
Kawecki Andrzej	
ATTEMPTS OF ILLEGAL CROSSING THE NATIONAL BORDER AND REFUSALS TO ENTER THE POLISH SECTION OF THE EXTERNAL BORDER OF THE EUROPEAN UNION.....	149

Barbara SZCZYPTA-KŁAK, Vasyl FRANCHUK	
STAN BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTW CZŁONKOWSKICH UNII EUROPEJSKIEJ W DOBIE PANDEMII COVID-19 (OD PRZEMOCY DOMOWEJ DO CZYNÓW KORUPCYJNYCH).....	156
Marek Dzierzega	
SARA MODEL A MEANINGFUL TOOL FOR PROBLEM ORIENTED POLICING APPROACH.....	159
Iwona Klonowska, J. Radosław Truchan	
FUNKCJA SZKOLENIOWA POLSKIEJ POLICJI JAKO WYBRANA FORMA PRZECIWDZIAŁANIA CYBERZAGROŻENIOM KRAJU....	163

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Збірник тез
Міжнародної науково-практичної
конференції

5 листопада 2021 року

Тези опубліковано в авторській редакції

Макетування *Галина Шушняк*

Друк *Іван Хоминець*

Підписано до друку 19.10.2021 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 10,0.
Тираж 100 прим. Зам № 78-21.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідectво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.